

M M G A R O N

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ MİMARLIK FAKÜLTESİ E-DERGİSİ
YILDIZ TECHNICAL UNIVERSITY FACULTY OF ARCHITECTURE E-JOURNAL

PLANLAMA, MİMARLIK, TASARIM VE YAPIM
PLANNING, ARCHITECTURE, DESIGN AND CONSTRUCTION

CİLT (VOLUME) 6 - SAYI (NUMBER) 3 - YIL (YEAR) 2011

TÜBİTAK ULAKBİM, EBSCO Host Art & Architecture Complete, DOAJ ve Gale/Cengage Learning dizinlerinde yer almaktadır.
Indexed in TUBITAK ULAKBIM, EBSCO Host Art & Architecture Complete, DOAJ, and Gale/Cengage Learning.

M M G A R O N

PLANLAMA, MİMARLIK, TASARIM VE YAPIM
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ MİMARLIK FAKÜLTESİ E-DERGİSİ

PLANNING, ARCHITECTURE, DESIGN AND CONSTRUCTION
THE E-JOURNAL OF YTU FACULTY OF ARCHITECTURE

GENEL YAYIN YÖNETMENİ (MANAGING DIRECTOR)

Murat SOYGENİŞ

Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi Dekanı

EDİTÖR (EDITOR)

Faruk TUNCER

Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü

YARDIMCI EDİTÖRLER (CO-EDITORS)

Yiğit EVREN (*Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü*)

M. Tolga AKBULUT (*Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü*)

YAYIN KURULU (ASSOCIATE EDITORS)

Alev Erkmen ÖZHEKİM (*Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü*)

Aynur ÇİFTÇİ (*Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü*)

Ebru SEÇKİN (*Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü*)

Elif Örnek ÖZDEN (*Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü*)

Sevgül LİMONCU (*Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü*)

BİLİMSEL DANIŞMA KURULU (EDITORIAL BOARD)

Ali MADANIPOUR (<i>Newcastle Üniversitesi, İngiltere</i>)	Harun BATIRBAYGİL (<i>Okan Üniversitesi</i>)
Anna GEPPERT (<i>Paris Üniversitesi, Sorbonne, Fransa</i>)	Hüseyin CENGİZ (<i>Yıldız Teknik Üniversitesi</i>)
Arzu ERDEM (<i>İstanbul Teknik Üniversitesi</i>)	Izabela MIRONOWICZ (<i>Wrocław Teknoloji Üniversitesi, Polonya</i>)
Ashraf SALAMA (<i>Katar Üniversitesi, Katar</i>)	İclal DİNÇER (<i>Yıldız Teknik Üniversitesi</i>)
Ayşe BALANLI (<i>Yıldız Teknik Üniversitesi</i>)	İlhan ALTAN (<i>Yıldız Teknik Üniversitesi</i>)
Ayşe Nur ÖKTEN (<i>Yıldız Teknik Üniversitesi</i>)	John LOVERING (<i>Cardiff Üniversitesi, İngiltere</i>)
Brian CARTER (<i>Buffalo Üniversitesi, ABD</i>)	Manuel da COSTA LOBO (<i>CESUR, Teknik Enstitüsü, Portekiz</i>)
Bülent TARIM (<i>Yıldız Teknik Üniversitesi</i>)	Michael LUCAS (<i>California Politeknik Üniversitesi, ABD</i>)
Can BİNAN (<i>Yıldız Teknik Üniversitesi</i>)	Murat ŞAHİN (<i>Yeditepe Üniversitesi</i>)
Cengiz CAN (<i>Yıldız Teknik Üniversitesi</i>)	Peter ACHE (<i>Helsinki Teknoloji Üniversitesi, Finlandiya</i>)
Deniz İNCEDAYI (<i>Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi</i>)	Robert G. SHIBLEY (<i>Buffalo Üniversitesi, ABD</i>)
Dennis A. ANDREJKO (<i>Buffalo Üniversitesi, ABD</i>)	Seda TÖNÜK (<i>Yıldız Teknik Üniversitesi</i>)
Ferah AKINCI (<i>Yıldız Teknik Üniversitesi</i>)	Simin DAVOUDI (<i>Newcastle Üniversitesi, İngiltere</i>)
Feridun ÇILI (<i>İstanbul Teknik Üniversitesi</i>)	Steve BADANES (<i>Washington Üniversitesi, ABD</i>)
Funda KERESTECİOĞLU (<i>Yıldız Teknik Üniversitesi</i>)	Suna GÜVEN (<i>Orta Doğu Teknik Üniversitesi</i>)
Gül AKDENİZ (<i>Yıldız Teknik Üniversitesi</i>)	Suha ÖZKAN (<i>Orta Doğu Teknik Üniversitesi</i>)
Gülay KELEŞ USTA (<i>Karadeniz Teknik Üniversitesi</i>)	Willem SALET (<i>Amsterdam Üniversitesi, Hollanda</i>)
Gülay ZORER GEDİK (<i>Yıldız Teknik Üniversitesi</i>)	Yehuda KALAY (<i>The Technion, İsrail /</i>
Gülçin PULAT GÖKMEN (<i>İstanbul Teknik Üniversitesi</i>)	<i>California Üniversitesi, Berkeley, ABD</i>)
Güner YAVUZ (<i>Yıldız Teknik Üniversitesi</i>)	Zekiye YENEN (<i>Yıldız Teknik Üniversitesi</i>)
Güven Arif SARGIN (<i>Orta Doğu Teknik Üniversitesi</i>)	Zeynep ENLİL (<i>Yıldız Teknik Üniversitesi</i>)
Güzin KONUK (<i>Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi</i>)	

Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi adına

Sahibi (Owner) Murat SOYGENİŞ
Genel Yayın Yönetmeni (Managing Director) Murat SOYGENİŞ
Editör (Editor) Faruk TUNCER
Editör yardımcıları (Co-Editors) Yiğit EVREN
M. Tolga AKBULUT

Yazışma adresi (Correspondence address) Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi,
Merkez Yerleşim, Beşiktaş, 34349 İstanbul, Turkey

Tel +90 (0)212 2366537
Faks (Fax) +90 (0)212 2610549
e-posta (e-mail) megaron@yildiz.edu.tr
Web www.megaronjournal.com

Yayına hazırlama (Publisher): KARE Yayıncılık | karepublishing
Tel: +90 (0)216 550 6 111 - Faks (Fax): +90 (0)216 550 6 112 - e-posta (e-mail): info@kareyayincilik.com.tr

Yayınlanma tarihi (Publication date): Aralık (December) 2011

Yayın türü (Type of publication): Süreli yayın (Periodical)

Sayfa tasarımı (Design): Ali CANGÜL

İngilizce editörü (Linguistic editor): Katherine HUNTER

Megaron amblem tasarımı (Emblem): M. Tolga AKBULUT

Dört ayda bir yayınlanır. (Published three times a year).

Megaron Dergisi 2008 yılından itibaren EBSCO Host Art & Architecture Complete tarafından taranmaktadır. Dergi 07.04.2008 tarihinde TÜBİTAK tarafından ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanı listelerinde "Ulusal Hakemli Dergi" statüsüne alınmıştır.

DOAJ, Gale/Cengage Learning'de dizinlenmektedir.

As from 2008 Megaron has been indexed in EBSCO Host Art & Architecture Complete. On 07.04.2008 it was recognised as national refereed journal in the Social Science Data Base of ULAKBİM by TUBİTAK. Indexed in DOAJ, Gale/Cengage Learning.

© 2011 Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi - © 2011 Yıldız Technical University, Faculty of Architecture

Türkçe ve İngilizce tam metinlere İnternet ulaşımı ücretsizdir. (www.megaronjournal.com)
Free full-text articles in Turkish and English are available at www.megaronjournal.com.

İçindekiler / Contents

Yazarlara Bilgi iv

MAKALELER (ARTICLES)

Anlamsal İfade Aracı Olan Cephelerin Değerlendirilmesine Yönelik Bir Yaklaşım: İstanbul'da Meşrutiyet Caddesi'ndeki Cephelerin İncelenmesi <i>An Assessment Approach to Facades as a Tool of Semantic Expression: Study of Facades on Meşrutiyet Street in Istanbul</i>	
Şenyiğit Ö, Altan İ	139
Üniversite Kampüs Sistemlerinde Sosyal Mekan Kullanımları <i>The Usage of Social Areas in University Campus Systems</i>	
Erçevik B, Önal F	151
21. Yüzyıl Tasarım Ortamında Süreç, Biçim ve Temsil İlişkisi <i>Relationship between Process, form and Representation in the Design Environment of 21st Century</i>	
Turan BO	162
5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Yasası'nın Belde Belediyelerinin Planlama Süreçleri Üzerinde Yarattığı Etkiler <i>The Effects of 5216th Metropolitan Municipalities Law on the Planning Process of Town Municipalities</i>	
Özdemir S, Meşhur MÇ	171
Mekansal Deneyimin İlk Yıl Mimarlık Öğrencilerinin Tasarımları Üzerindeki Etkileri <i>The Effects of Spatial Experience on the Designs of First Year Architecture Students</i>	
Erkan Yazıcı Y, Erdoğan M	184
Turizm Amaçlı Değişen Tarihi Bölge Talimhane'nin Sokak Cephelerinde Mimari Kimliği Oluşturan Verilerin İncelenmesi <i>Architectural Identity in Changing Historical Areas: The Street Facades in Talimhane</i>	
Yıldız S, Öztürk Kerestecioğlu F	193
Megaron, 2011 Yılı 6. Cilt Konu ve Yazar Dizini (<i>Index of Volume 6</i>)	210
<i>Information for the Authors</i>	212

Yazarlara Bilgi

Megaron Dergisi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi'nin yayın organıdır. Megaron, planlama, mimarlık, tasarım ve yapı alanındaki orijinal makaleleri, araştırma özetlerini, kitap incelemelerini ve meslek alanına ilişkin güncel tartışma ve görüşleri yayınlar. Dergide araştırma yazılarına öncelik verilmekte, bu nedenle derleme türündeki yazılarda seçim ölçütleri daha dar tutulmaktadır. Bir e-dergi olan Megaron yılda üç kez yayınlanmaktadır. 2008 yılından itibaren EBSCO Host Art & Architecture Complete tarafından taranmakta olan Megaron Dergisi, 07.04.2008 tarihinde TÜBİTAK tarafından ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanı listelerinde "Ulusal Hakemli Dergi" statüsüne alınmıştır.

Dergide Türkçe ve İngilizce yazılmış makaleler yayınlanabilir. Makaleler için tercih edilen yazı uzunluğu dipnotlar ve kaynakça dahil 6000, görüş ve araştırma özetleri için 2000-2500 kelimedir. Tüm yazılar önce editör ve yardımcıları tarafından ön değerlendirmeye alınır; daha sonra incelenmesi için danışma kurulu üyelerine gönderilir. Tüm yazılarda yazar adları gizlenerek anonim değerlendirme ve düzeltmeye başvurulur; gerektiğinde, yazarlardan bazı soruları yanıtlanması ve eksikleri tamamlanması istenebilir. Dergide yayınlanmasına karar verilen yazılar yayına hazırlık sürecine alınır; bu aşamada tüm bilgilerin doğruluğu için ayrıntılı kontrol ve denetimden geçirilir; yayın öncesi şekline getirilerek yazarların kontrolüne ve onayına sunulur.

Dergiye yazı teslimi, çalışmanın daha önce yayınlanmadığı, başka bir yerde yayınlanmasının düşünülmediği ve Megaron Dergisi'nde yayınlanmasının tüm yazarlar tarafından uygun bulunduğu anlamına gelmektedir. Yazar(lar), çalışmanın yayınlanmasının kabulünden başlayarak, yazıya ait her hakkı Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'ne devretmektedir(ler). Yazar(lar), izin almaksızın çalışmayı başka bir dilde ya da yerde yayınlamayacaklarını kabul eder(ler). Gönderilen yazı daha önce herhangi bir toplantıda sunulmuş ise, toplantı adı, tarihi ve düzenlendiği şehir belirtilmelidir. Lisansüstü tez çalışmalarından üretilmiş yazılarda tezin ismi ve hazırlandığı kurum yazının başında dipnot ile belirtilmeli ve tez yürütücüsü ikinci yazar olarak eklenmelidir.

Yazıların hazırlanması: Yazılar (A4) kağıda, 12 punto büyüklükte "Times New Roman" yazı karakterinde iki satır aralıklı olarak hazırlanmalıdır. Sayfanın her bir yüzünde üçer cm boşluk bırakılmalı ve tüm sayfalar numaralandırılmalıdır. Sayfalara göre sıralama, başvuru mektubu (1. sayfa); başlık sayfası (2. sayfa); Türkçe özet (3. sayfa); yazının İngilizce başlığı ve özeti (4. sayfa) şeklinde yapılmalıdır. Sonraki sayfalarda ise yazının bölümleri ile varsa teşekkür ve kaynaklar yer almalıdır.

Başvuru mektubunda yazının tüm yazarlar tarafından okunduğu, onaylandığı ve orijinal bir çalışma ürünü olduğu ifade edilmeli ve yazar isimlerinin yanında imzaları bulunmalıdır. Başlık sayfasında yazının başlığı, yazarların adı, soyadı ve unvanları, çalışmanın yapıldığı kurumun adı ve şehri, eğer varsa çalışmayı destekleyen fon ve kuruluşların açık adları yer almalıdır. Bu sayfaya ayrıca "yazışmadan sorumlu" yazarın isim, açık adres, telefon, faks, mobil telefon ve e-posta bilgileri eklenmelidir. Özetler 250 kelimeyi geçmeyecek şekilde hazırlanmalıdır.

Tablo, şekil, grafik ve resimler: Tüm tablo, şekil ve grafikler metnin sonunda, her biri ayrı bir kâğıda basılmış olarak ve her birinin altına numaraları ve açıklayıcı bilgiler yazılmış olarak gönderilmelidir. Şekillerin ana metin içerisindeki yerleri metin içinde, ayrı bir paragraf açılarak yazı ile (örneğin "Şekil 1 burada yer alacaktır" ifade-

si kullanılarak) belirtilmelidir. Yazarlara ait olmayan, başka kaynaklarca daha önce yayınlanmış tüm resim, şekil ve tablolar için yayın hakkına sahip kişilerden izin alınmalı ve izin belgesi yazıyla birlikte gönderilmelidir.

Kaynak gösterimi: Makale içinde geçen kaynaklar, "kısaltılmış kaynak bilgisi" olarak, diğer açıklama notları ile birlikte metin içindeki kullanım sırasına göre numaralandırılarak ve sayfa sonuna dipnot halinde verilmelidir. Kısaltılmış kaynak bilgisinde, aşağıdaki örnekte olduğu gibi, sadece yazarın soyadı, yılı ve alıntı yapılan sayfası belirtilmelidir.

1 Kuban, 1987, s. 43.

2 Ünsal, 1972, s. 135.

3 Alkım, 1958, s. 201.

4 Yazar her ne kadar bu konuda...

5 Kuban, 2002, s. 97.

Kullanılan tüm kaynakların bir listesi ise alfabetik sıra ile ana metnin sonunda aşağıdaki örneğe uygun olarak verilmelidir. Eğer kullanılan kaynaklarda aynı yazarın o yıla ait birden fazla eseri varsa 2008a, 2008b, 2008c düzeninde gösterilmelidir.

Sürelili yayın için; (makale, ansiklopedi maddesi)

Andreasyan, H.D. (1973) "Eremya Çelebi'nin Yangınlar Tarihi", Tarih Dergisi, Sayı 27, s. 57-84.

Kitap içinde bölüm için;

Tekeli, İ. (1996) "Türkiye'de Çoğulculuk Arayışları ve Kent Yönetimi Üzerine", Ed.: F. Bayramoğlu Yıldırım (editör) Kentte Birlikte Yaşamak Üstüne, İstanbul, Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi Yayınları, s. 15-27.

Kitap için;

Demircanlı, Y. (1989) İstanbul Mimarisi için Kaynak Olarak Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Ankara, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.

Basılmış bildiri için;

Kılınçaslan, T., Kılınçaslan, İ. (1992) "Raylı Taşıt Sistemleri ve İstanbul Ulaşımında Gelişmeler", İstanbul 2. Kentiçi Ulaşım Kongresi, 16-18 Aralık 1992, İstanbul, İnşaat Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi, s. 38-48.

Basılmamış tez için;

Agat, N. (1973) "Boğaziçi'nin Turistik Etüdü", Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi.

İnternet kaynakları ise kaynakça listesinin en sonunda ve ayrı bir başlık altında aşağıdaki gibi verilmelidir:

<http://www.ia.doc.gov/media/migration11901.pdf> [Erişim tarihi 14 Nisan 2008]

Makale gönderme: Yazılar (şekil, resimler ve tablolar ile birlikte) üç takım çıktı halinde ve CD'ye kopyalanmış olarak Megaron Dergisi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Merkez Yerleşim, Beşiktaş, 34349 İstanbul adresine gönderilmelidir. CD üzerine okunaklı bir şekilde yazı başlığı, birinci yazarın adı ve gönderildiği tarih yazılmalıdır. Bu şartlara uymayan yazılar değerlendirmeye alınmaz. Editörün, kabul edilmeyen yazıların bütününe ya da bir bölümüne (tablo, resim, vs.) iade etme zorunluluğu yoktur.

İletişim: Tel: +90 (0)212 2366537 Faks: +90 (0)212 2610549

E-posta: megaron@yildiz.edu.tr

Anlamsal İfade Aracı Olan Cephelerin Değerlendirilmesine Yönelik Bir Yaklaşım: İstanbul'da Meşrutiyet Caddesi'ndeki Cephelerin İncelenmesi

An Assessment Approach to Facades as a Tool of Semantic Expression: Study of Facades on Meşrutiyet Street in İstanbul

Özlem ŞENYİĞİT,¹ İlhan ALTAN¹

Biçimin insan ve yaşam üzerindeki etkileri önemli bir tartışma konusudur. Kenti oluşturan mimari mekanların cepheleri de biçimsel özellikleri ile bu etkilenmede büyük sorumluluklar yüklenmektedir. Bir kentin sürekliliği için biçimsel ve anlamsal (öznesne) bütünlüğü sağlayacak ilkelerin-yönlendiricilerin tespiti, yerleşkelerin insanlara yabancılaşmasını engelleyeceği gibi gelecekteki ve çağdaş cephe örneklerinin karşılıklı alışverişine de yol gösterecektir. Bu amaçla, Meşrutiyet Caddesi'nde seçilen bina cepheleri özelinde mimari tasarım ve değerlendirme sürecine katkı sağlaması amacıyla anket çalışması yapılmıştır. Konu kapsamında; çalışmanın amacı, kapsamı ve yöntemi ortaya konmuş, konuyla ilgili kavramlar irdelenmiş ve cephe değerlendirme modeli ortaya çıkarılarak çalışmada kullanılacak yöntem ve teknikler belirlenmiştir. Sonuçta, çalışmada kullanılan alanda yer alan cephe örnekleri özelinde elde edilen bulguların sonuçları yorumlanmış ve çıkan sonuçlar ışığında ileriye dönük öneriler tartışılmıştır.

Anahtar sözcükler: Algı; anlamsal faktörler; biçimsel ve anlamsal boyut; cephe.

The effects of form on humans and life are a crucial subject of discussion. Facades of buildings that make up the city are greatly responsible for these effects with their figurative characteristics. Identification of the principles and directives that help to maintain syntactic and semantic (subject-object) integrity for the continuity of a city will prevent people from becoming alienated from their surroundings. To this end, this study focuses on the contribution design and evaluation process on the chosen facade on Meşrutiyet Street. In this scope, the aim scope and method of the study was set forth. The relevant concepts were examined and the method and technique that were to be used in the facade evaluation model were determined. Eventually, presented the interpretations of the findings of the field study and conclusions. In the light of the results discussed future suggestions.

Key words: Perception; semantics factors; syntactic and semantic scale; facade.

¹Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, İstanbul

¹Department of Architecture, Yıldız Technical University, Faculty of Architecture, İstanbul, Turkey.

*Bu yazı 1. yazarın 2. yazar danışmanlığında Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi Mimarlık Anabilim Dalı'nda hazırlanmış olduğu doktora tez çalışmasından üretilmiştir.

* This paper reveals some of the findings of 1st authors' PhD research at Yıldız Technical University, Department of Architecture, supervised by 2nd author.

Giriş

Tasarımların oluşmasında ve değerlendirilmesinde ortaya çıkan problemlerin tanımlanmasında ve çözüm önerilerinin üretilmesinde kısaca her adımda mimarlığın iletişimsel yönü, mimari ürünün biçimi ile anlamı arasındaki organik bütünlükle vurgulanmaktadır.

Bu noktadan hareketle çalışma, mimarlık dilinin çözümlenmesi ve anlamlandırılmasında gösteren ile gösterilenin göstergeyi oluşturmak üzere birbirine bağlanma sürecini fiziksel çevre kullanıcılarına en direk sunan mimari öge olarak cepheyi ele almıştır.

Çalışmanın Amacı, Kapsamı, Yöntemi

Mimarlıkta biçimin insan ve yaşam üzerindeki etkileri önemli bir araştırma konusudur. Kenti oluşturan mimari mekanların cepheleri de biçimsel özellikleri ile bu etkilenmede büyük sorumluluklar yüklenmektedir. Dolayısıyla mimarlık ortamının cephe bağlamında değerlendirilmesi, cepheyi bilimsel incelemeler için önemli bir veri tabanı yapmaktadır.

Mimarlığın anlam ileten bir dil olarak kabul edildiği günümüzde mimarlığın bir dil olarak çözümlenmesi gerekmektedir. Cephenin, mimarlık dili içerisindeki yerinin sorgulanması ve bir model çerçevesinde çözümlenmesi gerekliliği çalışmanın ana kurgusudur. Bu bağlamda, cephe tasarımlarında görsel zevk ve memnuniyet verilerinin saptanıp, yeni tasarımlara temel oluşturması amacıyla, bireylerin, istek, beğeni ve tercihlerinin sorgulandığı bir yaklaşım geliştirilmiştir. Bu noktada çalışma ile dizimsel çözümleyici yöntemlerin tasarım sürecinde yetersiz kaldığına ve anlamsal iletişimin araştırılması-kullanılması gerekliliğine dikkat çekilmiştir.

Cepheden bilgi alınmasını sağlayan kurgunun oluşturulması, cephenin çok anlamlı ve dinamik yapısını disiplinler arası bir yaklaşımla değerlendirmeyi ve bu yaklaşımla bir yöntem oluşturmayı gerektirmektedir. Bu bağlamda çalışmanın kapsamı, cephe kavramının analizi, teorik modelin oluşturulması/geliştirilmesi, alan çalışması aracılığı ile kurulan teorik modelin pratik uygulamasının yapılması ve ortaya çıkan verilerin, kimlik/okunabilirlik kavramları çerçevesinde tartışılması şeklindedir.

Bu kapsamda çalışmada oluşturulan yöntemin hedefi, cephenin, aşamaları anlaşılır, denetlenebilir ve verimliliği artırılabilir açık bir süreç haline getirilmesidir. Böylece, cephenin tasarım ve değerlendirme sü-

recine, yapılan çalışma ve oluşturulan model ile katkı sağlanacağı düşünülmektedir.

Cephe Kavramı

'Cephe' kelimesinin İngilizce karşılığı olan 'facade' kelimesi İngilizce'de yüz anlamına gelen 'face' kelimesiyle eş anlamlı olan Latince 'facies' kelimesinden türemiştir. Bu nedenle, binanın dış yüzü anlamındaki cephe, çoğunlukla binanın ana yüzü olan girişi kapsar ve stilistik detaylarla ayrıntılanarak karakterize edilir.¹ Krier de; "eğer bir binanın yüzünden, yani cephesinden konuşuluyorsa, her şeyden önce sokağa bakan ön tarafı kastediliyor" demektedir.²

Bir mimari yapıda anlamı, işaretler kompleksi oluşturur, yapının göstergesi olan cepheler de taşıdığı işaretler yoluyla çevreyle iletişim kurar. Bu nedenle cephe, biçimsel bir kompozisyondan öte kent kullanıcıları tarafından anlamlandırılan bir olgudur ve taşıdığı anlamlar itibarıyla bir kentin dilini oluşturmaktadır.

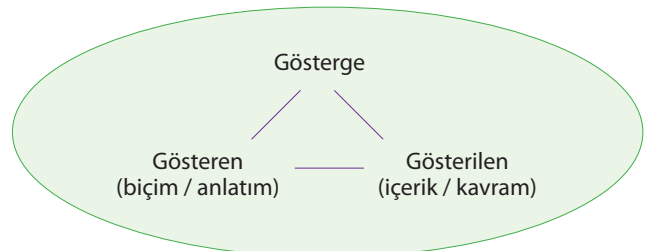
Mimarlık ve Göstergibilim

Mimarlıkta göstergibilim, İtalya'da çevrenin anlamsızlığına karşı bir eleştiri hareketiyle 1950'lerin sonlarında kendini göstermiştir. Kent göstergibilimi tartışması ise 1960'ların Fransa'sında, çevrenin bozulması gibi olguların çevrede anlamı yok ettiği, tekdüze mimarlık ürünlerinin bu yok oluşun aracı olduğu tartışmalarının gündeme gelmesiyle başlamıştır.³⁻⁵

"Bireyler ya da toplumlar arasında bildirişimi sağlayan çeşitli gösterge dizgelerinin üretim, işleyiş ve algılama biçimlerine ilişkin bilim dalı" olan semiolojinin, bizde en çok kullanılan kelime hali "göstergibilim"dir.⁶ Literatür incelemesi sonucunda göstergibiliminde en çok kullanılan gösterge şeması Şekil 1'de gösterilmiştir.

Mimarlık göstergeleri bildiri taşıyan ve bu nedenle uyarıcı nitelikteki fiziksel mekanlardır. Bir yerin kimliğini ve dilini oluşturan cephe bileşenleri de bir araya getirilip biçimleri ile buldukları çevrenin karakterini oluşturur ve / veya etkilerler.

Görsel iletişim kuran cephe, kullanıcıyla dizimsel ve anlamsal ilişki içerisinde ve işlevsel ilişkisi yanın-

Şekil 1. Göstergibiliminde en çok kullanılan gösterge şeması.

¹ Burden, 2000, s. 215

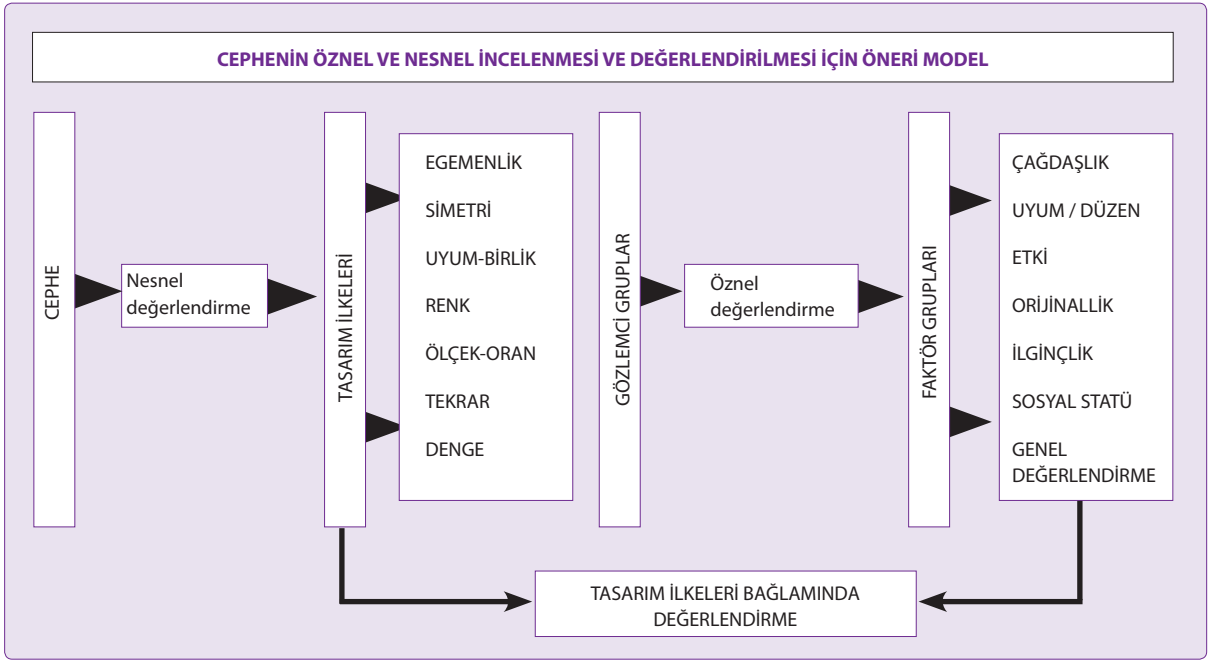
⁴ Erkman, 1987, s. 31, 63, 70-72

² Krier, 1988, s. 122-131

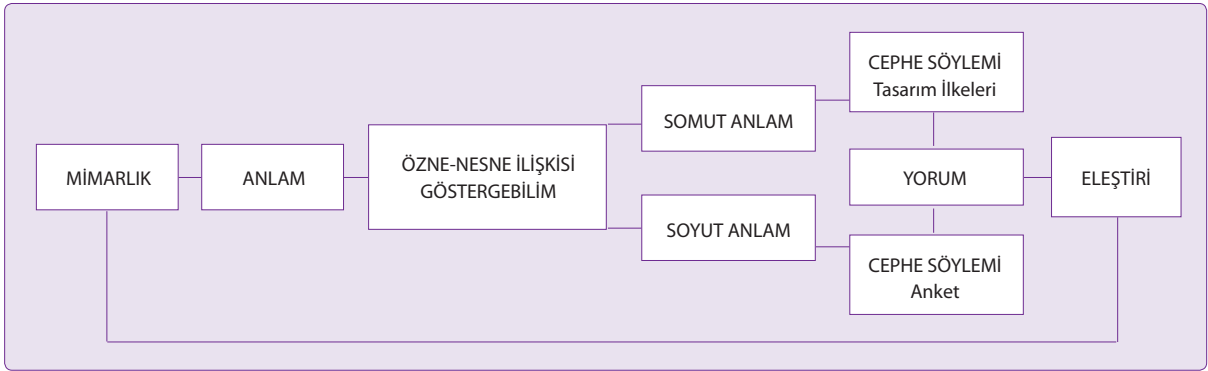
⁵ Rifat, 1992, s. 45-47

³ Barthes, 1993, s.15,55, 107

⁶ Büyük Larousse, 1986, s. 1033

Şekil 2. Cephelerin öznel ve nesnel incelenmesi ve değerlendirilmesi için öneri modeli.

Şekil 3. Çalışmanın kavramsal modellerle ilişkisi.

da anlamsal değerleri olan bir göstergedir. Dolayısıyla görsel organizasyonda (mimaride) insan-cephe ilişkisini insan ile kitap arasındaki ilişkiye benzetebiliriz. İnsan okuyan, cephe ise okunan tarafı temsil eder. İnsanın cepheyi okuması; etkileşime girmesi, bu etkileşim sonucunda bilgiler alması ve bu bilgileri bir deneyim bütünü olarak kullanması ile oluşmaktadır.

Göstergibilim ve onun alt başlıklarından yararlanılarak çalışmada, sentaktik veriler ışığında cephede kullanılan tasarım ilkeleri ortaya çıkarılıp, sentaktik veriler semantik boyut bağlamında analiz edilmiştir. Böylece mimarlık iletişim sistemi göstergibilim kuramı kullanı-

larak cephe özelinde yorumlanmış, cephenin anlamsal farklılıkları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Cepheyi Anlama ve Yorumlama Bağlamında Değerlendirme Modeli

Çalışma, insan ve cephe arasındaki etkileşimde dizimsel-anlamsal-yararsal özellikleri sistemli bir tasarlama süreci içinde bütünleştirmeyi öngörmektedir. Öznel ve nesnel verilerin bütünleşik bir ilişki kapsamında bir araya getirilmesi, cephenin, aşamaları anlaşılır, denetlenebilir ve verimliliği artırılabilir açık bir süreç haline getirilmesi sağlanmaktadır. Bu yaklaşımla cephenin dizimsel yapısının ilişkilendirildiği bir öneri modeli geliştirilmiştir (Şekil 2).

Önerilen modeli yönlendiren yöntemin kurgusu ise Şekil 3'de sunulmaktadır.

⁷ Ching, 2002, Lauer & Pentak, 2002, Burden, 2000, Gürer, 1998, Zelanski & Fisher, 1996, Aydınli, 1993, Winters, 1986.

Tablo 1. Değerlendirmede kullanılan dizimsel ölçüm kavramları

Tekrar (Ritim)	Simetri	Ölçek-oran	Denge
Egemenlik (Hiyerarşi)	Renk	Uyum/Birlik	

Cephenin Nesnel-Öznel Ölçülmesine Yönelik Kullanılan Yöntem ve Teknikler

Nesnel Ölçüme Yönelik Kullanılan Yöntem ve Teknikler

Nesnel ölçüm yönteminde tasarım ilkelerinden yararlanılmış, bu amaçla araştırmacıların kullandıkları tasarım ilkeleri incelenmiştir.⁷ Nesnel değerlendirmede, ön pilot çalışmasında kent kullanıcılarından elde edilen veriler doğrultusunda kullanılacak dizimsel ölçüm kavramları (tasarım öge ve ilkeleri) belirlenmiştir (Tablo 1).

Cephelerin biçimsel organizasyonlarının çözümlenmesi ve kompozisyon ilkelerindeki değişikliklerin sorgulaması: denetim listeleri - karşılaştırma yöntemi teknikleri ile yapılmıştır.

Öznel Ölçüme Yönelik Kullanılan Yöntem ve Teknikler

Cephelerin öznel değerlendirilmesinde, anlamsal boyut (Semantik) bağlamında sıfat çiftlerinden oluşan ve kullanıcının tepkilerini yansıtan duygusal tepki değerlendirmelerinden yararlanılmıştır. Araştırmacıların kullandığı sıfatlar gözden geçirilerek, çalışmada kullanı-

lacak sıfatlar, araştırmacının amacına uygunluğu ön deneyle elde edilen veriler doğrultusunda belirlenen faktör grupları altında toplanmıştır.⁸

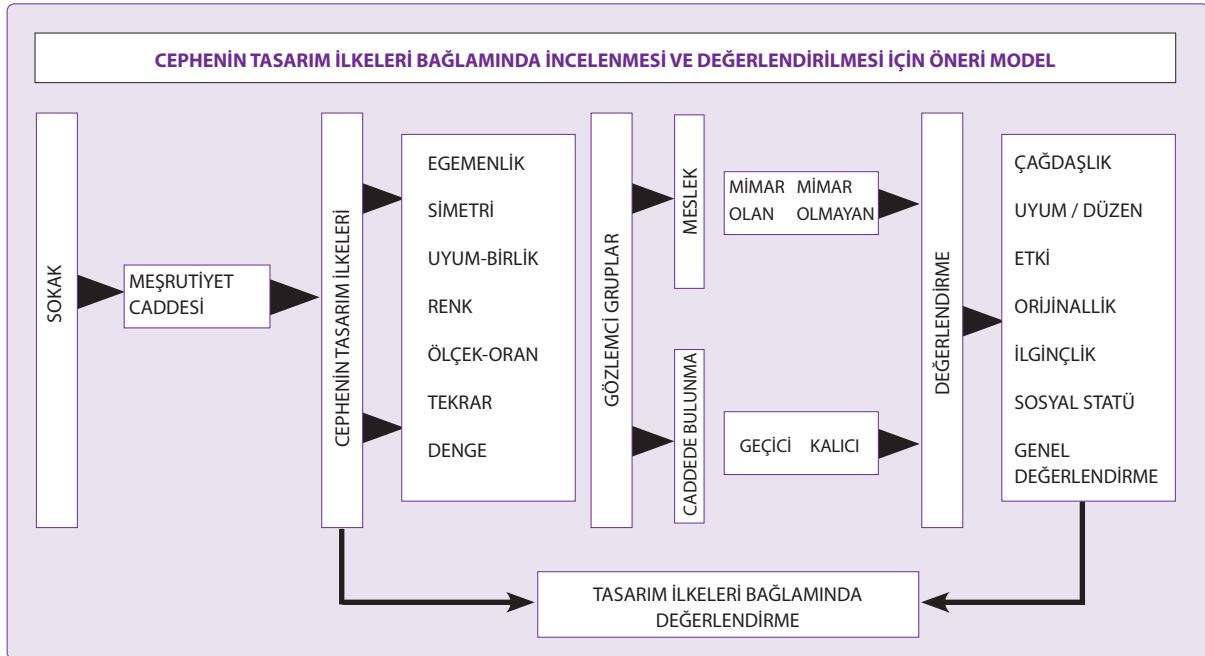
Öznel değerlendirmede kullanılan teknikler ise: tanımlama - sıfat listeleri (ikili karşılaştırma) - sıralama ölçekleri şeklindedir.

Alan Çalışması ve Değerlendirme Sonuçları

Çalışmanın amacı-kapsamı çerçevesinde, seçilen sokaktaki cephelerin tasarım ilkeleri, gözlemci gruplarının öznel değerlendirmeleri bağlamında Şekil 4'teki öneri modelde ifade edildiği şekilde incelenmiştir.

Çalışma Alanındaki Cephelerin Seçilme Nedenleri ve Ölçütleri

Gelişme sürecinin her döneminde çok farklı toplumsal ve fiziksel yapı dönüşümlerinin gerçekleştiği geniş bir laboratuvara sahip olan İstanbul'da cepheler, hem kültürel hem de fiziksel olarak meydana gelen değişimlerin bir yansımasıdır. Dolayısıyla tanımlama-değerlendirme-yorumlama sistemi İstanbul kent kur-

Şekil 4. Seçilen sokaklardaki bina cephelerinin tasarım ilkeleri bağlamında incelenmesi ve değerlendirilmesi için öneri model.

⁸ İmamoğlu, 2000, Hershberger, 1988, Küller 1979, Krampen 1974.

Şekil 5. Meşrutiyet Caddesi vaziyet planı.

gusunda seçilen Meşrutiyet Caddesi'ndeki cephe örnekleri üzerinden modellenmiştir.

Örnekler; literatür tarama, ölçümler, fotoğraflama aşamaları sürecinden geçerek belirlenmiş. Seçim öncesinde (literatür tarama ve yerinde yapılan tespitler sırasında) çok sayıda sokak örneği incelenmiş, çalışmayı sınırlamak amacıyla Meşrutiyet Caddesi'ndeki yedi adet bitişik nizam binanın cephe örnekleri çalışmada kullanılmıştır.

Çalışma Alanı: Meşrutiyet Caddesi

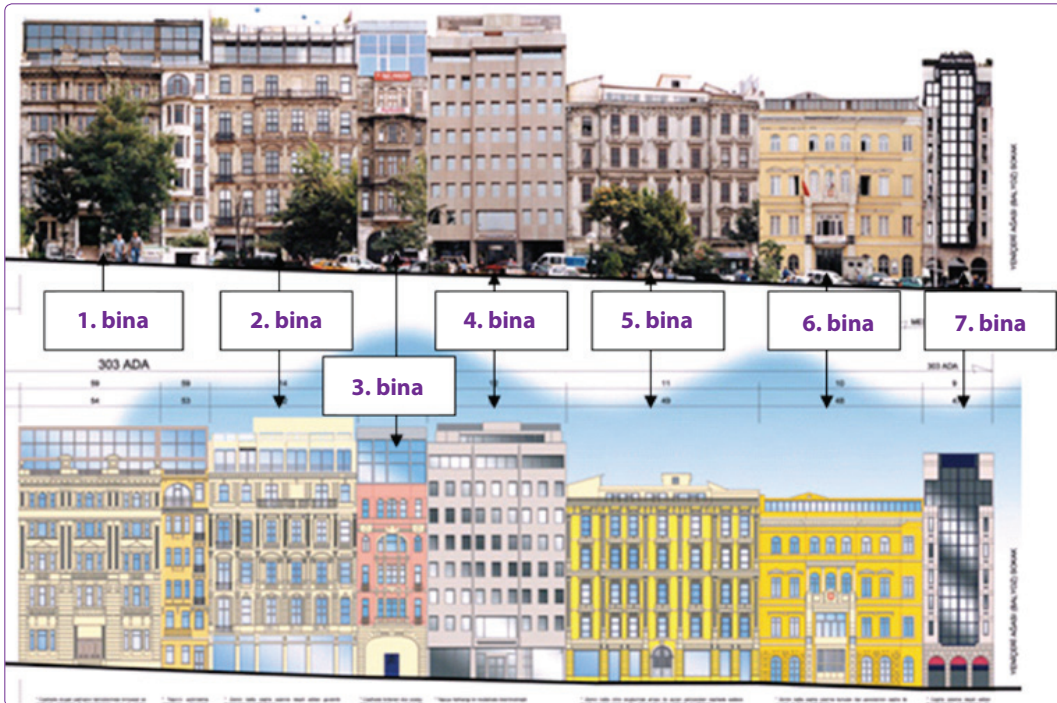
Meşrutiyet Caddesi İstiklal Caddesi'ne paralel Haliç'e yüzünü dönmüş bir caddedir. Konutun yanı sıra genelde ticari amaçlı kullanılan ofislerin yer aldığı caddede, tarihi dokusunu genel olarak günümüze kadar taşımıştır (Şekil 5). Meşrutiyet Caddesi'nde yer alan 1., 2.,

3. ve 5. binalar ofis ve konut olarak, 4. ve 7. binalar ticaret yapısı olarak, 6. bina ise konsolosluk olarak kullanılmaktadır (Şekil 6).

Anket Tasarımına Yaklaşım ve Soru Kâğıdının Hazırlanması

150 kişiye uygulanan soru kağıdı; anlaşılabilir, basit bir dile indirgenerek sorulmuştur. Görüşme süresi yaklaşık 15 dakika olacak şekilde hazırlanmıştır. Bu amaçla da ön deney çalışması yapılarak verilerin en uygun şekilde alınmasının hassasiyeti sağlanmaya çalışılmıştır.

Çalışmada kullanılan anket formu: demografik bilgi soruları, açık uçlu sorular (serbest anlatım), kapalı uçlu sorular, sıfat listeleri (ikili karşılaştırma) ve sıralama ölçekleri kullanılarak şekillenmiştir. Anketteki sorular Anlamsal Derecelendirme Ölçeği (Semantic Ra-

Şekil 6. Meşrutiyet Caddesi'nde seçilen binalar.

Tablo 2. Faktör grupları ve sorular “Meşrutiyet Caddesi”

Faktör	Anket soruları
ÇAĞDAŞLIK	Sokaktaki bina cepheleri genel olarak çağdaş bir mimarinin izlerini taşımaktadır. Burası yeni cephelere sahip bir sokaktır.
UYUM/DÜZEN	Sokaktaki bina cepheleri birbiriyle uyumlu değildir. Sokaktaki bina cepheleri düzenlidir.
ETKİ	Sokaktaki bina cepheleri genel olarak etkileyici bir mimarinin izlerini taşır. Sokaktaki bina cepheleri süslüdür. Sokaktaki bina cepheleri iç mekan konforunu yansıtmaktadır. Sokaktaki bina cepheleri birbirlerine benzemektedir.
ORJİNALLİK	Sokaktaki bina cepheleri sahte (taklit) uygulamalardır. Sokaktaki bina cepheleri iyi korunmuştur. Burası geleneksel cephelere sahip bir sokaktır.
İLGİNÇLİK	Sokaktaki bina cepheleri ilginçtir. Sokaktaki bina cepheleri genel olarak modası geçmiş bir etki uyandırmaktadır.

Tablo 3. Faktör grupları ve sorular “Meşrutiyet Caddesi’ndeki bina cepheleri”

Faktör	Anket soruları
ORJİNALLİK	Çağdaş - Geleneksel / Yeni – Eski / İyi Korunmuş - Kötü Korunmuş
SOSYAL STATÜ	Eşsiz- Sıradan / Pahalı – Ucuz / Kullanışlı - Kullanışsız
UYUM/DÜZEN	Uyumlu - Uyumsuz / Saygılı – Saygısız / Duyarlı - Duyarsız
ETKİ	İyi – Kötü / Güzel - Çirkin
GENEL DEĞERLENDİRME	Popüler - Sahte / Modası Geçmiş - Ebedi / Narin - Kaba
İLGİNÇLİK	Süslü – Sade / İddialı - İddiasız / İlginç - Monoton

ting Scale-SSR-) tekniğine bağlı olarak değerlendirilme alınmıştır.

Tasarım ilkelerinin öznel değerlendirmesini bulmak amacıyla sorularda kullanılan sıfatlar ve bunların ortaya çıkardığı faktörler (etkiler) ön deneyle sınanarak, kent kullanıcısının cepheye dair tanımlama ve değerlendirmeleri faktör grupları bağlamında belirlenmiştir.

Cephenin görsel etkisinin öznel açıdan değerlendirilmesi amacıyla anket için tasarlanan sorular 4 grupta toplanmıştır:

1. Grup Sorular-Demografik Bilgilerin Alınması: Tanımlanan gözlemci grupların (Mimar olan/ Mimar olmayan, Meşrutiyet Caddesi’ndeki Bulunma Durumu) cepheyi tanımlama ve/veya yorumlamadaki rolünün bulunmaya çalışılması hedeflenmiştir.

2. Grup Sorular-Sokaktaki Cephelerin Bütünü Hakkında Fikir Alımı: Sokağa dolayısıyla var olan cephele-

re dair, sıfatlar kullanılarak değerlendirme yaptırılmıştır (Tablo 2).

3. Grup Sorular-Soru-Cevap Sistemi: Meşrutiyet Caddesi’nde seçilen bina cephelerinin tanımlanması amacıyla verilen sıfat çiftleriyle değerlendirilme yapılmıştır (Tablo 3). Kapalı ve açık uçlu sorularla da gösterilen cephe örneklerine dair yorumlar elde edilmiştir.

4. Grup Sorular-Seçilen Cephenin Değerlendirilmesi/Tanımlanması: Katılımcıların tasarım ilkeleriyle ilişkilendirilen sıfatlarla şekillenen sorulara verdikleri yanıtlardan elde edilen veriler, nesnel değerlendirmenin yorumlanmasında kullanılmıştır (Tablo 4, 5).

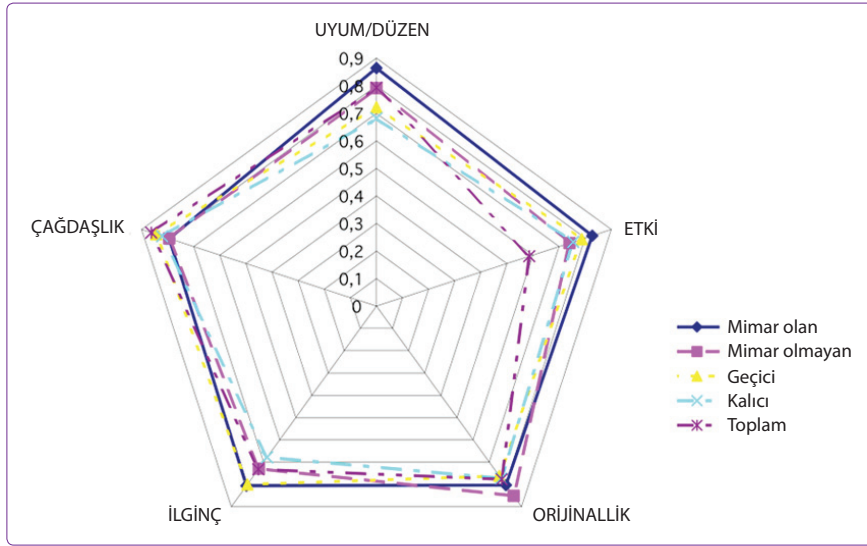
Çalışmada öznel değerlendirme için, 5’li likerda skalası, sıralama ve açık uçlu sorular kullanılmıştır. İstatistiksel değerlendirme ise; SPSS programında, regresyonlar, radar grafikler, korelasyonlar ve faktör analizleri kullanılarak yapılmıştır.

Tablo 4. Tasarım ilkeleri bağlamında faktör grupları ve sorular "Meşrutiyet Caddesi'nde seçilen bina cephesi"

Tasarım ilkeleri	Anket soruları
EGEMENLİK	Pencereler yapı bütününde belirgin Kapı(lar) yapı bütününde belirgin Cumbalar yapı bütününde belirgin Pencerelerin süslemeleri gösterişli
SİMETRİ	Pencereler simetrik Bina cephesi simetrik
UYUM / BİRLİK	Binanın formu diğer binalarla uyumlu Binanın cephesi diğer cephelerle orantılı Binadaki pencereler diğer bina cepheleriyle uyumlu Binanın formu diğer binalara benzemekte Bina yakın çevresindeki bina yükseklikleriyle orantılı Binanın kütlesi diğer binalarla orantılı
RENK	Binanın cephesi canlı renklerde Binanın cephesi diğer bina cephelerindeki renklere göre baskın
ÖLÇEK-ORAN	Binanın kendi yüksekliği orantılı Pencereler birbiriyle orantılı Kapı(lar) orantılı Binanın kütle olarak ölçüsü orantılı Binanın cephesindeki pencereler birbiriyle uyumlu Bina cephesindeki pencereler uygun büyüklükte Bina kapı(larının) sının boyutu uygun büyüklükte
TEKRAR	Pencerelerin tekrar edilişi düzenli Kapı(lar) nın tekrar edilişi düzenli Pencerelerin tekrarı monoton Pencerelerin tekrarı karmaşık Binanın cephesi bitmemiş bir etki uyandırmakta
DENGE	Pencereler birbiriyle iyi dengelenmiş Bina iyi dengelenmiş Bina cephesi iyi planlanmış Binanın cephe tarzı kararsız Pencereler doğru konumlanmış Kapı(lar) doğru konumlanmış

Tablo 5. Faktör grupları ve sıfatlar "Meşrutiyet Caddesi'nde seçilen bina cephesi"

Faktör	Anket soruları	Faktör	Anket soruları
SOSYAL STATÜ	Bilindik - Bilindik olmayan Konforlu - Konforsuz Eşsiz - Sıradan Fakir - Zengin Pahalı - Ucuz	ETKİ	Gerçek - Sahte İddialı - İddiasız Modası Geçmiş - Ebedi Güzel - Çirkin İlginç - Monoton İyi - Kötü
KARMAŞIKLIK	Karmaşık - Basit Süslü - Sade	GÜÇ	Çekici - İtici
ORJİNALLİK	Çağdaş - Geleneksel Yeni - Eski İyi Korunmuş - Kötü Korunmuş	UYUM	Dişi - Erkek Saygılı - Saygısız Uyumlu - Uyumsuz

Şekil 7. Meşrutiyet Caddesi faktör analizleri yorum çizelgesi.

Meşrutiyet Caddesi'ndeki 1-2-3-4-5-6-7 Nolu Binalara İlişkin Gözlem Gruplarının Değerlendirmeleri

- Bütün (mimar olan, mimar olmayan, geçici, kalıcı) gözlem grupları tarihi binalara dair olumlu tanımlamalar yapmıştır.
- Yakın dönemde yapılan 4. bina olumsuz sıfatlarla tanımlamış, 7. bina için ise, mimar olan gözlem grubu, çirkin, kötü, uyumsuz yorumlarını yaparken, diğer gözlem grupları bunlara ek olarak çoğunlukla yeni, modern yorumunu yapmıştır.
- Bütün gözlem grupları eklentiler konusunda olumsuz görüş bildirmiştir.
- 1. bina kötü korunmuş 6. bina ise iyi korunmuş olarak değerlendirilmiştir.
- Mimar olanlar ile geçici ve kalıcı gözlem grupları Meşrutiyet Caddesi'nin öncelikli olarak uyumlu/düzenli olduğunu düşünmüş, mimar olmayanlar ise caddenin öncelikli olarak ilginç olduğunu ifade etmiştir (Şekil 7).

de etmiştir (Şekil 7).

- Kalıcı gözlem grubu 5. bina'yı öncelikli mimari tarzı olan bina olarak tanımlarken diğer tüm gözlem grupları öncelikli olarak 1. bina'yı seçmiştir.

Gözlem Guruplarının Yaşamak İstedikleri Bina Cephesine (1. Bina) İlişkin Değerlendirmeleri

Gözlem gruplarının Meşrutiyet Caddesi'nde yaşamak istediği bina olarak seçtiği 1. Bina'da yapmak istediği değişiklikler öncelikli olarak; üst eklentileri kaldırmak, rengini değiştirmek ve cephede bakım yapmak şeklindedir (Bkz. Şekil 6).

Gözlemci gruplarının 1. bina'ya dair beğeni sıralaması ise aşağıdaki şekildedir (Tablo 6).

Gözlem Guruplarının Yaşamak İstedikleri Bina Cephesine (1. Bina) İlişkin Elde Edilen Nesnel Verilerin Öznel Değerlendirmeleri

"Ölçek-Oran" ilkesi, kent kullanıcıları tarafından cep-

Tablo 6. Meşrutiyet Caddesi 1. bina'da "Yaşamak istediğiniz binanın cephesinde dikkatinizi çeken öğeler ve özelliklerin neler olduğunu önem sırasına göre sıralayınız" sorusuna verilen cevap tablosu

Meslek		Meşrutiyet Caddesi'nde bulunma durumu	
Mimar olan	Mimar olmayan	Geçici	Kalıcı
1 Orantılar	Pencere ve kapıların biçimi	Pencere ve kapıların biçimi	Orantılar
2 Pencere ve kapıların biçimi	Orantılar	Orantılar	Pencere ve kapıların biçimi
3 Süslemeler	Süslemeler	Süslemeler	Süslemeler
4 Çıkmalar (Cumbalar)	Çıkmalar (Cumbalar)	Çıkmalar (Cumbalar)	Renk
5 Yükseklik	Renk	Yükseklik	Çıkmalar (Cumbalar)
6 Renk	Yükseklik	Renk	Yükseklik

hede öncelikli faktör olarak değerlendirilmiştir. Dolayısıyla tasarım sürecinde kullanılan bu ilkenin, kent kullanıcısının memnuniyetinde önemli bir etken olduğu ortaya konmuştur. Tasarım eğitimi almış kent kullanıcıları için "Ölçek-oran" ilkesi uyum ve sosyal statüyü tanımlarken diğer gözlem grupları için orijinalliği ifade etmektedir.

"Uyum/Birlik" ilkesinin varlığı, cephe tasarımında bir diğer önemli faktör olarak belirlenmiştir. Seçilen cephenin diğer cephelerle nesnel değerlendirmeye elde edilen bağlamsal uygunluğu, öznel değerlendirme ile desteklenmiştir. Uyum-birlik ilkesi bütün gözlem grupları için sosyal statüyü tanımlamaktadır.

"Egemenlik" ilkesi bağlamında kent kullanıcıları, öncelikli olarak cephedeki pencerelerin belirginliğine (organizasyonuna) odaklanmıştır. Cumba, pencere ve pencerelerdeki süslemelerin belirginliği ise tasarım eğitimi almış olan kullanıcıların dikkat ettiği öğeler olmuştur. Nesnel değerlendirme sonucunda öncelikli olarak pencereler ve onların süslemeleri ile cumbalar egemen öğeler olarak belirlenmiştir.

"Renk" ilkesinin, diğer ilkeler bütününde baskın ya da egemen olmaması durumunda, kent kullanıcıları açısından öncelikli faktör olarak değerlendirilmediği görülmüştür. Yakın zamanda cephesi renklendirilmiş binaların ve/veya baskın-canlı renk kullanımının kent

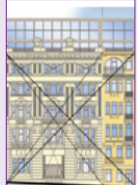

kullanıcısında ilgi uyandırdığı, olumlu olarak tanımlandığı ve iyi korunmuşluğu ifade ettiği belirlenmiştir. Ayrıca bütün gözlem grupları için "renk" ögesi etki ve gücü ifade etmektedir.

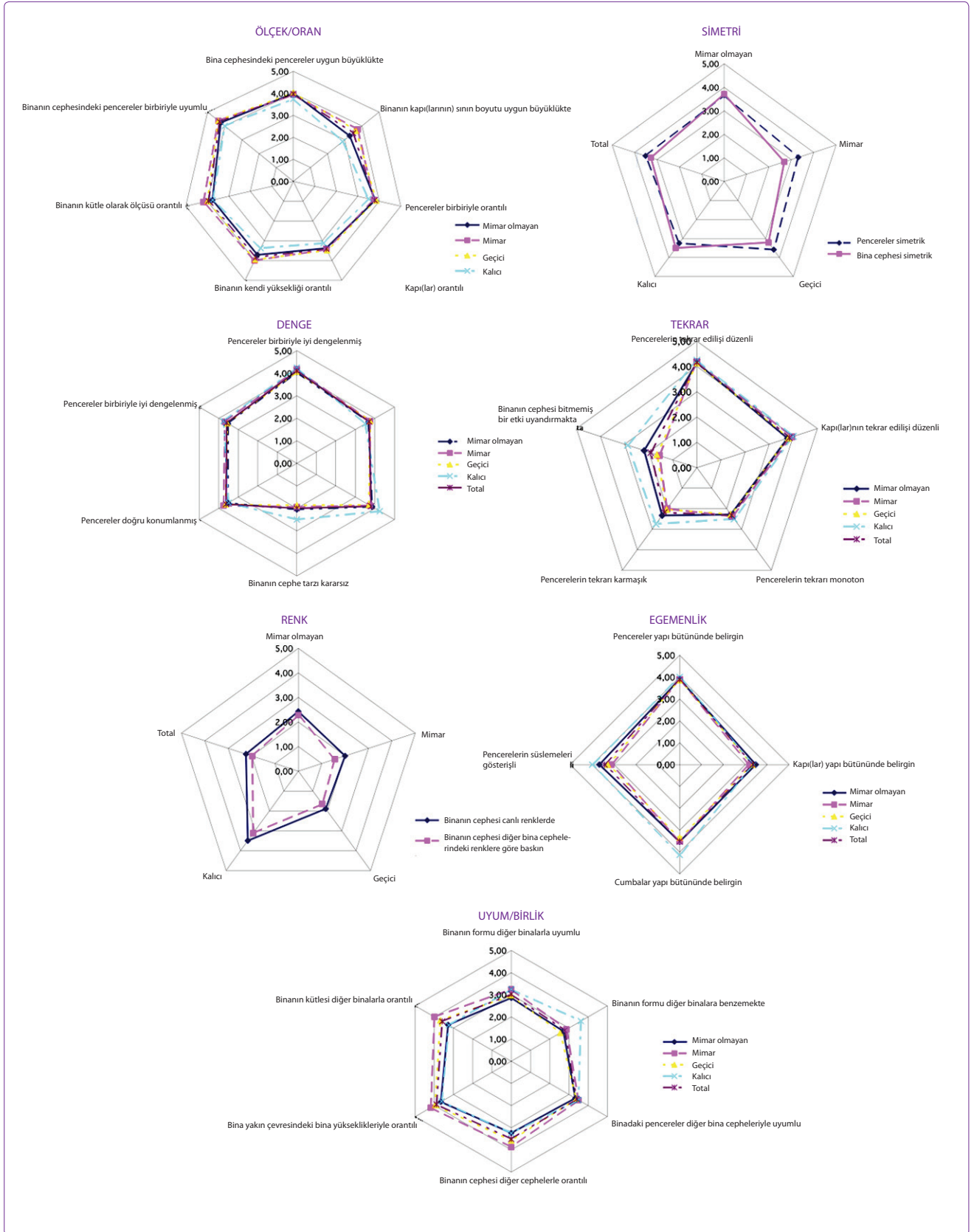
"Simetri" ilkesi, seçilen cephelerde oldukça etkin bir ilkedir. Pencerelerdeki simetri ile cephe bütünündeki simetrinin algısı, kent kullanıcılarında değişiklik göstermektedir. Gözlem grupları için "simetri" ilkesi sosyal statüyü tanımlamaktadır. Nesnel değerlendirme sonucunda ise bütün cephelerde öncelikli pencereler olmak üzere kapı ve süslemelerde baskın bir simetri ilkesi okunmaktadır.

"Tekrar" ilkesi, monotonluk veya karmaşa oluşturmadığı sürece olumlu karşılanmakla birlikte, cephe tasarımında öncelikli faktör olarak değerlendirilmemektedir. Dolayısıyla "tekrar" ilkesi için bütün gözlem gruplarının ortak yargısı, karmaşıklık veya uyumdur. Nesnel değerlendirmeler sonucunda 'tekrar' ilkesi, 'simetri' ilkesinde olduğu gibi seçilen bütün cephelerde baskın olarak gözlenmektedir.

"Denge" ilkesi, kent kullanıcılarının cephe tercihlerinde önemli etkenler biri iken tasarım ilkelerinin algılanması (okunması) açısından en son faktördür. Denge ilkesi, mimar olan gözlem grubu için orijinalliği ifade ederken, mimar olmayan gözlem grubu için uyumun ifadesidir (Tablo 7, Şekil 8).

Tablo 7. Meşrutiyet Caddesi'nde tercih edilen 1. binaya yönelik nesnel ve öznel veri analizi

	<p>ÖLÇEK-ORAN Cephe yatayda üç farklı pencere modülleri ile beşe, düşeyde ise üçe bölünmektedir. Pencerelerin en/boy oranı 1/2'dir.</p>	<p>Bütün gözlem grupları için cephedeki "Ölçek-oran" ilkesi 1. faktör. Cephede beğenilen ve dikkat çeken öğeler sırasıyla; pencereler, pencerelerin orantısı ve cephenin orantısı Gözlemci gruplar "Ölçek-oran" ilkesini; orijinallik, uyum ve sosyal statü olarak tanımlamakta.</p>
	<p>UYUM-BİRLİK Cephede biçimsel ve ölçüsel uygunluk mevcut. Cephenin sokaktaki diğer cephelerle bağlamsal uygunluğu var.</p>	<p>Bütün gözlem grupları için cephedeki "Uyum-birlik" ilkesi 2. faktör. 1. bina gözlemci gruplar tarafından diğer binalarla orantılı ve uyumlu kabul edilmekte. Uyum-birlik ilkesi bütün gözlem grupları için sosyal statüyü tanımlamaktadır.</p>
	<p>TEKRAR Cephede benzer pencere öğeleri tam ve aralıklı tekrar uygulaması yapmakta. Tekrar ilkesi cephede baskın olarak kullanılmış.</p>	<p>"Tekrar" ilkesi cephede monotonluk veya karmaşa oluşturmadığı için olumlu yorumlanmakta. Gözlemci gruplar tarafından cephedeki "tekrar" ilkesi cephe tasarımında öncelikli faktör olarak değerlendirilmemektedir. "Tekrar" ilkesi her iki grubun ortak yargısı olarak cephede uyumu ifade etmekte.</p>
	<p>SİMETRİ Cephede vurgulayıcı bir simetrik denge mevcut. Tüm cephede olmak üzere öncelikle pencereler, kapı ve süslemelerde baskın bir simetri var.</p>	<p>Kent kullanıcılarının belleklerinde var olan, tanıdık bir işe olan pencere uygulamalarının cephede kullanımı gözlemci gruplar tarafından olumlu karşılanmakta. Her iki gözlem grubu için "simetri" ilkesi sosyal statüyü tanımlamaktadır.</p>
	<p>EGEMENLİK Cephede sırasıyla; pencereler, pencere süslemeleri ile cumbalar egemen öğeler.</p>	<p>Kent kullanıcıları öncelikli olarak cephedeki pencerelerin belirginliğine odaklanmakta. Tasarım eğitimi almış olan gözlemcilerin dikkate ettiği öğeler: Cumba, pencere ve pencerelerdeki süslemelerin belirginliği. "Egemen" ilkesinin cephede tarihi öğeler üzerinden kullanımı (öykünülməsi) memnuniyet ifadesi uyandırmakta.</p>
	<p>RENK Bitişik cephelerde kullanılan renklerle uyumlu renk kullanımı var.</p>	<p>Bütün gözlem grupları için "renk" ögesi etki ve gücü ifade etmektedir. Cephelerde kullanılan renk her iki gözlem grubu için iyi korunmuşluğu ifade etmektedir.</p>

Şekil 8. Tasarım ilkeleri açısından Meşrutiyet Caddesi 1. bina gözlemci yanıtlarının radar tablosu.

Sonuçların Tartışılması ve Öneriler

Kent kullanıcılarından elde edilen öznel değerlendirmelerin nesnel değerlendirme ile bütüncül analizi sonucunda;

- Kent kimliğini oluşturan ve bulunduğu toplumun sosyo-kültürel birikimi sonucunda ortaya çıkan öğelerin cephede kullanılması, yani 'ölçek-oran' ve 'uyum-birlik' ilkesinin öncelikle kent kullanıcılarının belleklerinde var olan, sosyo-kültürel birikimlerle şekillenen verilerle paralellik göstermesi, kent kullanıcıları tarafından memnuniyet uyandırmakta ve kullanıcının cepheyle iletişime girebilmesini sağlamaktadır.
- Tasarlanacak cephede, 'egemenlik' ilkesinin kullanılması halinde ise öncelikli olarak, kent kullanıcılarının kültürel birikimi sonucu belleklerinde var olan tanınmış/kimlik öğeleri (pencere vb) üzerinden uygulanması tercih edilmelidir.
- 'Tekrar' ilkesi ve bu ilke bağlamında oluşan 'simetri', monotonluk ve karmaşaya doğru yönelmediği zaman olumlu değerler kazanmakta, 'Renk' ilkesi ise egemen bir ilke haline dönüşmediği sürece etkin bir faktör olamamaktadır.
- Cephe tasarımlarında, monoton, sıradan cepheler yerine boyut, biçim ve renk olarak belirgin, genelde tarihi öğelere öykünen ve/veya eğer memnun edici yakın çevresi var ise ortak bir dil oluşturabilen cepheler tercih edilmelidir.

Tasarım ilkeleri bağlamında ortaya çıkan değerlendirmeler sonucunda, cephe tasarımına bağımsız bir sanat çalışması olarak değil bütüncül bir süreklilik (tarihi, kültürel...) olarak bakılması gerektiği görülmektedir. Bu durum, eski ve yeni arasında bir diyalog, geçmiş ile şimdiki zaman arasında bir konuşma sağlamaktadır.

Her dilin sahip olduğu değişmez bir özellik, sentaktik yapısının tutarlıdır. Yani kentsel kimlik/süreklilik adına mimari her yeni düzenleniş, kendinden önceki kültürel katmanlarla iletişimde olmalı ve onların kodlarını yeni oluşumlar içinde kullanmalıdır. Dolayısıyla kent ve geleneklerin ürettiği yapılar ve dolayısıyla cepheler, sentaktik yapıları itibarıyla tutarlı olmalıdır.

Mimaride en önemli sorunlardan biri anlaşılama ve/veya iletişim kurulamayan yapılaşmaların beraberinde getirdiği toplum-çevre ilişkilerindeki olumsuz gelişmelerdir. Bu durum mimarlıkta bir kimlik sorunu yaratmakta, kent kullanıcısının çevresine ilgisizliğini arttırmaktadır. Bu karmaşanın çözülmesinde izlenmesi gereken yol, anlam ve beğeni kavramlarına gereken önemin verilmesi, özne (kent kullanıcıları)

ile nesnenin (cepheler) diyalektik bir ilişki içinde düşünülmesi, semantik ve sentaktik bileşenler göz ardı edilmeden tasarımların şekillenmesidir. Oysaki şimdiye kadar kent çeperlerinin tasarımında kullanılmak amacıyla elde edilen veriler, nesnel veya sadece öznel veriler olmaktan öteye geçememiş, bütünsel bir yaklaşım sunulamamıştır.

Bu anlamda, cephelerin tasarım ilkeleri bağlamında değerlendirilmesine bütünsel açıdan bakılması amacıyla oluşturulan "Değerlendirme Modeli", sadece cephede değil yapının bütün elemanlarının tasarımı ve/veya değerlendirmesinde kullanılabilirliğini hedeflemektedir. Bu nedenle de, modelin yeni yaklaşım ve yöntemlerle geliştirilebileceği ve yapı tasarımındaki uygulama alanlarının çeşitlenebileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Çalışmayı Destekleyen Kuruluşlar

- Yıldız Teknik Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü (28-03-01-05 no'lu Proje),
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi "Projem İstanbul".

Kaynaklar

- Aydınlı, S., (1993), "Mimarlıkta Estetik Değerler", İstanbul: İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi; Birinci Baskı, s. 4, 9, 6, 28-29, 71-73.
- Barthess, R., (1993), "Göstergebilimsel Serüven", İstanbul: Yapı Kredi Yayınları; s. 15, 55, 107.
- Burden, E., (2000), "Element of Architectural Design", A Photographic Sourcebook, John Wiley&Sons, New York, USA, 215.
- Büyük Larousse, (1986), İstanbul: Gelişim Yayınları; s. 1033.
- Ching, F.,D.,K., (2002), "Mimarlık, Biçim, Mekan ve Düzen", Çev: Sevgi Lökçe, İstanbul: Yem Yayınları; s. 320.
- Erkman, F., (1987), "Göstergebilimine Giriş", İstanbul: Alan Yayıncılık; Birinci Baskı, s. 31, 63, 70-72.
- Gürer, L., (1998), "Temel Tasarım / Temel Eğitim", Yüksek Öğretimde Görsel Sanat Eğitimi Temel Tasarım Zorunluluğu, Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları; s. 29-36.
- Hershberger, R. G., (1988), "A Study Of Meaning And Architecture", Environmental Aesthetics, Theory, Research And Applications", Edited By Jack L. Nasar, U.S.A: Cambridge Univ. Press; p. 180.
- İmamoğlu, Ç., (2000), "Complexity, Liking And Familiarity: Architecture And Non-Architecture Turkish Students' Assessments Of Traditional And Modern Houses Facades", Journal of Environmental Psychology, No: 20, Academic Press; p. 103, 5-16.
- Krampen M., (1974), "A Possible Analogy Between (Psycho-Linguistic and Architectural Measurement- The Type-Token Ratio (TTR)", Psychology and The Built Environment

- Edited by David Canter&Terencelee, Architectural Press;
s. 87-95
- Krier, R., (1988), "Architectural Composition", London:
Academy Editions; s. 122-131.
- Küller, R., (1979), "A Semantic Test for Use in Cross-Cultural
Studies", Man-Environment Systems, V.9, N.4-5, July and
September, p. 253.
- Lauer, A., D., & Pentak, S., (2002), "Design Basics", The Ohio
State Univ., USA, s. 6.
- Rifat, M., (1992), "Göstergebilimin Abc'si", İstanbul: Simavi
Yayınları; s. 45-47.
- Winters, N. B., (1986), "Architecture is Elementary", Visual
Thinking Through Architectural Concepts, Gibbs M.
Smith, Inc. Salt Lake City, USA: XI-XII.
- Zelanski, P., & Fisher, P. M., (1996), "Design Principles and
Problems", USA, Thomson Wadsworth.

Üniversite Kampüs Sistemlerinde Sosyal Mekan Kullanımları

The Usage of Social Areas in University Campus Systems

Begüm ERÇEVİK,¹ Feride ÖNAL²

Üniversiteler akademik eğitim ve uygulamalar ile mesleki beceri kazandırmayı, bilimsel, toplumsal ve ekonomik temelli uygulama ve araştırmalar yürüterek bilgi üretmeyi, gençlere görev ve sorumluluklar vererek toplum yaşamına hazırlamayı, toplumun eğitim, bilinç ve kültür seviyesine katkıda bulunmayı amaçlar. Üniversitelerdeki sosyal ve kültürel etkinlik alanları; farklı kültür, etnik ve sosyal yapılarla sahip öğrencilerin eğitim süreçleri boyunca ders dışı zamanlarının büyük bölümünü geçirdikleri mekânlar olup, sosyal etkileşim açısından da büyük önem taşımaktadırlar. Bu alanların, üniversite gençliğini toplum hayatına hazırlayan eğitici ve bilinçlendirici rolü göz önünde bulundurularak, kullanımları hakkındaki öğrenci değerlendirmelerinin analizi amaçlanmıştır. Bu analiz sırasında öğrencilerin değerlendirmeleri, üniversite kampüs konumları üzerinden karşılaştırılmaları olarak incelenmiştir. Bu bağlamda yapılan alan çalışmaları için İstanbul'da yer alan, Bahçeşehir Üniversitesi Beşiktaş Kampüsü kent üniversitesi, Yıldız Teknik Üniversitesi Yıldız Merkez Kampüsü kent içi kampüsü, Koç Üniversitesi Sarıyer Kampüsü ise kent dışı kampüsü olarak seçilmiştir. Alan çalışmalarından elde edilen veriler, istatistikî analiz yöntemi ile değerlendirilerek, kampüslerdeki sosyal ve kültürel etkinlik alanı yeterliliği, kullanım süreleri, ulaşılabilirlik, kullanıcı profili ve kent kullanımı ile ilgili sonuçlara ulaşılmıştır.

Anahtar sözcükler: Kent dışı kampüsü; kent üniversitesi; kent içi kampüsü; üniversite planlaması; üniversitelerde sosyal mekân.

Universities aim to help students gain occupational skills through academic training and practice; to produce knowledge by carrying out applications and investigations which have scientific, social and economic bases, to prepare young people for community life by giving them duties and responsibilities; and finally, to make contributions to the social and educational level of the community. Moreover social and cultural activity areas in universities in which, apart from lecture halls, students spend most of their time during their educational, lives, are of great importance for social interaction. Social spaces, whose educational and awareness-raising role of preparing the youth for community life, are taken into account and of these areas, about their use of student assessment analysis is aimed. During this analysis, student views were investigated and compared at different university campus locations. Bahçeşehir University Beşiktaş Campus as a town university, Yıldız Teknik University Yıldız Merkez Campus as an in-town campus, Koç University Sarıyer Campus as a out-of-town campus were chosen as locations for the study. Statistical analysis is applied to the data obtained from the questionnaires completed by students in the chosen universities. Following such investigations, findings relating to the sufficiency of social and cultural activity areas in campuses, their occupancy and reachability; and the user profile of the activity areas and town usage as a cultural area are obtained and evaluated.

Key words: Suburban campus; city university; urban campus; university planning; social space at universities.

¹Bahçeşehir Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü, İstanbul;

²Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Çevre Düzenleme Bilim Dalı, İstanbul

*Bu yazı 1. yazarın YTÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık Anabilim Dalı'nda hazırlamış olduğu aynı isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

¹Department of Interior Architecture and Environmental Design, Bahçeşehir University, Faculty of Architecture and Design, Istanbul, Turkey;

²Department of Architecture (Dept. of Environmental Regulation), Yıldız Technical University, Faculty of Architecture, Istanbul, Turkey.

* This paper reveals some of the findings of 1st authors' MSc research at Yıldız Technical University, Department of Architecture, Istanbul, Turkey.

MEGARON 2011;6(3):151-161

Başvuru tarihi: 4 Ocak 2010 (Article arrival date: January 4, 2010) - Kabul tarihi: 26 Aralık 2011 (Accepted for publication: December 26, 2011)

İletişim (Correspondence): Y. Mimar, Begüm ERÇEVİK. e-posta (e-mail): begumer@gmail.com

© 2011 Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi - © 2011 Yıldız Technical University, Faculty of Architecture

Giriş

Fransızca *université* kelimesinden dilimize geçmiş olan üniversite sözcüğü; “bilimsel özerkliğe ve kamu tüzel kişiliğine sahip, yüksek düzeyde eğitim, öğretim, bilimsel araştırma ve yayın yapan fakülte, enstitü, yükseköğretim vb. kuruluş ve birimlerden oluşan öğretim kurumu” olarak tanımlanmaktadır.^[1]

İlk olarak, 18. yüzyılın ikinci yarısında, Amerika’da Princeton Üniversitesi için kullanıldığı tahmin edilen *kampüs*¹ sözcüğünü,^[2] Türeyen (2002), “esas işlevleri eğitim, öğretim, araştırma ve uygulama olan, kullanıcıları için gerekli yaşam koşullarını (barınma, eğlence, alışveriş, spor, sağlık vb.) sağlayan akademik köy” olarak tanımlamaktadır.^[3]

Yükseköğretim kurumlarının kökenleri Eflatun’un “Akademia’sı” (İ.Ö. 400), Aristo’nun “Lyceum”u (İ.Ö. 387) ve İskenderiye Müzesi’ne (İ.Ö. 330-200) kadar uzanmaktadır. Modern üniversitenin temellerinin, 11. ve 12. yüzyıllarda Avrupa’da kurulan Bologna, Paris ve Oxford üniversiteleri ile atılmış olduğu ileri sürülmektedir.^[2]

Batı’da, çağdaş anlamda ilk üniversiteler 11. ve 12. yüzyıllarda kurulmuş (Bologna 1000, Paris 1150, Oxford 1168); Rönesans ve reformlarla yenilikler kazanmıştır. Oysa Osmanlı İmparatorluğu’nda, Batılı anlamında ilk üniversite (I. Dar’ül-fünun) 1863 yılında kurulmuştur.^[4] Cumhuriyet’ten önce Dar’ül-fünun-i Osman-i adıyla var olan üniversite, 1924 yılında çıkarılan bir kanunla bugünkü “İstanbul Üniversitesi” adını almıştır ve Osmanlı İmparatorluğu’nun sona ermesinden sonra kurulan ilk cumhuriyet üniversitesidir.^[3]

Öğrencilerin bireysel ve toplumsal gelişimleri, üniversitelerdeki sosyal ve kültürel etkinlik alanları ve kullanımları ile doğrudan ilişkilidir. Öğrenciler eğitim süreçleri boyunca, sosyal etkinliklere katılır ve düzenler. Sosyal gruplaşmanın bir parçası olarak sosyal sorumluluklar alırlar. Böylece toplum yaşamına katılmayı, çevre ile doğru ilişkiler kurabilmeyi öğrenirler. Toplumsal ilişkilere hazır bireyler olarak yetişirler.

Sosyal ve kültürel etkinlik alanlarının öğrenci eğitimindeki önemi üniversite konulu kaynaklarda sıkça vurgulanmaktadır. Fakat öğrencilerin sosyal mekân kullanımı ile ilgili kişisel görüşlerini yansıtan araştırmalar mevcut değildir. Bu çalışmanın amacı, sosyal ve kül-

türel etkinlik alanı kullanımları hakkındaki öğrenci değerlendirmelerinin kampüs konumu üzerinden karşılaştırılmalı incelenmesidir. Bu bağlamda, İstanbul’da bulunan farklı kampüs sistemlerinde (kent üniversitesi, kent içi kampüs, kent dışı kampüs) sosyal ve kültürel etkinlik alanı yeterliliği, kullanım süreleri, ulaşılabilirlik, kullanıcı profili ve kent kullanımı alan çalışmaları yolu ile incelenmiştir.

Bu çalışma, sosyal ve kültürel etkinlik alanı tasarım ilkelerinin tanımlanması için ön çalışma niteliğindedir. Elde edilen veriler, İstanbul’da konumlanan üniversitelerin tasarım süreçlerinde sosyal ve kültürel etkinlik alanlarının oluşturulmasında doğrudan tasarım girdisi olarak kullanılabilir. Üniversite öğrencilerine ait mekân değerlendirmeleri, doğru ve kullanışlı sosyal mekân tasarımı ve üniversite tasarım sürecinin hızlanması için faydalı olacaktır.

Kentteki Konularına Göre Üniversiteler

Hızlı kentleşme, endüstrileşme, göçler, ekonomik ve teknolojik ilerlemeler üniversitelerin büyüme ve gelişmelerini etkilemiştir. Kentlerde ortaya çıkan arsa yetersizliği, üniversitelerin kentten ayrılarak; gereksinim duydukları ve bu gereksinimleri için kentten yararlandıkları birçok işlevi de beraberlerinde götürmelerine neden olmuştur. Böylece kent dışında konumlanan, eğitim, araştırma, uygulama işlevlerinin yanı sıra üniversite gençliğinin tüm gereksinimlerini (barınma, alışveriş, sağlık, spor, eğlence, rekreasyon vb.) karşılayan, geniş arazilere yayılmış üniversite kentleri ortaya çıkmıştır.

Amerika’da kampüs planlamasına ilk örnekler olarak J. Jacqee Romee’nin New York’taki Union College (1813) ve Thomas Jefferson’ın Charlottesville’deki Virginia üniversiteleri gösterilebilir. Amerikan kampüsleri, genellikle, kentin dışında bir “üniversite kenti” olarak tasarlanmış; merkezi bir meydan çevresinde sıralanmış kütüphane, oditoryum, kafeterya, öğrenci merkezi v.b. ortak birimlerin dış taraflarında, eğitim binaları yer almıştır.^[5]

Kentteki konularına göre üniversiteler; *kent üniversiteleri* ve *kent dışı üniversiteler* (kampüsler) olarak iki grupta incelenebilir:^[3]

Kent Üniversiteleri

Kent içinde yeni yapı tasarımı ya da mevcut yapının dönüştürülmesiyle, yapı adası ölçeğinde ya da yerleşim biçiminde oluşan üniversite yerleşimleridir. Üniversitelerin, kent içinde, merkeze yakın konumlanmasının; 1. Öğrencilerin, kent ve kentlilerle kaynaşmaları; 2. Öğrencilerin, kentin tüm sosyal ve kültürel olanakla-

¹ Günümüzde kent dışında konumlanan üniversitenin alan ve yapılarının yanı sıra bir üniversitenin kent içinde veya dışında konumlanmış farklı birimleri de “kampüs” olarak tanımlanmaktadır. Alan çalışmalarında, “kampüs” kelimesi bu tanımlamaya uygun olarak kullanılmıştır.

rından yararlanmaları; 3. Kentlilerin üniversitenin eğitim, kültür ve sosyal birimlerinden (spor salonları, kütüphane, oditoryum, v.b.) yararlanmaları gibi avantajları vardır.

Kent Dışı Üniversiteler (Kampüsler)

İşlevleri eğitim, öğretim, araştırma ve uygulama olan, kullanıcıları için gerekli yaşam koşullarını (barınma, eğlence, alışveriş, spor, sağlık ve rekreasyon vb.) sağlayan, kendi kendilerine yeterli üniversite kentleridir.

Kent üniversitelerinde, kent ve üniversitelerin karşılıklı olarak birbirlerinin olanaklarından yararlanabilmeleri, kent dışı üniversitelere oranla daha fazladır. Bu nedenle kent dışı üniversitelerde, kent ve üniversite arasında etkin bir ulaşım sisteminin oluşturulması gerekir. Kentin sağladığı olanakların tümünün kent dışı üniversite kampüslerinde tasarlanması, hem uzun zaman alan, hem de pahalı bir süreçtir.^[3]

Kent dışında yer alan üniversitelerin avantajları aşağıdaki gibi sıralanabilir; 1. Disiplinlerin gereksinim duyduğu büyüklükte, yeni ve teknolojik derslik ve laboratuvarlarda öğretim ve araştırma yapabilme imkânı; 2. Yeni disiplinler ve sosyal mekânların eklenmesiyle, gelişebilme ve büyüyebilme imkânı; 3. Disiplinler arası bağların kurulması ve ilerlemesi.^[6]

Sosyal ve Kültürel Etkinlik Alanları

Erkman'a göre, bir kampüs üzerinde yer alan işlevlere (çalışma, dinlenme ve rekreasyon, barınma ve ulaşım) dayalı olarak dört ana bölgeden oluşmaktadır: akademik bölge; idari bölge; dinlenme ve rekreasyon bölgesi ve barınma bölgesi.^[6]

Çalışmanın konusu olan dinlenme ve rekreasyon bölgesi: 1. Kongre, konferans ve sempozyum gibi toplantı eylemlerinin yer aldığı salonları; 2. Öğrenci, öğretim görevlisi, hizmetli ve memurların alışveriş, beslenme vb. günlük ihtiyaçlarını karşılayabildikleri açık ve kapalı mekânlar; 3. Farklı sporlar dallarına olanak veren açık ve kapalı spor alanları; 4. Üniversite öğrencilerinin çeşitli alanlarda yeteneklerini keşfedip, geliştirecekleri hobi atölyeleri; 5. Oyun, eğlence ve dinlenme salonlarını ve bunlarla ilgili yardımcı mekânları kapsamaktadır.^[3]

Çağlar'a göre, bu bölgenin kampüsteki yeri ve önemi tartışılmaz. Bu bölgede yer alan mekânlar ve işlevler disiplinler arası ilişkilerin kurulması ve sürekliliğinin sağlanması için olanaklar sunmaktadır. Öğrenci ve öğretim üyeleri arasındaki ilişkiler, eğitimsel yönden olduğu kadar sosyal ve kültürel yönden de gelişmektedir. Bireyler arasında sosyal ve düşünsel bir alışveriş ortamı oluşmaktadır.^[7]

Çeşitli bölgelerden gelen, farklı gelenek ve görüşlere sahip öğrencilerin oluşturduğu zengin bir kültür birliği sağlanmaktadır.^[7] Ayrıca, mesleki eğitim dışındaki faaliyetler (tiyatro, sergi, konser, spor karşılaşmaları vb.) öğrencilerin kampüs hayatında aktif roller alarak toplum hayatına hazır bireyler olarak yetişmesi açısından da önem taşımaktadır.

Bu bölgede yer alan sosyal, kültürel ve sportif etkinlik alanları, kent ve kentli ile bütünleşmeyi sağlayan mekânlar olarak da öne çıkmaktadır. Bu mekânlar, kent halkı ile öğrenciler arasındaki sosyal bütünleşmeyi, kentlilerin "yaygın eğitim" den yararlanmalarını sağlamaktadır. Tekeli, üniversitede yer alacak kitaplık, tiyatro, konser salonları, seminer ve konferans salonları, eğlence ve alışveriş yerlerinden kent halkının da yararlanabileceğini ifade etmektedir.^[8]

Üniversitelerde Sosyal Mekan Kullanımına Yönelik Bir Değerlendirme

Üniversiteler, öğrencilerin sadece akademik eğitimle meslek edindikleri yerler olmayıp, sosyal ve kültürel olarak da kendilerini geliştirdikleri kurumlardır. Öğrencilerin bireysel ve toplumsal gelişimleri, üniversitelerdeki sosyal ve kültürel etkinlik alanları ve kullanımları ile doğrudan ilişkilidir.

Sosyal ve kültürel etkinlik alanlarının öğrenci eğitimindeki öneminin kaynaklarda sıkça vurgulanmasına rağmen, öğrencilerin sosyal mekân kullanımı ile ilgili kişisel görüşlerini yansıtan araştırmaların mevcut olmadığı belirtilmiştir. Makalede temel problem, üniversite öğrencilerinin farklı kampüs sistemlerinde (kent üniversitesi, kent içi kampüs, kent dışı kampüs), sosyal ve kültürel etkinlik alanı kullanım değerlendirmelelerinin araştırılmasına yönelik olarak belirlenmiş ve kampüs konumu üzerinden karşılaştırılması amaçlanmıştır.

Çalışmanın Kapsamı, Yöntemi ve Uygulanması

Çalışma alanı olarak seçilen İstanbul'da, 2010-2011 eğitim yılı itibarıyla 7 adet devlet, 21 adet vakıf olmak üzere toplam 28 adet üniversite, 169 fakülte bulunmakta ve yaklaşık 320 bin üniversite öğrencisi eğitim görmektedir.^[9]

Yerleşim planları, eğitim verilen disiplin adetleri, büyüme-gelişme olanakları, ulaşım, üniversite-kent bütünleşmesi vb. özellikleri göz önüne alınarak, çalışmada İstanbul'da bulunan üniversitelerin kampüs sistemleri 3 grupta incelenmiştir (Tablo 1):

Alan çalışmasında, kent dışı kampüs olarak Koç Üniversitesi Sarıyer Kampüsü, kent üniversitesi olarak Bahçeşehir Üniversitesi Beşiktaş Kampüsü, kent içi kampüs olarak Yıldız Teknik Üniversitesi Yıldız Merkez Kampüsü

Tablo 1. Kampüs sistemleri tablosu^[10]

	Kent içi kampüs	Kent üniversitesi	Kent dışı kampüs
Kentteki konum	Kent içinde	Kent içinde	Kent dışında
Gelişme-büyüme	Kısıtlı	Kısıtlı	Olanaklı
Disiplin adedi	Multidisipliner	Multidisipliner	Multidisipliner
Yerleşim planı	Özel bir yerleşim planı mevcut	Özel bir yerleşim planı mevcut	Özel bir yerleşim planı mevcut
Etkinlik alanları (barınma, eğlence, spor, alışveriş, vb.)	Tüm etkinlik alanları mevcut	Bazı etkinlik alanları mevcut	Tüm etkinlik alanları mevcut
Ulaşım	Olanaklı	Olanaklı	Elverişli değil
Üniversitenin kentten yararlanması	Olanaklı	Olanaklı	Etkin bir ulaşım ağı gereklidir

sü, incelenecek ve anket uygulanacak kampüsler olarak seçilmiştir (Şekil 1).²

Çalışma kapsamında; yaş, cinsiyet, eğitim gördüğü disiplin ve sınıf ayrımı yapılmadan, her üniversiteden 50 üniversite öğrencisinin katılımı ile toplam 150 üniversite öğrencisine anket uygulanmıştır. Öğrencilere, kampüslerinde yer alan sosyal ve kültürel etkinlik alanlarının yeterliliği, bu alanları hangi zaman dilimlerinde kullandıkları, ulaşılabilirlik, kullanıcı profili ve kent kullanımı ile ilgili sorular yöneltilmiştir. Anket sorularının yanı sıra katılımcı öğrencilerin kişisel görüş ve yorumlarını elde etmek amacıyla “görüşme tekniğinden” de faydalanılmıştır. İstatistiksel değerlendirmeye uygun bulunan 150 ankete ilişkin veri, bilgisayar ortamında SPSS 13.0 (Statistical Package for Social Sciences) paket programı kullanılarak değerlendirilmiştir.

Kent Dışı Kampüs: Koç Üniversitesi (Sarıyer Kampüsü)^[11]

Koç Üniversitesi, 1993 yılında İstinye’de geçici kampüsünde eğitime başlayıp, 2000 yılında Rumelifeneri-Sarıyer kampüsüne taşındıktan sonra mühendislik ve hukuk fakülteleri ile enstitülerin de bünyesine eklendiği bir vakıf üniversitesidir (Şekil 2).

2010-2011 eğitim yılında 3692’si lisans programlarında olmak üzere toplam 4230 öğrencisi olan Koç

Üniversitesi’nde, 6 fakülte, 21 lisans, 1 meslek yüksek okulu, 16 yüksek lisans ve 14 doktora programı bulunmaktadır.

Şekil 1. Bahçeşehir Üniversitesi (Beşiktaş Kampüsü), Yıldız Teknik Üniversitesi (Yıldız Merkez Kampüsü) ve Koç Üniversitesi’nin (Sarıyer Kampüsü) kent içi konumları.^[10]

Şekil 2. Koç Üniversitesi Sarıyer Kampüsü.^[10]

² İncelenecek ve anket uygulanacak üniversitelerin tanıtıcı bilgileri için üniversite internet adreslerinden ve üniversitelerden elde edilen tanıtım kitapçıklarından faydalanılmıştır.

İncelenecek üniversitelerin gizlilik ve güvenlik politikaları nedeniyle, detaylı kat planlarına ulaşılamamıştır. Vaziyet planları üzerinden üniversite birimleri tanıtılmıştır. İncelenen üniversite ve üniversite kampüslerinin seçiminde, üniversitelerin akademik özellikleri (fakülte adedi, bölüm adedi, öğretim üyesi adedi, eğitim saatleri vb.), öğrenci sayısı, kurumsal kimlikleri dikkate alınmamıştır. Kent içi konumları, yerleşim planları, kampüs sistemlerine uygunluğu, yüzölçümleri, yerleşim planları üzerindeki sosyal ve kültürel etkinlik alanı konumlanmaları, sosyal özellikleri bağlamında değerlendirilmiştir.

Çalışma, üniversitelerin genel kullanım alanı olarak belirlenen sosyal ve kültürel etkinlik alanları için yapılmış; diğer birimler araştırma dışı bırakılmıştır.

Şekil 3. Koç Üniversitesi Sarıyer Kampüsü yerleşim planı (■ akademik-idari birimler ve yurtlar, ■ sosyal ve kültürel etkinlik birimleri).[10]

Şekil 4. Koç Üniversitesi Sarıyer Kampüsü ana yemek salonu.[10]

Şekil 5. Koç Üniversitesi Sarıyer Kampüsü kantinler.[10]

Koç Üniversitesi Sarıyer Kampüsü'nde, sosyal ve kültürel etkinlik alanlarının (kantinler, yemekhane, kırtasiye, kitapevi, banka, alışveriş birimleri, kopyalama merkezi, dvd odaları, oyun salonları vb.) yer aldığı öğrenci merkezi binası, tüm sosyal ve kültürel etkinlik alanlarının toplandığı bir öğrenci meydanına açılmaktadır. Bu meydana uzanan yaya akslarıyla akademik birimler ile sosyal ve kültürel etkinlik alanları birbirlerine bağlanmaktadır (Şekil 3).

Koç Üniversitesi Sarıyer Kampüsü öğrenci merkezinde; 600 kişi kapasiteli bir ana yemek salonu, 3 kantin, 1 kafeterya, öğrenci kulüp odaları, bilardo oyun alanı, TV izleme bölümü, İngilizce audio ve videokaset izleme araçları, bulunmaktadır. Ayrıca öğrenci merkezinde kuaför, kuru temizleme, kitapevi, PTT ofisi, ulaşım hizmetlerini düzenleyen tur şirketi, süpermarket ve banka şubesi yer almaktadır. Kampüste; 2000 oturma kapasiteli çok amaçlı bir kapalı spor salonu, 2 adet açık tenis

Şekil 6. Koç Üniversitesi Sarıyer Kampüsü öğrenci merkezi girişindeki kafeterya.[10]

kortu, 1 adet yapay çim futbol sahası, 1 adet açık basketbol sahası, yarı olimpik yüzme havuzu da yer almaktadır (Şekil 4, 5, 6).

Şekil 11. YTÜ Merkez Kampüsü.^[10]

ği bir öğrenci merkezi binası bulunmamaktadır; sadece temel gereksinimlerin karşılanabildiği sosyal ve kültürel birimler (beslenme, banka, kırtasiye, çeşitli çalışma alanları vb.) bulunmaktadır. Sosyal ve kültürel etkinlik alanlarının birçoğu için kentten yararlanma zorunluluğu ortaya çıkmaktadır (Şekil 8).

7500 m² kapalı alanda hizmet veren Beşiktaş Kampüsü'nde öğrenci klüpleri, kopyalama merkezi ve bilgisayarlı çalışma alanlarının yer aldığı öğrenci merkezi, 420 m² alana sahip 400 kişilik konferans salonu, 300 kişi kapasiteli Fazıl Say sahnesi, 7 bilgisayar laboratuvarı yer almaktadır. Ayrıca, kampüste 500 m² kapalı, 200 m² açık alana sahip kafeterya, 2 adet sinema salonu, banka şubesi, kitapevi, kuaför hizmet vermektedir. Açık ve kapalı spor alanları mevcut değildir (Şekil 9, 10).

Kent İçi Kampüs: Yıldız Teknik Üniversitesi (Yıldız Merkez Kampüsü)^[13]

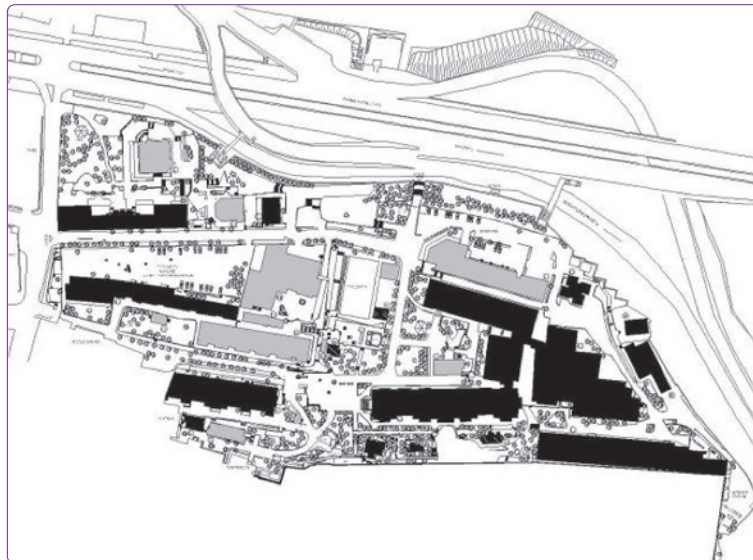
Beşiktaş'ta yer alan YTÜ Merkez Kampüsü, Vilayet nafia idarelerinin (İl Bayındırlık Müdürlüğü'nün) "fen memuru" gereksinimini karşılamak amacıyla 1911'de Kondüktör Mekteb-i Alisi adıyla, Bayındırlık Bakanlığı'na bağlı bir okul olarak kurulmuş; 1992 yılında adı Yıldız Teknik Üniversitesi olarak değiştirilmiştir (Şekil 11).

Yıldız Teknik Üniversitesi'nde 10 fakülte, 36 lisans, 85 yüksek lisans, 51 doktora, 5 meslek yüksek okulu programı, bulunmaktadır. 2010-2011 eğitim yılında 20873 lisans ve ön lisans, 1180 yüksek lisans, 443 doktora öğrencisi olmak üzere toplam 22496 öğrenci vardır.

Yıldız Teknik Üniversitesi Yıldız Merkez Kampüsü'te sosyal ve kültürel etkinlik alanları (kantinler, yemekha-

Şekil 13. YTÜ Merkez Kampüsü öğrenci yemekhanesi.^[10]

Şekil 12. YTÜ Yıldız Merkez Beşiktaş Kampüsü yerleşim planı. (■ akademik-idari birimler ve yurtlar, ■ sosyal ve kültürel etkinlik birimleri).^[10]

Şekil 14. YTÜ Merkez Kampüs orta bahçe kantin.^[10]

ne, kırtasiye, kitapevi, banka, alışveriş birimleri, kopyalama merkezi vb.) akademik birimler arasında oluşan meydana homojen olarak dağılmaktadır (Şekil 12).

YTÜ Merkez Kampüs'ünde 1700 öğrenci, 700 akademik ve idari personele hizmet veren iki adet yemekhane, Kış Bahçesi, Orta Bahçe, Tonoz, Çatı gibi adlarla anılan 6 adet kantin, 50 kişilik cep sineması, PTT ofisi, banka şubesi, kitapevi, kırtasiye, fotokopi merkezi bulunmaktadır (Şekil 13, 14).

YTÜ Merkez Kampüs'ünde, 1 tırmanma duvarı, 2 açık basketbol sahası yer almaktadır.

Anket Çalışmalarının Değerlendirilmesi (Tablo 2)

Katılımcı öğrencilere, kampüslerindeki sosyal ve kültürel etkinlik alanlarını yeterli bulup bulmadıkları sorulmuştur.

Geniş yerleşim alanlarına sahip ve kent dışında konumlanmaları nedeniyle büyüme olanakları olan kent dışı kampüsler, bu özellikleri nedeniyle sosyal ve kültürel olanakları kampüs bünyesine taşıyabilmektedirler. Böylece kent dışı kampüslerde üniversite öğrencileri-

Tablo 2. Anket çalışmalarının değerlendirilmesi tablosu^[10]

Anket soruları	Cevap seçenekleri	Koç Üniversitesi	Bahçeşehir Üniversitesi	Yıldız Teknik Üniversitesi
		Kent Dışı Kampüs	Kent Üniversitesi	Kent İçi Kampüs
Kampüsünüzün sosyal ve kültürel etkinlik alanlarını yeterli buluyor musunuz?	Evet	48	8	10
	Hayır	52	92	90
Kampüsünüzün sosyal ve kültürel etkinlik alanlarını en fazla hangi zaman diliminde kullanıyorsunuz?	Ders öncesi ve sonrası	40	20	34
	Dersim olmadığı zamanlar	50	34	40
	Tatil günlerinde	2	14	10
	Hiçbir zaman	4	32	14
	Diğer	4	0	2
Cevabı "hiçbir zaman" olanlar için; Kampüsünüzün sosyal ve kültürel etkinlik alanlarını kullanmama nedeniniz nedir? (Cevabı "hiçbir zaman" olan katılımcı öğrenci sayılarına göre değerlendirme yapılmıştır.)	Etkinlik alanlarını yeterli bulmuyorum	0	63	43
	Etkinlik alanlarını cazip bulmuyorum	50	31	14
	Etkinliklere ayıracak zamanım yok	50	0	43
	Etkinlik alanlarında vakit geçirecek arkadaşım yok	0	0	0
	Diğer	0	6	0
Kampüs içindeki sosyal ve kültürel etkinlik alanlarına kolay ulaşabiliyor musunuz?	Evet	94	70	58
	Hayır	6	30	42
Kampüs içindeki etkinlik alanlarının kullanıcı profili nasıl olmalıdır?	Öğrenciler	30	30	24
	Öğrenciler ve öğretim görevlileri	58	56	40
	Öğrenciler, öğretim görevlileri ve kentliler	12	14	36
	Diğer	0	0	0
Kampüsünüzde mevcut olmayan sosyal ve kültürel etkinlik alanları için kentten yararlanıyor musunuz? Cevabı hayır olanlar için; Kampüsünüzde mevcut olmayan sosyal ve kültürel etkinlik alanları için kentten yararlanmama nedeniniz nedir? (Cevabı "hiçbir zaman" olan katılımcı öğrenci sayılarına göre değerlendirme yapılmıştır.)	Evet	82	90	78
	Hayır	18	10	22
	Üniversite-kent ulaşımı yeterli değil	45	0	0
	Üniversitenin benim ihtiyaçlarıma cevap verecek sosyal etkinlik alanları yeterli	22	40	0
	Kentteki sosyal etkinliklere ayıracak vaktim yok	33	60	82
Kampüsünüzde sosyal ve kültürel etkinlik alanları mevcut ve yeterli olsalar bile kentin sosyal imkanlarından yararlanır mısınız?	Evet	76	66	76
	Hayır	24	34	24

nin, sosyal ve kültürel etkinlik alanlarını “yeterli” bulma yüzdesinin, diğer kampüs sistemlerine oranla daha yüksek olduğu gözlenmektedir.

Kent içi kampüs ve kent üniversitelerinde, üniversite öğrencileri kampüslerindeki sosyal ve kültürel etkinlik alanlarını “yetersiz” bulmaktadırlar. Bu üniversiteler, kent içinde konumlandıkları ve büyüme olanakları sınırlı olduğu için sosyal ve kültürel olanakları, kısıtlı olarak kampüs bünyesine taşıyabilmektedirler.

Katılımcı öğrencilere, kampüslerindeki sosyal ve kültürel etkinlik alanlarını en fazla kullandıkları zaman dilimi ve kampüslerindeki sosyal ve kültürel etkinlik alanlarını hiçbir zaman kullanmıyorlarsa, kullanmama nedenleri sorulmuştur. Bazı zaman dilimleri ve kullanmama nedenleri cevap seçenekleri olarak verilmiş; katılımcıların değerlendirilmesi istenmiştir.

Kent dışı ve kent içi kampüslerde, üniversite öğrencilerinin sosyal ve kültürel etkinlik alanlarını kullandıklarında en yüksek değerlendirmenin “dersleri olmadığı zamanlar”, ikinci en yüksek değerlendirmenin “ders öncesi ve sonrası” olduğu saptanmıştır. Kent üniversitelerinde ise etkinlik alanları en fazla “ders olmadığı zamanlar” kullanılmaktadır.

Kampüsün kent içinde yer alması, kampüse ulaşım kolaylığı, manzara gibi çekici sebeplerin, kampüs sosyal ve kültürel etkinlik alanlarının tatil günlerindeki kullanım yüzdesini olumlu yönde etkilediği düşünülmektedir. Koç Üniversitesi Sarıyer Kampüsü’nde sosyal ve kültürel etkinlik alanlarının tatil günlerinde kullanımını %2 iken, Yıldız Teknik Üniversitesi Yıldız Merkez Kampüsü’nün kent merkezinde yer alması nedeniyle %10, Bahçeşehir Üniversitesi Beşiktaş Kampüsü’nün hem kent merkezinde yer alması hem de manzaranın çekici bir etken olması nedeniyle kullanımının %14 olduğu görülmektedir.

Kent üniversitelerinde sosyal ve kültürel etkinlik alanlarını kullanmama yüzdesinin kent dışı kampüs ve kent içi kampüse oranla daha yüksek olduğu gözlenmektedir. Bahçeşehir Üniversitesi Beşiktaş Kampüsü’nde sosyal ve kültürel etkinlik alanlarını kullanmama yüzdesi %32 iken, bu yüzde Yıldız Teknik Üniversitesi Yıldız Merkez Kampüsü’te %14, Koç Üniversitesi Sarıyer Kampüsü’nde %4’tür. Kent üniversitelerinde, sadece temel gereksinimlerin (yeme-içme, banka, kırtasiye vb) karşılanabildiği birimler bulunması, mevcut olmayan sosyal ve kültürel birimler için kentteki alternatiflerden yararlanma seçeneği ve bu alternatiflerin fazlalığı, nedeniyle üniversite öğrencilerinin kampüslerindeki etkinlik alanlarını “hiçbir zaman” kullanmama yüzdelğinde artış görülmektedir.

Kampüslerdeki sosyal ve kültürel etkinlik alanlarını “hiçbir zaman” kullanmama nedenleri kampüs sistemlerine göre farklılıklar göstermektedir. Kent üniversitesi öğrencilerinin %63’ü etkinlik alanlarını yeterli bulmazken; %31’i cazip bulmadıklarını belirtmiştir. Diğer seçeneğini işaretleyen öğrenci de sosyal ve kültürel etkinlik ve alanlardan haberinin olmadığını belirtmiştir.

Kent içi kampüste, sosyal ve kültürel etkinlik alanlarını “hiçbir zaman” kullanmama nedenleri, %43 oranında “etkinlik alanlarını yeterli bulmuyorum”, %14 oranında “etkinlik alanlarını cazip bulmuyorum” şeklinde değerlendirilmiştir. Akademik program yoğunluğu nedeniyle “etkinliklere ayıracak zamanım yok” şeklinde yapılan değerlendirmelerin (%43) “etkinlik alanlarını yeterli bulmuyorum” değerlendirmeleriyle aynı oranda olduğu gözlenmektedir.

Kent dışı kampüste ise, üniversite öğrencilerinin sosyal ve kültürel etkinlik alanlarını “hiçbir zaman” kullanmama nedenleri, “etkinlik alanlarını cazip bulmuyorum” (%50) ve “etkinliklere ayıracak zamanım yok” (%50) şeklinde değerlendirilmiştir.

Katılımcı öğrencilere, kampüs içindeki sosyal ve kültürel etkinlik alanlarına kolay ulaşım ulaşılmadıkları sorusu sorularak; kampüs içindeki akademik birimler ile sosyal ve kültürel etkinlik alanları arasındaki mekânsal iletişimin yerleşim planı ölçeğinde incelenmesi amaçlanmıştır.

Geniş yerleşim alanlarına sahip kampüslerde etkinlik alanları ile akademik birimler arasındaki yürüme mesafeleri, kent üniversitelerinde etkinlik alanları ile kent dokusuna dağılmış akademik birimleri arasındaki kent içi yürüme mesafeleri vb. nedenler kolay ulaşılabilirlik yüzdelerini etkilemektedir.

Geniş bir alana yayılmış olan Koç Üniversitesi Sarıyer Kampüsü’nde sosyal ve kültürel etkinlik alanlarının öğrenci merkezi binasında toplanması, akademik birimler ile sosyal ve kültürel etkinlik alanları arasındaki mekânsal iletişiminin doğru kurgulanması ve tüm birimlerin tanımlanmış kampüs sınırları içinde yer alması nedeniyle, üniversite öğrencileri bu alanlarına rahat ulaşabilmektedir.

Bir kent üniversitesi olan Bahçeşehir Üniversitesi Beşiktaş Kampüsü ana binasında, birçok akademik birim ile sosyal ve kültürel etkinlik alanları iç içe yer alırken; kent içindeki alan yetersizliği, sosyal ve kültürel birimler için kentteki alternatiflerden yararlanma seçeneği nedeniyle sosyal ve kültürel etkinlik alanları için ayrı bir merkez tasarlanmamıştır. Fakat ana binaya yürüme mesafesinde olan mühendislik fakültesi ve meslek yüksek okulu öğrencileri ana binada yer alan sosyal

ve kültürel etkinlik alanlarına ulaşmak için kent içinden belli bir mesafe kat etmeleri nedeniyle bu alanlara kolay ulaşamadıklarını belirtmişlerdir. Kent içine dağılmış kampüs birimleri yakın konumlandırılmış birimler olabilir, tanımlanmış kampüs sınırlarının olmaması, kent içindeki yapılar ve insanlar arasından kampüs birimlerine ulaşılması, sosyal ve kültürel etkinlik alanlarına ulaşılabilirliği olumsuz etkilediği düşünülmektedir.

Yıldız Teknik Üniversitesi Yıldız Merkez Kampüsü’te katılımcı öğrencilerin çoğunluğu sosyal ve kültürel etkinlik alanlarına kolay ulaşabildiğini belirtse de, geniş bir alana yayılmış olması, etkinlik alanlarının tek bir öğrenci merkezinde değil, kampüs içerisinde dağınık olarak konumlanmaları, bu alanlara kolay ulaşamadığını belirten katılımcı sayısını arttırmaktadır.

Kampüs içindeki sosyal ve kültürel etkinlik alanlarının kullanıcı profilini belirlemeyi amaçlayan soruda, tüm kampüs sistemlerinde, sosyal ve kültürel etkinlik alanlarının kullanıcı profilini “öğrenciler ve öğretim görevlilerinin” oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kent üniversitesi ve kent dışı kampüste, ikinci yüksek değerlendirme “öğrenciler”, en düşük değerlendirme ise “öğrenciler, öğretim görevlileri ve kentliler” olarak tanımlanmıştır. Fakat kent içi kampüste, sosyal ve kültürel etkinlik alanı kullanıcı profili tanımlamalarında, “öğrenciler, öğretim görevlileri ve kentliler” yüzdelerinin diğer kampüs sistemlerine oranla daha yüksek olduğu gözlenmektedir.

Kent içi kampüs konumundaki Yıldız Teknik Üniversitesi Yıldız Merkez Kampüste, kullanıcı profili tanımlamalarında ortaya çıkan yüzdelerin diğer kampüs sistemlerine oranla daha yüksek olması üniversite ile kent arasındaki iletişime bağlanabilir. Kent dışında yer alan Koç Üniversitesi Sarıyer Kampüsü ile kent arasındaki ulaşım zorluğu, kent üniversitesi olan Bahçeşehir Üniversitesi Beşiktaş Kampüsü’nün yeni kurulmuş olması, kent ile iletişiminin yeterli olmaması, bu yüzdelerinin düşük olmasına neden gösterilebilir. Üniversitelerin eğitici ve bilinçlendirici görevi de düşünülerek, kent ile ilişkisinin daha etkin ve belirgin hale getirilmesi önemsenmelidir.

Katılımcı öğrencilere, kampüslerinde mevcut olmayan sosyal ve kültürel etkinlik alanları için kentten yararlanıp yararlanmadıkları sorularak, kentin sosyal mekân olarak algılanıp, kullanımının değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bunun yanı sıra kentten yararlanmıyorlarsa, yararlanmama nedenleri sorulmuş ve cevap seçenekleri verilerek katılımcıların değerlendirilmesi istenmiştir.

Kampüs sistemlerinin tümünde üniversite öğrenci-

leri, kampüslerinde mevcut olmayan sosyal ve kültürel etkinlik alanları için kentten yararlandıklarını belirtmişlerdir. Koç Üniversitesi Sarıyer Kampüsü’nde katılımcı öğrencilerin %18’i, Bahçeşehir Üniversitesi Beşiktaş Kampüsü’nde %10’u, Yıldız Teknik Üniversitesi Yıldız Merkez Kampüsü’te %22’si kampüslerinde mevcut olmayan sosyal ve kültürel etkinlik alanları için kentten yararlanmadıklarını belirtmişlerdir.

Kampüslerinde mevcut olmayan sosyal ve kültürel etkinlik alanları için kentten yararlanmama nedenleri, kampüs sistemlerine göre farklılıklar göstermektedir:

Kent içi kampüste, yüksek oranda (%82) “kentteki sosyal etkinliklere ayıracak vaktim yok” değerlendirilmesi yapılırken, “diğer” (%18) seçeneğini işaretleyen katılımcı öğrenciler ise kentteki etkinliklerden ve etkinlik alanlarından haberdar olmadıklarını ifade etmişlerdir.

Kent üniversitesinde ise, mevcut olmayan etkinlik alanları için kentten yararlanmama nedenleri %60 oranında “kentteki sosyal etkinliklere ayıracak vaktim yok” şeklinde, %40 oranında “üniversitenin benim ihtiyaçlarıma cevap verecek sosyal etkinlik alanları yeterli” şeklinde değerlendirilmiştir.

Sadece kent dışı kampüste, “üniversite-kent ulaşımı yeterli değil” (%45) şeklinde değerlendirme yapıldığı gözlenmektedir. Bu değerlendirme, üniversite-kent arasında etkin bir ulaşım ağının oluşturulması gerekliliğini belirtmektedir.

Öğrencilere, kampüslerindeki sosyal ve kültürel etkinlik alanları yeterli olsa bile, kentin sosyal imkanlarından yararlanıp yararlanmadıkları sorulduğunda ise; kampüs sistemlerinin tümünde öğrenciler kentin sosyal imkanlarından yararlanacaklarını belirtmişlerdir.

Sonuçlar

Çalışma kapsamında İstanbul’da yer alan, Koç Üniversitesi Sarıyer Kampüsü (kent dışı kampüs), Bahçeşehir Üniversitesi Beşiktaş Kampüsü (kent üniversitesi), Yıldız Teknik Üniversitesi Yıldız Merkez Kampüs (kent içi kampüs) öğrencileri ile yapılan anket çalışmalarında, farklı üniversite kampüs sistemlerinde üniversite öğrencilerinin, sosyal ve kültürel etkinlik alanı kullanımları değerlendirilerek aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

Kent içi kampüs ve kent üniversitelerinde, üniversite öğrencileri kampüslerindeki sosyal ve kültürel etkinlik alanlarını “yetersiz” bulmaktadırlar. Kent dışı kampüslerde üniversite öğrencilerinin, sosyal ve kültürel etkinlik alanlarını “yeterli” bulma yüzdesinin, diğer kampüs sistemlerine oranla daha yüksek olduğu gözlenmektedir.

Kampüsün kent içinde yer alması, kampüse ulaşım kolaylığı, manzara gibi çekici sebeplerin, kampüs sosyal ve kültürel etkinlik alanlarının tatil günlerindeki kullanım yüzdesini olumlu yönde etkilediği düşünülmektedir.

Tüm kampüs sistemlerinde, sosyal ve kültürel etkinlik alanlarının kullanıcı profili en yüksek oranda “öğrenciler ve öğretim görevlileri” olarak tanımlanmıştır. Kent içi kampüslerde, sosyal ve kültürel etkinlik alanı kullanıcı profili tanımlamalarında, “öğrenciler, öğretim görevlileri ve kentliler” yüzdelerinin diğer kampüs sistemlerine oranla daha yüksek olduğu gözlenmektedir. Üniversite öğrencilerinin üniversite-kent bütünleşmesi hakkında bilinçlendirilmesi ve kent ile kampüs ilişkisinin daha etkin ve belirgin hale getirilmesi düşünülmelidir.

Kampüs sistemlerinin tümünde üniversite öğrencileri, kampüslerinde mevcut olmayan sosyal ve kültürel etkinlik alanları için kentten yararlanmaktadırlar. Bu bağlamda, üniversite öğrencilerinin, kenti bir sosyal ve kültürel mekân olarak algılayıp kullandığı görülmektedir.

Kent merkezinde konumlanan üniversitelerdeki asıl tasarım amacı kent ile bütünleşmek ve kent halkını aydınlatmaktır. Bu üniversitelerin kentsel sıklık ve arsa yetersizliği nedeniyle kent bünyesindeki sosyal ve kültürel mekân ve aktivitelere yöneldiği açıktır. Bu nedenle kent merkezinde konumlanmış üniversitelerde öğrenciler, kent bünyesindeki sosyal ve kültürel mekân ve aktivitelerden yararlanması konusunda bilinçlendirilmelidir. Üniversite tarafından düzenlenen eğitici, kültürel ve sportif organizasyonlar için kent mekânlarından yararlanılması kent halkının katılımını olumlu yönde etkileyecektir. Ayrıca üniversite bünyesindeki mevcut sosyal alanların halk kullanımına açılması öğrenci-kentli bütünleşmesini sağlarken, üniversiteyi sosyal bütünleşme ortamı haline getirecektir. Kentlilerin yararlanabileceği eğitici programların üniversite bünyesinde sunulması üniversitelerin asıl amacı olan eğitim işlevini güçlendirecektir. Kent merkezinde konumlanmaları nedeniyle kolay ulaşım konusunda ön plana çıkan bu sosyal mekânların çekici alanları olarak tasarlanması (iç mekân tasarımı, manzara yönü vb. ile) hafta boyu kullanımına olanak verir. Bu durum sosyal etkileşim ortamının devamlılığını sağlamaktadır.

Kent dışında konumlanan üniversitelerde kampüs bünyesindeki sosyal ve kültürel mekânlar yeterli olsalar bile, kent ile bütünleşme konusunda yeterli olamadıkları görülmektedir. Geniş kampüs sınırları nedeniyle kampüs bünyesindeki sosyal ve kültürel mekânlara kolay ulaşamama bir tasarım problemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu doğrultuda, tüm sosyal ve kültürel mekân ve aktivelerin merkezi bir alanda (meydan, yapı vb.) toplanması düşünülebilir. Ayrıca fakülte ya da idari birimlerden bu sosyal mekânlara, dış hava koşullarına asgari derecede maruz kalarak ulaşımı sağlayan geçitler tasarlanabilir. Kentli-öğrenci bütünleşmesini güçlendirmek amacıyla kentli kullanımına olanak veren sosyal ve kültürel organizasyonlar düzenlenmeli; kolay ulaşım sağlamak amacıyla kampüs-kent arasında etkin bir ulaşım ağı oluşturulmalıdır. Farklı kullanıcı kapasitelerine sahip, toplu organizasyonların düzenlenebileceği mekânların oluşturulması ve kentlinin kullanımının cesaretlendirilmesi kentli-öğrenci arasında sosyal bütünleşme sağlanması açısından önemlidir. Ayrıca geniş kullanım alanlarına sahip kent dışı kampüslerde bu gibi sosyal ve sportif aktivitelere imkân veren alanların oluşturulması güç olmayacaktır.

Ülke ve bölgelere göre değişen sosyal, kültürel ve ekonomik özellikler, yaşam biçimleri, iklim özellikleri, üniversitenin kent içi konumu, kampüs sistemleri, üniversitelerin akademik sistemleri vb. faktörler üniversitelerdeki sosyal ve kültürel etkinlik alanı kullanımlarında farklılıklar yaratabilmektedir. Bu bağlamda, farklı ülke ve bölgelerdeki üniversitelerin tasarım süreçlerinde, üniversitelerdeki sosyal ve kültürel etkinlik alanı kullanımlarının yeniden ele alınarak değerlendirilmesi faydalı olacaktır.

Kaynaklar

1. Türk Dil Kurumu (www.tdk.gov.tr, bkz. Üniversite).
2. Sönmezler, K., (1995), Üniversiteler, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
3. Türeyen, M. N., (2002), Yükseköğretim Kurumları-Kampuslar, Tasarım Yayın Grubu.
4. Mantran, R., (1989), Osmanlı İmparatorluk Tarihi 2 (Çeviri: 1995, S. Taninli), Cem Yayınevi, İstanbul.
5. Kortan, E., (1981), Çağdaş Üniversite Kampusları Tasarımı, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Basım İşliği.
6. Erkman, U., (1990), Büyüme ve Gelişme Açısından Üniversite Kampüslerinde Planlama ve Tasarım Sorunları, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi.
7. Çağlar, C., (1976), Kampus Tipi Üniversite Modeline Yaklaşım ve Bunun Eskişehir Kentinde Uygulanması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, İzmir.
8. Tekeli, İ., (1972), Büyük Kent Dışı Üniversitelerin Kuruluş Yeri Sorunları Üzerine, Mimarlık Dergisi, (12):36-40.
9. www.yok.gov.tr/content/view/527/222/lang,tr/; 24.04.2011; 17.24.
10. Erçevik, B., (2008), Üniversitelerde Sosyal Mekan Kullanımlarının İncelenmesi: Kent Üniversitesi, Kent İçi Ve Kent Dışı Kampüsler, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
11. http://www.ku.edu.tr; 24.04.2011; 17.24.
12. http://www.bahcesehir.edu.tr; 24.04.2011; 17.24.
13. http://www.yildiz.edu.tr; 24.04.2011; 17.24.

21. Yüzyıl Tasarım Ortamında Süreç, Biçim ve Temsil İlişkisi

Relationship between Process, form and Representation in the Design Environment of 21st Century

Bülent Onur TURAN¹

Tasarım ve tasarım metodolojileri üzerine yapılan araştırmalar endüstrileşen toplumlarda 1950 ve 1960'larda artarak görülme-ye başlamış ve tasarım, bir eylem olarak çeşitli şekillerde tanımlanmıştır.¹ Bu dönemden sonra tasarımın içeriği, bileşenleri, tasarımcının düşünsel süreci ve benzeri konularda sorgu ve tartışmalar giderek artmış ve bu bağlamda yeni kuram ve yöntemler ortaya konmuştur. Günümüzde, bilim ve teknolojiye gelişmelerle, özellikle de bilgisayar ortamı ve sayısal teknolojilerin, tasarım sürecine dahil olması ile bu tartışmalar yeni bir boyut kazanmış, teori ve pratikteki bu dönüşümler yeni söylemleri beraberinde getirmiştir. Bu metin, güncel mimarlık ve tasarım söylemini belirleyen, süreç, biçim ve temsil üçgenindeki etkileşimli dönüşümlere odaklanmaktadır.

Anahtar sözcükler: Biçim; tasarım kuramları; tasarım süreci; temsil, tasarım ortamı ve etkileşim.

Research in design and design methodologies began to appear in industrialized societies in the 1950s and 1960s and design, as an act been described in various ways. After this period, examination of, and debates over the contents and components of design, as well as such topics as the thinking process of the designer, gradually increased and in this context new theories and methods emerged. Today, these examinations and debates have gained a new dimension in terms of developments in science and technology, particularly with the involvement of computer environment and computational technologies in the design process. This work is focused on the interactive transformations between the process, form and representation which determine contemporary architectural discourse.

Key words: Form; design theory; design process; representation; design media and interaction.

Giriş

Tasarım dünyasında ve onun bir parçası olan mimarlık alanında, özellikle 1990'lı yılların teori ve pratiğinde yoğunlaşarak artan söylemlerde, tasarlama, süreç ve temsil ilişkilerinin dönüşümüne dair önemli gelişmelerin olduğu ortaya konmuştur. Teori ve pratikteki bu değişimlerin, bir ideolojinin, estetik kaygıların yarattığı yeni bir akımın veya yeni bir anlayışın sonucu olmasın-

dan çok, yeni bir tasarım ortamının getirdiği tasarım ve üretim sürecine dair olduğu gözükmektedir. Bunun da odağında bilgisayar ve sayısal teknolojiler bulunmaktadır. Yüzyıllar içerisinde belirli bir tecrübe ve bilgi birikimiyle gelişen mimarlık pratiği, geleneksel bir süreci de beraberinde getirmektedir. Ancak bilgisayarın yeni bir tasarım ortamı olarak ortaya konması, tasarlama eylemi, tasarım, üretim süreci içerisinde bulunan bir takım

¹Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Enformatik Bölümü, İstanbul

¹Department of Informatics, Mimar Sinan Fine Arts University, Istanbul, Turkey

kabullerin sorgulanmasına ve yeni kavramların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu yeni ortamın olanakları sayesinde gerçekleşen mimarlık pratiğindeki bu gözle görülür değişim, araştırmacılar tarafından devrim niteliğinde bir gelişme olarak değerlendirilmiştir.

Bilindiği gibi tasarlama eylemi algıların ve mantığın etkin olduğu bir akıl yürütme sürecidir ancak tasarımının aklından geçeni, zihinsel faaliyetlerini anlamak için yapılan çalışmalar, bu faaliyetleri açık ve tam olarak ortaya koyamamıştır, ancak tasarımcının izlediği sonuç ürüne giden yolları göstermesi bakımından anlamlıdır. Mimarlıkta tasarım sürecinin bilimsel olarak açıklanıp açıklanamayacağı, akıl, mantık, yetenek, yaratıcı düşünce gibi etmenlerin bu süreçte ne derecede etkin kullanıldığı yıllardır tartışılmakla beraber, tasarımcının kişisel tasarım sürecinde izlediği yollar çeşitli şekillerde formüle edilmiştir. Bu süreçler tasarım kuramları ve sayısal tasarım modelleri başlıkları altında incelenebilir.

Geleneksel tasarım süreci, görsel düşünceye dayalı, tasarım düşüncesinin temsil ortamında çizim, maket gibi tekniklerle geliştirildiği ve biçimlendiği bir süreç olarak tanımlanabilir. Burada tasarımcının, öngördüğü ve temsil ortamları aracılığıyla geliştirdiği sonuç biçime adım adım giden bir yol izlediği söylenebilir, bu bakımdan temsillerin önemli rol oynadığı düşünülmektedir. Birçok kuramcı temsillerin tasarımcının vazgeçilmez yardımcısı olduğunu, özellikle eskizlerin tasarımcının düşüncelerini somutlaştırarak kendisiyle olan diyalogunu sağladığını ve eskizin yeniden yorumlamaya olanak tanıyan belirsiz ve bulanık ortamında -ki tasarımcıların CAD kullanması üzerindeki tartışmalar, CAD ortamının kavramsal tasarım için gerekli olan bu belirsiz ortamı sağlamadığı üzerinedir- yeni olasılıkları fark ederek tasarımını geliştirdiğini savunmaktadır.² Yani ortam tasarımcı için bir geri besleme aracıdır ve geliştirilen tasarımın geliştirme biçimini belirlemektedir. Bununla beraber, bilgisayarın tasarım sürecine entegre olmasıyla yeni tasarım ve üretim imkanları doğmuştur ve bu imkanların ışığında tasarım-biçim üretme açısından yeni bir eşik noktaya geldiği düşünülmektedir.

Bilgisayarın mimarlık ortamında yaygın kullanımı, tasarım geliştirmeye dahil edilmeyen çizim ve görselleştirmeye dönük bir sunum aracıdır. Bununla beraber bilgisayarı tasarım geliştirme aracı olarak kullananların ve bu konuda araştırma yapanların sayısı giderek artmakta, disiplinler arası araştırmalarla parametrik, algoritmik...vb. birçok yöntem denenmekte ve yeni tasarım yöntemleri olarak mimarlık pratiğine eklenmektedir. Bilgisayar ortamında diğer ortamlardan farklı olarak bilgisayarı hem bir temsil aracı olarak kullanmak hem de bir tasarım ortağı olarak görmek müm-

kündür. Tasarımcı, öngördüğü sonuç biçime giden yolda bilgisayarı tasarım geliştirme aracı olarak kullanabileceği gibi, öngördüğü ilişkiler ağı vasıtasıyla kendisinin düşünmediği bir biçimin bilgisayar ortamı aracılığı ile ortaya çıkmasını da sağlayabilmektedir.

Sayısal tasarım ortamının mimarlık disiplinine entegre olmasıyla farklı katmanlarda dönüşümleri tanımlamak mümkündür. Bahsedilen değişim katmanlarını;

- **Kavramların değişimi:** Bir takım paradigmalardan oluşma aşamasında olması, değişmesi söz konusudur. Literatür ve teori o yönde ilerlemektedir.
- **Tasarım pratiğindeki değişim:** Tasarımcının durumu, tasarım sürecinin değişimi CAD (Computer Aided Design)-DAD (Digital Architectural Design).
- **Üretimdeki değişim:** CAD-CAM teknolojileri.
- **Teknolojik gelişmelerden etkilenen deneysel ve radikal çalışmalar,**

şeklinde sıralamak mümkündür ve bu makale "tasarım pratiğindeki değişim" üzerinde durmaktadır.

Tasarlama Eylemi ve Bileşenleri

Tasarım, tasarım araştırmacıları tarafından; "*Belirsizlik içerisinde karar verme*",³ "*Fiziksel bir yapının doğru fiziksel bileşenlerini bulmak*",⁴ "*Şimdiki zamanın gerçeklerinden gelecek zamanın olasılıklarına hayali sıçrama*",⁵ "*Problem çözüm süreci*",⁶ "*Bilişsel iş*",⁷ "*Eylem içinde yansıma*",⁸ "*Bilgi tabanlı etkinlik*"⁹ gibi çeşitli tanımlarla yorumlanmıştır. Bu bağlamda tasarım, belirli bir problemin çözümüne yönelik organizasyon ve karar verme süreci olarak görülebilir, mimari ise mekan, biçim ve düzenle ilgili çözümlere yöneliktir.

Tasarım ve tasarlama eylemine yönelik tanımlar artırılabilir. Ancak tasarımı anlayabilmek için farklı alanlardaki tasarlama eylem ve etkinliklerini karşılaştırmak, farklı disiplinlerin tasarımı nasıl algıladığını anlamak önemlidir. Lawson, tasarımın üretime yönelik bir etkinlik olduğunu, bununla beraber farklı alanlardaki tasarımcıların ortaya koydukları son üründe önemli farklılıklar bulunduğunu söylemektedir. Örneğin, bir inşaat mühendisi için, bir kirişin boyutlarının hesaplanması süreci bir tasarım işidir. Ancak inşaat mühen-

¹ Jones, 1992.

² Schon ve Wiggins, 1992; Goldschmidt, 1994; Suwa, Purcell ve Gero, 1998.

³ Asimow, 1962.

⁴ Alexander, 1964.

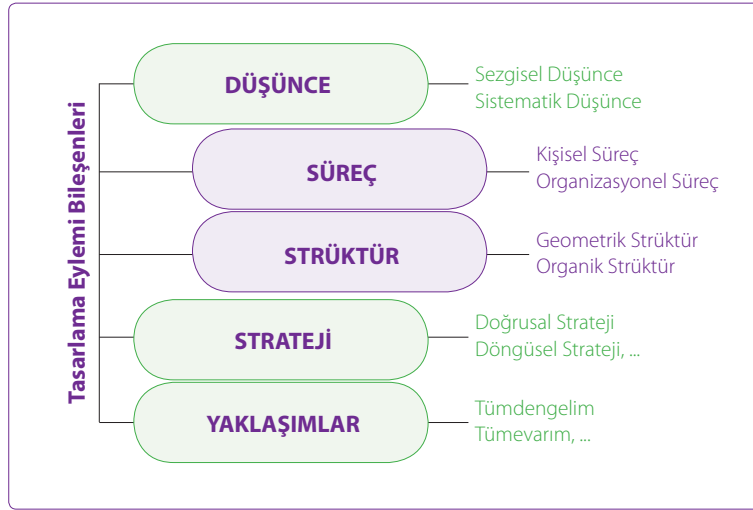
⁵ Page, 1966.

⁶ Newell ve Simon, 1972.

⁷ Akin, 1986.

⁸ Schon, 1987.

⁹ Coyne, 1990.

Şekil 1. Tasarlama eylemi bileşenleri.

disini sonuca götüren süreç ile bir moda tasarımcısının tasarlarken ve sonuca ulaşırken geçirdiği süreç oldukça farklıdır. İki durumda da analizin dışında, mevcut probleme bir çözüm getirilmektedir. Burada kirişin tasarımı, adımları önceden tahmin edilebilen, sistematik, mekanik ve matematiksel olan algoritmik düşünce süzgecinden geçirilmiş bir çözümle ortaya çıkarılırken, moda tasarımcısının koleksiyonu, belirsiz, karmaşık, kendiliğinden gelişen sezgisel bir düşünce biçiminin ürünüdür. Tasarım, hem kesin, hem belirsiz fikirlerle, hem sistematik, hem kaotik düşünce biçimleriyle, hem hayal gücü, hem mekanik hesaplamalarla uğraşmaktadır ve mimarlık, iç mimarlık, endüstriyel ürün tasarımı, kentsel planlama, peyzaj tasarımı gibi tasarımcının hem estetik hem işlevsel bir sonuç ürün elde etmesi gereken disiplinler tam da bu spektrumun ortasında yer almaktadır.¹⁰

Tarihsel süreç içerisinde tasarım kavramını, kuramları ve yöntemlerini açıklamayı amaçlayan, biçimsel üslup yaklaşımları, felsefi akımlar, teoriler, tasarım etkinliğini bilişsel bir süreç olarak analiz eden yaklaşımlar gibi bir çok bilimsel çalışmanın bulunduğu bilinmektedir. Bu araştırma, bahsedilen çalışmalardan da yola çıkarak tasarım etkinliğini; **düşüncenin analizi; sürecin analizi; strüktürün analizi; stratejinin analizi; yaklaşımların analizi** gibi belirli başlıklar altında ele almıştır. Bu bileşenlerin günümüz tasarım dünyasında geçerliliğini koruduğunu kabul etmekle beraber bazı gözle görülür değişim ve dönüşümlerin yaşandığı da bir gerçektir. Bu durumun ana sebebi de sayısal teknolojilerin getirdi-

ği yeni tasarım ve temsil ortamı olarak gözükmektedir.

Sayısal Tasarımın Dönüştürdüğüleri

Tasarım etkinliği bileşenlerine bakıldığında düşünce, strateji ve yaklaşımların kullanım biçimlerinin, sayısal tasarımda da uygulandığını görmek mümkündür. Bununla beraber en çarpıcı değişim, Şekil 1’de betimlendiği üzere “süreç”, “biçimsel strüktür” kullanımı ve biçim algısı üzerinedir.

Öncelikle süreç üzerinde durursak; Tanyeli, sayısal tasarımı bir devrim olarak nitelendirdiği makalesinde tanımladığı gibi, bilgisayar teknolojilerinin tasarıma katılmasıyla beraber, geleneksel olarak yürütülen tasarım ve üretim sürecinin, birbirini takip eden düşey yapılanmadaki bir hiyerarşiden, yatay bir yapılanma haline alan, birbiri içine geçen, melezleşen yapıya büründüğü görülmektedir.¹¹ Bu bağlamda hem kişisel, hem de organizasyonel boyutta, sürecin değişimini gözlemlemek mümkündür.

Dönüşen organizasyonel süreç, tasarım bilgisini üretim bilgisi haline getirmiş, tasarım süreci aynı zamanda üretim süreci haline gelmiştir. Sayısal üç boyutlu modelin aynı zamanda tasarım kararlarının verildiği, biçimin araştırıldığı, performans ve mekan analizlerinin değerlendirildiği, üretime de yönelik bir temsil biçimini haline alması, geleneksel tasarım süreci ve üretim anlayışını değiştirmiştir. Oosterhuis’in tanımıyla “file to factory” şeklinde, dosyadan fabrikaya sayısal bilginin işlenmesi, arada kağıt tabanlı bir ortama gereksinim duymadan sayısal bilginin direkt olarak üretime girmesi, tasarım ve üretim sürecinin birbirinin içine geçmesini sağlamış, tasarım bilgisi üretim bilgisini haline almıştır.¹² Bununla beraber BIM (Building Information Modeling) adı veri-

¹⁰ Lawson, 2006.

¹² Oosterhuis, 2004.

¹¹ Tanyeli, 2008.

len Bina Bilgi Modelleme sistemleri sayesinde, tasarlanan nesnenin biçimsel geometrisi, performans analizleri, üretim detayları, maliyet hesapları gibi bir çok parametrenin tek bir dosyada bir araya gelmesiyle, mimar, mühendis, müteahhit ve müşterinin ortak dokümanı bir sayısal dosyadan ibaret olmuştur.

Dönüşen kişisel süreç, fikir araştırmanın yeni yollarını ortaya çıkarmış, fizikselden sayısala, sayısalardan fizikle iki ve üç boyutlu dönüşümler, sayısal teknolojiler sayesinde mümkün hale gelmiştir. Bu sayede oluşan yeni tanımlamalar, yeni kavramlar, başka türden bir algılama biçiminin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

20. yüzyıl mimarlık söyleminde, bir temel gibi kabul edilen kalıcılık ve durağanlık kavramları, 21. yüzyılda değişkenlik ve dinamiklik kavramlarıyla yer değiştirmektedir. Gilles Deleuze felsefesinde de kavramsallaştırılan, D'Archy Thompson'un 1917'de yazmış olduğu "On Growth Form" çalışmasından referans olarak biyolojik metaforları kullanan oluş, evrilme, dönüşme, başkalaşma gibi kavramlar mimarlık söyleminde yerini almaktadır.¹³ Bu konuda yapılabilecek olan ilk çıkarım, mimarlıkta biçim üzerine yoğunlaşan geleneksel anlayışların, yerini süreç üzerinden düşünmeye bıraktığı şeklinde olabilir ve tasarım sürecinin kendisinin bir tasarım konusu haline geldiği söylenebilir.

Biçimin bir süreklilik ve ilişkiler ağı ifade ettiği, ideal son biçimi bulma iddiasının giderek zemin kaybettiği bir mimarlık anlayışında, biçim artık kendi oluşum döngüsü içindeki, herhangi bir noktanın dondurulması veya "emergent" yani belirlenen ilişkilere bağlı olarak ortaya çıkan şekilde tanımlanabilmektedir ve bu tanımlamaların ortaya çıkmasını sağlayan en önemli kaynaklarından biri sayısal ortamın kendisidir. Burada geleneksel ve sayısal arasında, kavramların dönüşümünü yakalamak mümkündür. Biçimi üreten üslup değil sürecin kendisi olduğu zaman, Kolarevic'in dediği gibi biçim (form) kavramı yerini biçimlenmeye (formation), biçim yapma kavramı (making of form) yerini biçim bulmaya (finding of form) bırakmaktadır.¹⁴

Biçimsel Strüktür ve Biçim Algısı

Mimarlık tarihi boyunca biçim sosyolojik, psikolojik, antropolojik, dini, politik bir takım etken ve algı biçimlerinin etkisi altında yorumlanmış; iklimsel, yöresel ve geleneksel birtakım etkenlerle oluşturulmuştur. Miltattan önceki yıllarda Mısır ve Yunan medeniyetlerinde bile bu izlere rastlamak mümkündür. Örneğin Pisa-

gor ve Plato kainatın, dört temel eleman olan toprağı simgeleyen küp, ateşi simgeleyen tetrahedron, havayı simgeleyen octahedron ve suyu simgeleyen icosahedron gibi geometrik elemanlardan oluştuğunu ileri sürmüş, bu düşünceler ortaçağ mimarisini de etkilemiştir.

Sosyolojik, psikolojik, antropolojik, dini, politik, iklimsel gibi etkenlerin mekan-biçim algısı ve biçimin oluşturulması sürecinde oldukça etkili olduğu gözlemlenmektedir. Çeşitli kuramcılar, çeşitli dönemlerde ortaya çıkan biçimlerin toplumlar üzerinde egemen olan politikanın bir uzantısı olduğunu savunmaktadır. Örneğin kare demokrasiyi simgelerken, piramit oligarşiyi ya da merkezi plan merkezi idareyi simgelemektedir. Materyalist bir bakış açısıyla tümel biçimi belirleyen çevre koşulları, iklim, coğrafi ve jeolojik özelliklerdir. Örneğin kare soğuk iklimlerde ısı kaybını minimuma indirmek için, dikdörtgen ısı kazancını azaltmak için sıcak ve nemli iklimlerde, iç avlulu planlar ise ısı kaybını sağlamak için sıcak ve kuru iklimlerde kullanılmaktadır. Biçim, antropolojik bakış açısıyla bütünü ve/veya bütünü oluşturan elemanların insan fizyolojisi, postürü, vücut oranları gibi etmenlerle oluşturulması şeklinde yorumlanmaktadır. Algı üzerine yapılan çeşitli çalışmalarda ise; yatay çizginin devamlılık, rasyonellik, durağanlık; düşey çizginin sonsuzluk; düz hatların rijitlik, kuvvet; eğri hatların esneklik, yumuşaklık; spiralin dünyadan kopma ve yükselme; küpün bütünlük, eşitlik; daire merkezilik; elips hareket hissi uyandırmakta ve tasarımcı bu psikoloji yorumlarından biçime ulaşabilmektedir (Şekil 2).¹⁵

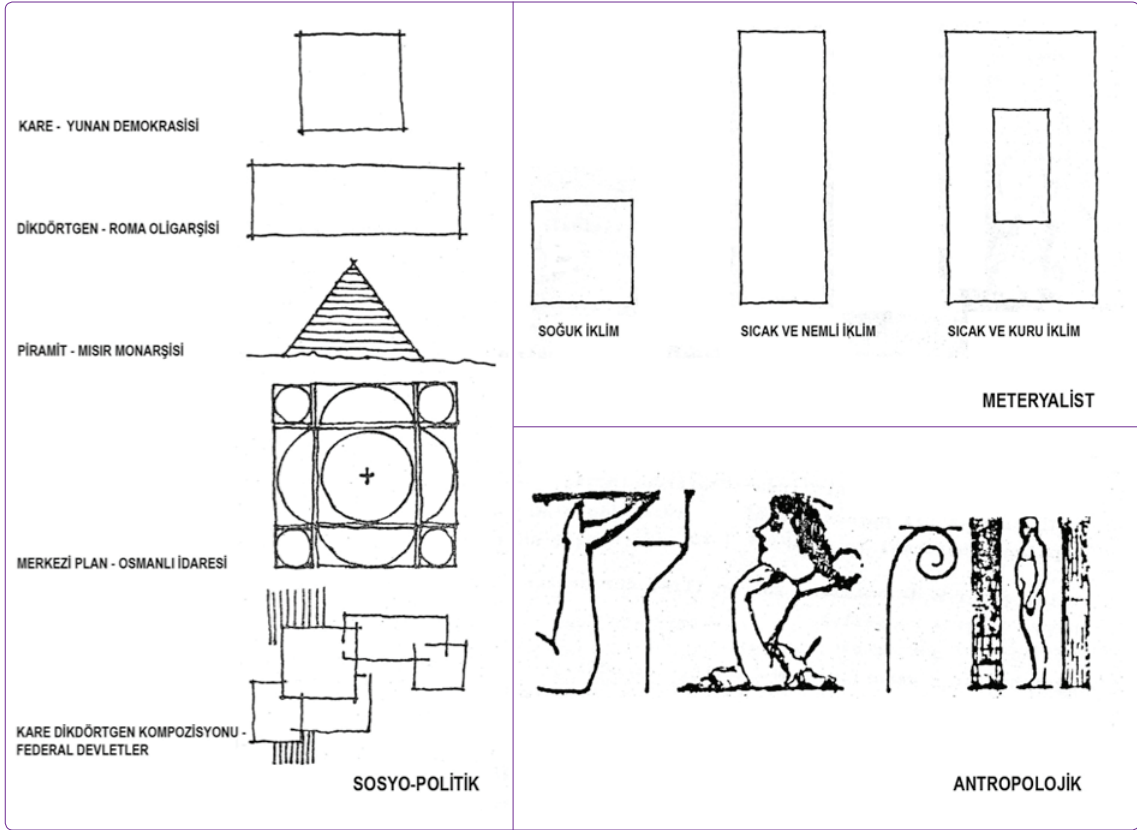
Biçimi etkileyen başka bir faktör ise temsil ve temsil biçimindeki değişikliklerdir. Ortaya çıkan yeni teknolojilerin ve tekniklerdeki değişimlerin, mekanı kavrayışta ya da biçim anlayışında değişimler yarattığı açıktır. Birçok mimarlık tarihçisi taş kesimi için geliştirilen stereometri tekniğini, 15. yüzyılda Rönesans ile birlikte perspektifi, 18. yüzyılda tasarı geometriyi ve 20. yüzyıl başlarında aksonometriyi temilde ve tasarım geliştirmede eşik dönemler olarak tarif etmektedir. Bilgisayar teknolojisinin tasarım ve görselleştirme için sunduğu imkanlar mimarlıkta tasarım-biçim-görselleştirme anlayışı ilişkisinde yeni bir eşik döneme geldiğinin sinyallerini vermektedir. Bilgisayar tabanlı görselleştirme ve tasarım teknolojilerinin mekan anlayışını nasıl etkileyeceğini bugünden söylemek zordur, çünkü bu teknolojilerin tasarım sürecinde kullanılması yeni sayılabilecek ve tartışmalı bir alandır. Bu belirsizliğe rağmen bilgisayar tabanlı tasarım teknolojileriyle çalışan, tasarım araştırmalar yapan kişi ve grupların sayısı gün geçtikçe artmaktadır.

1980'li yılların sonlarında ise parçalanmışlık, dinamizm, değişkenler, sürpriz mekanlar gibi kavramların

¹³ Oxman, 2006.

¹⁵ Ünügür, 1989.

¹⁴ Kolarevic, 2003.

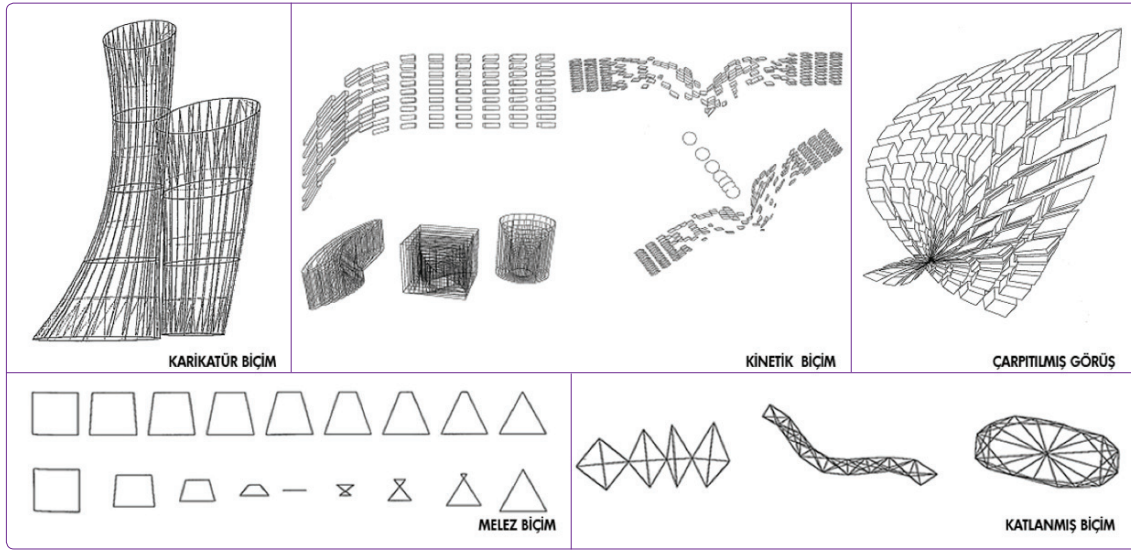
Şekil 2. Biçimin oluşturulması ve yorumlanışındaki çeşitli etmenler (Ünügür, 1989).

hakim olduğu Dekonstrüktivizmle beraber günümüze kadar olan süreçte, mimarların-mimari ofislerin kendilerine özgü çalışma yöntemleri, biçime yaklaşımları, yapım teknikleri ve bilgisayar teknolojileri kullanımları, mimarinin gündemini belirleyen konular haline gelmiştir. Teknoloji kullanılarak yapılan bu tür özgün yaklaşımlar, sayısal teknolojilerin tasarım ve biçim üretme amacıyla kullanımına model olmuştur. Eisenman'ın kavramsal diyagramları kullanarak yaptığı tasarımlar, Hadid'in modellerinde biçimin tamamını anlamak ve anlatmak için geçirgenliği ve deforme olmuş perspektif görüntüleri kullanması, Gehry'nin eğrisel biçimleri oluştururken NURBS eğrilerinden faydalanması, Lynn'in biyolojiye gönderme yapan analogik çalışmaları gibi çeşitli bireysel teknikler örnek olarak gösterilebilir.

1970'lerde gündeme gelen tasarım sürecinde sayısal araçların kullanımı, 1980'lerde kişisel bilgisayarların ortaya çıkması ve yaygınlaşmasının ardından, çizim programlarının gelişmesiyle mimarlık ortamına girmiştir. Önceleri sadece bir çizim aracı olarak düşünülen ve kullanılan bilgisayar ortamı ve teknolojileri, günümüzde bir biçim ve tasarım geliştirme amaçlı olarak görülmekte, kuramsal ve deneysel çalışmalar bu yönde gelişmektedir. Bu ortamın sadece temsil ve sunum ortamı

olarak kullanılmadığı, aynı zamanda tasarım geliştirme, biçim türetme ve dönüştürme, Kolarevic'in değimiyle sayısal morfogenez, aracı olarak kullanıldığı günümüzde, sürekli yeni tasarım yöntemleri ortaya konulmakta ve tartışılmaktadır. Geleneksel yöntemlerden oldukça farklı olan bu yöntemler, Kolarevic tarafından sayısal tasarım yöntemleri şemsiyesi altında, Öklit dışı geometriler, topolojik, parametrik, performans dayalı, güç alanlarının tanımlanmasına dayalı, biçim değişimlerine dayalı, genetiğe dayalı yaklaşımlar gibi çeşitli şekillerde sınıflandırılmıştır. Kolarevic'e göre sayısal tasarım yöntemlerinden önce mimari biçime yaklaşım; Öklit geometrisinin tanımladığı elemanlarla ve bunların oluşturduğu kompozisyonlarla sınırlıydı. sayısal tasarımda ise NURBS tekniğinde eğrisel yüzeylerin oluşturulması için, kontrol noktalarının parametrelerinin değiştirilerek oluşturulmasında olduğu gibi bambaşka yaklaşımlar söz konusudur.¹⁶ Bu teknolojilerin kullanımı nispeten yeni ve spekülasyonlara açık bir konu olmasına rağmen, yapılan çalışmalar gün geçtikçe artmaktadır. Bu bağlamda bu yaklaşımların ileride anlayışın-

¹⁶ Kolarvic, 2003.

Şekil 3. Terzidis'e göre hesaplamalı ortamın yarattığı biçimler (Terzidis, 2003).

da tam olarak ne gibi bir etki yapacağını şimdiden söylemek zordur. Ancak bir eşik noktasına geldiği açıktır ve gelinen noktanın ne gibi sonuçlar doğuracağını zaman gösterecektir. Mitchell'in deyimiyle, sayısal altyapılar şehirlerin ve binaların içine işlendikçe, yeni biçimler ve mekansal organizasyon yöntemleri ortaya çıkmaktadır.¹⁷ Bu durumun etkileri günümüzde hissedilse de tam olarak analizi daha da uzun bir zaman alacaktır.

Buradan şu sonuca varılabilir: Her türlü algı, anlayış, kavrayışın dışında, biçimi sınırlayan en önemli etkenlerden biri, tasarımcının hayal gücünden çok, eldeki teknik ve teknolojik imkanlardır. Yani Moneo'nun da dediği gibi "...unutulmuş geometriler, temsillerindeki zorluklardan dolayı kaybolmuşlardır".¹⁸ Terzidis her şeyin olduğu gibi şekillerin de bir ekonomisi olduğundan ve zaman kısıtlamasının bulunduğu bir tasarım sürecinde mimarın mevcut araçlarla da sınırlandırıldığını bu bakımdan şekillerin ekonomik olarak kullanma zorunluluğundan bahsetmektedir. Geleneksel tasarım sürecinde yüzyıllar boyunca kullanılan cetvel, gönye, iletki, pergel gibi araçlara ve Öklit geometrisine uygun olarak, düz ve paralel çizgiler, düzgün daire ve yaylar dik açılar, üçgenler, kareler ve dikdörtgenler gibi şekiller bu ekonomiyi belirlemiştir. Ancak kağıdın daha kolay ulaşılabilir olması, basım tekniklerinin gelişmesi, şeffaf kağıdın geliştirilmesi, bilgisayar teknolojilerinin dahil olması gibi teknik ve teknolojik gelişmeler bu sınırları değiştirmektedir.¹⁹

Bulduğumuz bilgi ve iletişim çağında biçim, sayısal ortamın sunmuş olduğu imkanlar sayesinde farklı kavramlarla yeniden tanımlanmaktadır. Gözüken odur ki artık tasarımcının biçim araştırmaları konusunda "bilgisayar" gibi bir ortağı bulunmaktadır ve bu araştırmaların yapıldığı ortam artık statik değil dinamik bir ortamdır. Bu bağlamda işin içine hareket ve zaman gibi kavramlar dahil olmuştur. Zaman ve hareket, devinim, davranış, animasyon, deformasyon, güç alanları gibi alt başlıkları da beraberinde getirmiştir. Bunun yanında tasarımcının, tasarımını soyutlayarak biçim, mekan ve düzene dönük algoritmik ilişkileri belirlediği, bilgisayarın bu ilişkilere dayanarak sayısız alternatif ürettiği üretken sistemler üzerinde çalışmak mümkün olmuştur.

Kolarevic, sayısal teknolojilerin yarattığı tasarım ortamını farklı yaklaşımları metodolojik sınıflandırmayı yaparken sayısal tasarım ve üretim sistemleri olarak ele almıştır. Ele aldığı tasarım modellerini de sayısal morfogenez olarak değerlendirmiş ve bu yöntemler; Topolojik Mimarlık; İzomorfik Mimarlık; Animasyon Mimarlığı; Başkalaşım Mimarlığı Parametrik Mimarlık; Evrimsel Mimarlık; Performans Mimarlığı başlıkları altında toplamıştır.²⁰ Terzidis, hesaplamalı tasarım ortamında oluşturulan biçimleri kavramsal olarak açıkladığı çalışmasında biçimi karakter ve kimlik bağlamında ayırmış: Karikatür Biçim; Melez Biçim; Kinetik Biçim; Katlanmış Biçim; Çarpıtılmış Görüş ve Algoritmik Biçim başlıkları altında toplamıştır (Şekil 3).²¹ Adı geçen başlıklardaki kavramlar, "oluş", "evrilme", "dönüşüm" ve "deformasyon"a dönük yapısıyla, biçimin geleneksel tarifinden ve algısında oldukça farklıdır.

Buradan anlaşılabilir ki biçimin, içinde bulunulan dö-

¹⁷ Mitchell, 1995.

²⁰ Kolarvic, 2003.

¹⁸ Moneo, 2001.

²¹ Terzidis, 2003.

¹⁹ Terzidis, 2003.

nemin insani faktörleri, çevre faktörleri ve temsil şartları altında tanımlanmaktadır. Bulduğumuz dönemde, özellikle Terzidis'in bahsettiği hesaplamalı bir dünyanın yarattığı biçim algılamasında, sosyolojik, psikolojik, dini, politik ve yerel birtakım algı biçimlerinin yerine biçimin, kendiliğinden oluşum, melezlendirme, hareket, güç alanı, katlanma ve farklı görsel algı biçimleri gibi farklı kavram ve analogiler üzerinden algılandığı görülmektedir. Sayısal yöntemlerle ortaya konan "biçim" bu kavramlar üzerinden tarif edilmektedir.

Temsilin Dönüşümü

Tasarımcılar düşüncelerini ifade etmek buradan aldıkları geri beslemelerle, tasarımı yeniden yorumlamak için her zaman temsile başvurmuşlardır. Bu anlamda yaratıcılıkta tasarımcının temsille olan ilişkisi büyük rol oynamaktadır.

19. yy öncesi kullanılan yöntem maket ile çalışmak iken, kağıdın kolayca ulaşılabilir bir meta haline gelmesinden sonra temsil aracı öncelikli olarak kağıt ortamı olmuştur. Bu bağlamda "gelenekselin ana temsil aracı kağıt ortamıdır" demek yanlış olmaz. Burada eskiz büyük önem taşımaktadır. Eskizin belirsiz ve bulanık yapısı, her çizilen çizginin potansiyel anlamlar taşımasını ve farklı yorumlamalara açık olmasını sağlamaktadır ve tasarımcının buradan beslendiği düşünülmektedir. Günümüzde ise bilgisayar, yeni bir temsil ortamı sunmaktadır ve bu ortam gelenekselin dışında başka dinamiklere sahiptir. Kağıt ortamında 2 boyutlu çizgilerden, makette 3 boyutlu biçim ve mekanlardan bahsedilebilirken, sayısal ortamda 4. boyutta zaman ve "n" boyutta performanstan bahsetmek mümkündür. Bu durumda kağıt ortamıyla olan etkileşim ile bilgisayar ortamıyla olan etkileşim birbirlerinden farklı olacaktır. Oxman'a göre sayısal ortamın tasarıma katılmasıyla dönüşen etkileşim biçimleri 4 şekilde olmaktadır.²²

- **Sayısal olmayan temsil ile etkileşim:** Tasarımcının, eskiz, çizim, maket gibi araçlarla tasarlanan objenin temsili ile direkt etkileşimi.
- **Sayısal yapı ile etkileşim:** Tasarımcının sayısal ortamda oluşturulan eskiz, çizim veya modelle olan etkileşimi.
- **Bir mekanizma tarafından oluşturulan sayısal temsil ile etkileşim:** Tasarımcının, tanımlanmış kurallar ve ilişkiler çerçevesinden üretici mekanizmalar tarafından oluşturulan sayısal yapı ile girdiği etkileşimdir.
- **Sayısal temsili oluşturan sayısal ortam ile etkileşim:** Tasarımcının sayısal tasarımı oluşturan mekanizma ile girdiği etkileşimdir.

Yani artık bir tek temsil ortamı ve aracı yoktur. Birçok temsil ortamı ve aracı bulunmaktadır. Alternatif ortamlardaki farklı etkileşim biçimlerinin tasarımcıyı farklı sonuçlara götüreceği de açıktır. Bununla beraber, basım ve çoğaltım teknolojilerinin icadıyla yeniden tanımlanan temsil, bilgisayar teknolojilerinin icadıyla tekrar dönüşmüş, temsil ettiği nesne ile anlamlı olmanın dışında kendi başına da anlamlı hale gelmiştir. Yani temsil kendi başına da bir değer taşımaktadır.

Sayısal teknolojilerin getirdiği temsil ortamının yarattığı başka bir özellik ise rasyonel geometrik biçimlendirmeler kadar, irrasyonel organik biçimlendirmenin de rahatlıkla kullanılabilir olmasıdır. Tasviri ve temsili zor olan geometrilerin, tasarımda kullanılmadığı ve neredeyse tamamen unutulduğu, biçim repertuarının Öklidyen geometriler ile oluşturulduğu düşünülmektedir.²³ Mevcut ortamlarda temsili kolay olan geometriler her zaman tercih edilmişlerdir. Mitchell'in deyişiyle: "Mimarlar inşa edebildiklerini çizdiler, çizemediklerini inşa ettiler".²⁴

Tartışma ve Sonuçlar

Tasarım üzerine yapılan araştırmalardan elde edilen izlenim tasarımın, sezgisel ve algoritmik olarak tanımlanan tasarım düşüncelerinin; kişisel ve organizasyonel tasarım süreçlerinin; tümdengelimsel, tümevarımsal veya bunları kapsayan yöntemlerin kullanıldığı tasarım stratejilerinin; rasyonel geometrik ve irrasyonel organik biçimlerin oluşturulduğu tasarım struktürlerinin bileşkesi olarak kaydedildiğidir. Bilgisayar teknolojilerinin ve yeni ortam olarak tanımlanan sayısal temsil ortamının, tasarımın bütün bu bileşenlerine cevap verdiği, katkıda bulunduğu düşünülmektedir.

Tasarım bileşenleri olarak saptanan tasarım düşüncesi, psikolojisi, struktür ve stratejisi çok değişmemekle beraber, temsil anlayışının değişimi ve sayısal ortamın bir getirisi olarak tasarım sürecinin kendisi bir tasarım nesnesi haline gelmiştir. Bu çok alternatifli ve dönüşümlü temsil ortamı, beraberinde yeni kavramları, terminolojiyi, kuramları, yöntemleri ve paradigma değişimlerini beraberinde getirerek tasarım ve mimarlığın etki ve araştırma alanını genişletmiştir. sayısal ortam ve teknolojiler sayesinde artık yaşadığımız gerçekliğe paralel bir sanal gerçeklik bulunmaktadır. Bu sanal gerçeklik içerisinde temsil nesnesi, kendinin temsili olduğu için bir meta halini almıştır ve fiziksel gerçeklikte temsil ettiği nesnenin dışında da anlamlıdır. Artık mi-

²² Oxman, 2006.

²⁴ Mitcheck, 2001.

²³ Moneo, 2001.

marlık terminolojisine; oluşsal biçim (*emergent form*), dinamik biçim (*dynamic form*), hiperyüzey “*hypersurface*”, damla “*blob*”, melezleştirme (*hybridization*), topolojik geometri (*topological geometry*), türetici tasarım (*generative design*), parametrik tasarım (*parametric design*), izomorfik mimari (*isomorphic architecture*), performans mimarlığı (*performative architecture*), canlandırma mimarlığı (*animated architecture*) gibi pek çok yeni kavram girmiştir. Bir çok kuram bu kavramları dikkate alarak gelişmektedir. Burada sayısal olan ile birlikte tasarımca yeni bir rol biçildiği de söylenebilir. Tasarımcı aynı zamanda kendi sayısal tasarım araç ve bileşenlerini geliştiren bir araç geliştirici duruma gelmiştir. Tasarım ve mimarlığın etki alanı genişlemiş yeni uzmanlık alanları ortaya çıkmıştır ancak aynı zamanda tasarım disiplinleri, tasarlama ve üretim süreçleri bakımından birbirine daha çok yaklaşmıştır.

Bulduğumuz dönemde, özellikle hesaplamalı bir dünyanın yarattığı biçim algılamasında, sosyolojik, psikolojik, dini, politik ve yerel bir takım algı biçimlerinin yerine biçimin, kendiliğinden oluşum, melezlendirme, hareket, güç alanı, katlanma ve farklı görsel algı biçimleri gibi farklı kavram ve analogiler üzerinden algılandığı görülmektedir. Sayısal yöntemlerle ortaya konan “biçim” bir “üslup” üzerinden değil “süreç” üzerinden tarif edilmektedir, yani biçim yerini biçimlendirmeye, biçim yapmak yerini biçim bulmaya bırakmıştır.

Sayısal tasarımın öngördüğü yöntemler, kâğıt tabanlı ortamın ürettiği temsiliyet kavramları ile gitgide daha az kesişmektedir. Artarak, sayısal ortamın, kâğıt tabanlı ortamın mantığı içinde fakat sadece daha hızlı, kesin ya da çeşitli temsiliyetlere imkan veren bir uzantısı olarak değerlendirilmediğini görmek mümkündür ve bu ortamın farklı potansiyellere açık olduğu söylenebilir. Ancak bu demek değildir ki sayısal tabanlı tasarım yöntemleri geleneksel tasarım yöntemlerinin tamamen yerine geçecektir. Melez yöntemlerin ve çeşitliliğin geleceğin tasarım dünyasında önemli rol oynayacağı düşünülmektedir.²⁵ Artık fikir üretmenin çeşitli yolları olduğunu, tek bir ortamda çalışılabileceği gibi fiziksel-sayısal ortama, sayısal-fiziksel ortama aktarımların mümkün olduğunu ve bu çeşitlilik içerisinde tasarım araştırmalarının bir çok yönde götürülebileceğini biliyoruz. Bu bağlamda farklı ortamlarla ve araçlarla -kâğıt, maket, bilgisayar- etkileşimin ele alınması önemlidir. Farklı ortamlarla etkileşimin, tasarımcının farklı algı, sezi ve duygularına hitap edeceği düşü-

nülmektedir ve tasarımcıyı farklı sonuçlara götüreceği kabul edilmiştir.

Nigel Cross’un (1999), tasarımı insan zekasının doğal bir parçası olarak belirttiği, “tasarımı bütün insanların yapabildiği, insanları hayvanlardan ve şimdilik makinelerden ayıran bir özellik olarak”²⁶ tanımladığı da hatırlayarak, bütün bu dönüşümler şöyle bir soruyu akla gelebilir: El yeteneğinin ön plana çıktığı geleneksel ortam tasarımı tasarımcı bağlamında özelleştirirken, sistematik biçimde öğretilebilen sayısal ortam, tasarımın herkes tarafından yapabileceği bir hale dönüştürülmesine katkı sağlayarak, tasarımı anonimleştirmekte midir? Tasarımcıyı özel kılan bilgi ve tecrübesinin yanında, geleneksel ortamda el becerisi, sayısal ortamda ise yazılım kullanma yetkinliği midir? Bu soruların cevabı, belki de tasarım ortamlarının tam anlamıyla özünmesinden sonra ortaya çıkabilecektir ve yakın gelecek tasarım disiplinlerinde bir çok yeni dönüşüme açık gözükmektedir.

Kaynaklar

- Asimov, A., (1962), “Introduction to Design”, Prentice-Hall, New York.
- Alexander, C., (1964), “Notes on the Syntesis of Form”, Harvard University Press, Oxford.
- Bermudez, J., (1997), “Cyber(Inter)Sections: Looking into the Real Impact of The Virtual in the Architectural Profession”, Proceedings of the Symposium on Architectural Design Education: Intersecting Perspectives, Identities and Approaches. Minneapolis, MN: College of Architecture & Landscape Architecture, p. 57-63.
- Cross, N., (1999), “Natural Intelligence in Design”, Design Studies, vol: 20, p. 25-39.
- Goldschmidt, G., (1994), “On visual design thinking: the vis kids of architecture”, Design Studies, Vol. 15, Issue 2, April, p. 158-74.
- Jones, C. J., (1992), “Design Methods”, Second Edition, John Wiley & Sons, New York.
- Kolarevic, B., (2003), “Architecture in the Digital Age: Design and Manufacturing”, Spon Press, New York.
- Köksal, A., (1994), “Mimarlıkta Çizimin Belirleyiciliği, Arredamento Dekorasyon”, Haziran, s. 84-95.
- Lawson, B., (2006), “How Designer Think”, Fourth Edition, First published 1980, Architectural Press, Oxford.
- Mitchell W. J., (2001), “Roll Over Euclid: How Frank Gehry Designs and Builds”, J. Fiona Ragheb (ed.), Frank Gehry, Architect, New York: Guggenheim Museum Publications, p. 352-63.
- Mitchell, W. J., (1995), “Digital Design Media”, John Wiley & Sons, New York.
- Moneo, R., (2001), “The Thing Called Architecture” in Cynthia Davidson (ed.), Anything. New York: Anyone Corporation, p. 120-3.
- Oosterhuis, K., (2004), File to Factory and Real Time Behavior in Architecture, Fabrication: Examining the Digital

²⁵ Bermudez, 1997.

²⁶ Cross, 1999.

- Practice of Architecture, Proceedings of Conference of the AIA Technology in Architectural Practice Knowledge Community, Cambridge/Ontario, p. 294-305.
- Oxman, R., (2006), Theory and design in the first digital age, Design Studies, Volume 27, Issue 3, May 2006, p. 229-65.
- Page, J.K., (1966), Contribution to Building for People, Conference Reports, Ministry of Public Building and Works, London.
- Porter, T., (1979), "How Architects Visualise", Cassel, London.
- Schon, D.A., Wiggins, G., (1992), "Kinds of Seeing and Their Function in Designing", Design Studies, Vol. 13, Issue 2, p. 135-56.
- Suwa, M., Purcell, T. ve Gero, J.S., (1998), Macroscopic analysis of design processes based on a scheme for coding designers' cognitive actions. Design Studies Vol. 19, p. 455-83.
- Tanyeli, U., (2008), "Bu Deneyin Bağlamı: Sonuç-Biçim Yerine Süreci Tasarlamak", Strüktürel Mantığı Araştırmak: Lifli Oda, Garanti Galeri, İstanbul.
- Terzidis, K., (2003), "Expressive Form: A Conceptual Approach to Computational Design", Spon Press, London.
- Ünügür, S.M., (1989), "Bina Tasarımının Temel İlkeleri", İTÜ Mimarlık Fakültesi Baskı Atelyesi, İstanbul.

5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Yasası'nın Belde Belediyelerinin Planlama Süreçleri Üzerinde Yarattığı Etkiler

The Effects of 5216th Metropolitan Municipalities Law on the Planning Process of Town Municipalities

Serkan ÖZDEMİR,¹ Mehmet Çağlar MEŞHUR²

2004 yılında yürürlüğe giren 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Yasası kapsamında, büyükşehirlerin sınırlarının belirlenmesine yönelik getirilen düzenlemelerle birlikte, büyükşehirlerin yakınında ya da çeperinde yer alan birçok belde belediyesi büyükşehir sınırlarına dâhil edilmiştir. Büyükşehir çeperindeki yerleşmelere ilişkin yönetsel yapı ve sınırların yeniden tariflendiği bu düzenlemeye yön veren temel düşünce ise belde belediyelerince herhangi bir üst ölçekli plan otoritesinden yoksun ve denetimsiz bir şekilde yürütülen planlama çalışmalarının, büyükşehir belediyelerince denetlenebilmesi ve üst ölçekli planlara uygun bir kentsel gelişme kurgusunun oluşturulabilmesidir. Bu çerçevede, 5216 sayılı yasa ile getirilen ve köklü bir değişimi öngören düzenlemenin sonuçlarının irdelenmesi çalışmaya yön veren temel unsur olmuştur. Çalışma kapsamında, yasa ile büyükşehir belediyesi sınırlarına dâhil edilen belde belediyelerin planlama anlayışında, yasa öncesine göre herhangi bir farklılaşma meydana gelip gelmediği irdelenmiştir. Bu kapsamda, 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Yasası ile Antalya Büyükşehir Belediyesi sınırlarına dâhil edilen Aksu, Beldibi, Çalkaya, Çıglık, Doyran, Döşemealtı, Düzlerçamı, Pınarlı, Varsak, Yeşilbayır ve Yurtpınar İlk Kademe Belediyelerinin, farklı idari statüde oldukları dönemler içerisinde ürettikleri imar planı değişiklikleri, yapılış amacı ve tipleri açısından karşılaştırılmış, yapılan bu karşılaştırma çerçevesinde, yasa ile planlama süreci açısından amaçlanan hedeflere ulaşıp ulaşılmadığı sorgulanmıştır.

Anahtar sözcükler: Antalya; büyükşehir belediyesi; belde belediyeleri; plan değişikliği.

With the Law of Metropolitan Municipalities (5216th) enacted in 2004, administrative changes occurred to the status of town municipalities. While the authority border of metropolitan areas enlarged, changes were made to the administrative status of many town municipalities which were in, or on the fringes of, metropolitan areas. The aim of the 5216th Law of Metropolitan Municipalities, is to control and direct the spatial development of metropolitan areas and to provide planned and effective urban development for cities and their outskirts. This regulation has far-reaching results, the most important of which is to create an effective control mechanism on the town municipalities whose sphere of authority operates within the region of metropolitan cities. The aim of this study is to analyze the results of this law. To this end, the town municipalities of Aksu, Beldibi, Çalkaya, Çıglık, Doyran, Döşemealtı, Düzlerçamı, Pınarlı, Varsak, Yeşilbayır and Yurtpınar, all of which were beyond the Antalya Metropolitan Area before Law 5216th was introduced, were analyzed in terms of planning approach. In this comparative analysis, plan modifications were used to observe changes in the planning approach of town municipalities, with the aim of discovering if there were differences in, or changes to, their approach and process before and after the regulation.

Key words: Antalya city; metropolitan municipality; town municipalities; plan modifications.

¹Konyaaltı Belediyesi, İmar ve Şehircilik Müdürlüğü, Antalya

²Selçuk Üniversitesi, Mühendislik-Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Konya

¹Lara Municipality, Directorate of Housing and Urban Development, Antalya

²Department of City and Regional Planning, Selçuk University, Faculty of Engineering and Architecture, Konya

MEGARON 2011;6(3):171-183

Başvuru tarihi: 18 Haziran 2009 (Article arrival date: June 18, 2009) - Kabul tarihi: 10 Kasım 2011 (Accepted for publication: November 10, 2011)

İletişim (Correspondence): Serkan ÖZDEMİR. e-posta (e-mail): serkano@konyaalti.bel.tr, mcmeshur@yahoo.com

© 2011 Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi - © 2011 Yıldız Technical University, Faculty of Architecture

Giriş

II. Dünya Savaşı sonrasında bütün dünyada yaşanan hızlı kentleşme hareketi, özellikle 1950'li yıllardan başlayarak ülkemizde de önemli sonuçlar doğurmuştur. Ülke genelindeki hızlı nüfus artışına paralel olarak yaşanan sanayileşme, kırsal alanlardan büyük kentlere doğru önemli bir nüfus hareketine sebep olmuş, kentler nüfus ve alan açısından büyürken, etraflarında da onları kuşatan yeni yerleşim alanları oluşmuştur (Keleş, 1985). Bu gelişmeler, ülkemizdeki büyük kentlerin özellikle kent çeperine doğru plansız ve kontrolsüz bir şekilde yayılmasına, sosyal yapılarında ve ekonomilerinde önemli değişiklikler yaşanmasına yol açmıştır. Yine bu süreç, büyük kentlerde yaşanan sorunların çözümüne yönelik idari ve hukuki düzenlemelerin gözden geçirilmesini de gündeme getirmiştir.

1960'lı yıllardan itibaren üzerinde çalışılmaya başlanan büyükşehir yapılanmasına yönelik ilk yasal düzenleme 1984 yılında yürürlüğe giren 3030 sayılı yasadır. 20 yıl yürürlükte kalan ve içerdiği sorunlara karşın ülkemizde büyükşehir yönetimi kavramının yerleşmesinde önemi katkıları olan 3030 sayılı yasa ile getirilen düzenlemeler 2004 tarihinde yürürlüğe giren 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Yasası ile ciddi değişikliklere uğramıştır. 5216 sayılı yasanın getirdiği en önemli müdahalelerden biri olan ve bu çalışmaya da temel oluşturulan düzenleme, büyükşehir belediyelerinin sınırlarının genişletilmesi ve büyükşehirlerin çeperinde bulunan birçok belde belediyesinin büyükşehir sınırlarına dâhil edilmesidir. Büyükşehir ve çeperindeki yerleşmelere ilişkin yönetsel yapı ve sınırların yeniden tariflendiği bu düzenlemeye yön veren temel düşünce ise belde belediyelerince herhangi bir üst ölçekli plan otoritesinden yoksun ve denetimsiz bir şekilde yürütülen planlama çalışmalarının, büyükşehir belediyelerince denetlenebilmesi ve üst ölçekli planlara uygun bir kentsel gelişme kurgusunun ortaya çıkarılmasıdır.

Ancak, ülkemizde kent planlama sürecine ilişkin ortaya konan yasal düzenlemelerin, çoğu zaman hazırlanma amacına hizmet etmediği ve düşünce düzeyinde istenen açılımların uygulamada ortaya çıkmadığı herkesçe bilinmektedir. Bu anlamda, 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Yasası'na ilişkin benzer sorunların yaşanıp yaşanmadığı, Yasa ile büyükşehir belediye sınırlarına dâhil edilen belediyelerin planlama anlayışında, Yasa öncesine göre herhangi bir farklılaşma meydana gelip gelmediği, dolayısıyla yasanın planlama süreci açısından amaçlanan hedeflere ulaşıp ulaşmadığının sorgulanması bu çalışmaya yön veren temel unsur olmuştur.

Metropolitan Kent ve Planlaması

Metropolitan kent ve metropolitan alan olgusu 20. yy. başlarında ortaya çıkmış bir kavramdır ve tanımı ölçütleri açısından ülkelerin gelişmişlik düzeyine ve yönetim yapısına göre farklılıklar göstermektedir (Keleş, 2006). Metropoliter, bir ülkenin ya da bölgenin çevresindeki tüm kentsel ve kırsal topluluklara ekonomik yönden egemen olan ve çoğu zaman ülkenin başka ülkelerle olan ilişkilerinin de sağlandığı büyük kentlerdir. Metropolitan alan ise, ekonomik ve toplumsal yaşamın daha çok merkezdeki kentin etkisi altında olduğu, arasında üretim unsurları açısından güçlü bağımlılık bulunan ve sınırlarının doğal koşullar veya yasal sınırlardan çok günlük iş gidiş-gelişlerinin belirlediği kentleşmiş bölgeler şeklinde tariflenmektedir. Burada vurgulanması gerekir ki, farklı ölçüt ve kavramlarla açıklanmaya çalışılan metropolitan alan tanımlamasına genel anlamda, nüfusun büyüklüğü ve yoğunluğu, tarım dışı sektörlerde çalışan işgücü oranı, metropolitan alanda bulunan çevre yerleşmelerin merkez kentle bütünleşebilme düzeyi ve karşılıklı bağımlılık, erişilebilirlik imkânlarının düzeyi ve donatı çeşitliliği temel oluşturmaktadır (Göçer, 1990; Tekel, 2002; Turak, 1978; Yücel, 1971).

Tanımından da anlaşılacağı üzere kapsamlı bir planlama yaklaşımı gerektiren metropolitan kent olgusu, başta planlama olmak üzere ulaşım, altyapı, güvenlik, sağlık gibi hizmetlerin etkin biçimde yürütülmesi ve eşgüdüm sağlanmasına yönelik bazı düzenlemeleri zorunlu kılmıştır (Eke, 1985; Geray ve ark., 1995). Bu zorunluluk çerçevesinde, birbirinden farklı içerik ve yaklaşıma sahip modeller geliştirilmiş ve uygulanmıştır. Eke (1985), metropolitan alanlara özgü bu düzenlemeleri ortaya çıkaran etkenleri 3 başlık altında ifade etmektedir. Bunlar;

- Görevlerin, dolayısıyla yetkilerin ve kaynakların çok sayıda yerel yönetimler arasında paylaşılması ve metropolitan alanlarda sıkça görülen bu çok parçalı yerel yönetim olgusunun hizmetlerin ekonomik ve etkin bir şekilde yürütülmesini güçleştirmesi,
- Metropolitan kentin çeşitli bölgelerinde kentsel hizmetlerin düzeyi ve yeterliliği açısından denge-sizliklerin ortaya çıkması ve hizmetlerin kalitesi ve etkinliğinin hizmetten sorumlu yerel yönetimlerin kaynakları ile sınırlı kalması ve
- Metropolitan nitelik taşıyan planlama, ulaşım, güvenlik, sağlık gibi hizmetlerin değişik yerel yönetimler arasında paylaşılmasının ve eşgüdüm yokluğunun önemli derecede kaynak israfına sebep olmasıdır.

Dolayısıyla, metropoliten alanların etkin bir biçimde yönetilmesine ve planlamasına yönelik üretilen düzenlemelerin temel anlamda, çevre yerleşmelerin merkezden kopuk bir biçimde gelişmesinin önlenmesi; ayrıca, ekonomik ve toplumsal ilişkiler açısından birbirleri ile bağlantılı alanların kamu hizmetlerinin sağlanması sürecinde doğru yönetilmesi (Keleş, 2000) üzerine kurgulandığı söylenebilir. Özetle, geliştirilen yöntem veya modellerin içeriği ne olursa olsun, metropoliten alanların yönetimini ve planlamasını etkin kılabilmeyenin 3 faktör üzerine kurgulandığı görülmektedir. Bunlar, metropoliten alan içerisinde kontrolsüz alan kalması, tüm alt ölçekli yerel birimlerin kontrol edilebilmesi ve hizmetlerde kentin değil, metropoliten bölgenin esas alınmasıdır (Turgut, 2004).

Türkiye’de Metropoliten Kent Yönetimi ve Tarihsel Gelişim

Ülkemizde metropoliten alanların yönetimine ve planlanmasına ilişkin düzenlemeler açısından özellikle yerel yönetimlerin gelişimine yönelik tarihsel sürecin genel çizgileri ile ortaya konmasında yarar görülmektedir.

Söz konusu tarihsel süreç açısından vurgulanması gereken ilk dönem Cumhuriyet’in başlangıcından İkinci Dünya Savaşı’nın sonuna kadar uzanan (1923-1950), tek partili siyasal rejim içerisinde köktenci bir modernite projesinin yaşama geçirilmeye çalışıldığı dönemdir. Bu dönem, kentleşme hızının düşük olmasına karşın, kentleşmeyi düzenlemeye yönelik yasal ve kurumsal düzenlemelerin üretildiği bir süreçtir (Tekeli, 1998). 1930 yılında çıkartılan 1580 sayılı Belediye Kanunu; 1933 yılında çıkartılan 2290 sayılı Yapı ve Yollar Kanunu ile aynı yıl yasalaşan 2033 sayılı Belediye Bankası Kuruluş Kanunu; 1934 yılında çıkartılan 2722 sayılı Belediyeler İstimlak Kanunu ve 1945 yılında İller Bankası’nın kurulmasına yönelik 4759 sayılı yasa bu döneme ilişkin önemli yapı taşlarıdır (Tekeli ve Ortaylı, 1978).

Tekeli’nin (1998) modernite projesinin popülist nitelik alması şeklinde nitelendiği 1950-1960 dönemine ilişkin en önemli düzenleme 1956 yılında çıkartılan 6785 sayılı İmar Yasası’dır. Yasanın bu çalışma kapsamında vurgulanması gereken en önemli yönü, planlamayı, belediye sınırlarından, mücavir alan düzeyine taşıyarak büyüyen kentlerin imar sorununa bütüncül bir çözüm arama çabasıdır. Bu dönemi takip eden ve 1980’e kadar olan 20 yıllık zaman dilimi de (1960-1980) kırsal alandan özellikle büyük kentlere yönelen göç hareketini ve kentleşme hızında yaşanan hızlı artışı yönetme çabalarını içermektedir. 1960-1980 dönemine ilişkin vurgulanması gereken iki önemli gelişmeden ilki,

Bakanlar Kurulu’nun 20 Temmuz 1965 gün ve 6/4970 sayılı kararı ile İstanbul, Ankara ve İzmir kentlerinin nazım planlarını hazırlama çalışmalarını yürütmek üzere İmar ve İskân Bakanlığına bağlı Metropoliten Planlama Bürolarının kurulması olmuştur. Diğer düzenleme ise 25 Nisan 1972 gün ve 7/4345 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile “imar konularında bir bütünlük sağlamak ve büyükşehirlerin sorunlarını metropoliten kuruluşlar yoluyla çözümlenmek” amacıyla oluşturulan İmar Koordinasyon Kurulu’dur (Keleş, 2000). Bu düzenlemeler, özellikle 80’li yıllardan itibaren büyükşehir belediyesi yönetimlerinin kurulmasına yönelik düzenlemelerin temelini oluşturması açısından da önem taşımaktadır.

1980’den, 2000 yılına kadar olan zaman diliminde, ülkemizde büyükşehir yönetimine ilişkin düzenlemeler açısından 1984 yılı önemli bir dönüm noktasıdır. 27 Mart 1984 tarihinde 3030 Sayılı Büyükşehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkındaki Kanun (R.G., 09.07.1984, No:18453) ile büyükşehir yönetim sisteminin nasıl işleyeceğini göstermek amacıyla çıkartılan 3030 Sayılı Kanunun Uygulama Yönetmeliği (R.G.,12.12.1984, No:18602) büyükşehir yönetimi ile ilgili milat olarak değerlendirilebilecek düzenlemelerdir. Kanunla, İstanbul başta olmak üzere İzmir ve Ankara’da büyükşehir belediyeleri kurulmuştur. Takip eden süreçte 2000 yılına kadar yapılan yasal düzenlemelerle, Adana, Bursa, Gaziantep, Konya, Kayseri, Antalya, Diyarbakır, Erzurum, Eskişehir, Kocaeli, Mersin, Samsun ve Sakarya’da büyükşehir belediyelerinin kurulması ile bu statüdeki kent sayısı 16’ya ulaşmıştır (Şekil 1, Tablo 1).

Ancak vurgulamakta yarar vardır ki, 3030 sayılı yasanın ve yasaya ilişkin uygulama yönetmeliğinin yürürlüğe girdiği 1984 yılına kadar olan sürece, Dünyadaki metropoliten planlama olgusunun genel karakteristiği olan “bütüncül” yaklaşımın aksine, “parçalı” bir anlayış yön vermiştir (Yaşamış, 1993). Belediye örgütlerinin kurulmasına ilişkin yasal düzenlemelerin fırsat verdiği bu yapılanma, büyük ölçüde siyasi kaygılar ön planda tutularak oluşturulmuş belediye örgütlerine meşruiyet kazandırmıştır. Bu sürecin, özellikle büyükşehirler açısından ortaya çıkardığı sonuç ise kent çeperinde, üst ölçekli plan kurgusu içerisinde denetlenemeyen ve eşgüdüm sağlanmasını güçleştiren belediyelerin ortaya çıkması olmuştur.

5216 Sayılı Yasa İle Getirilen Düzenlemeler

5216 sayılı Yasa’nın Resmi Gazete’de yayımlandığı 23 Temmuz 2004 tarihine kadar yürürlükte kalan 3030 sayılı yasa, yönetim yapısı ve tanımlara ilişkin getirilen ölçütler açısından bazı sorunlar içermesine karşın sü-

Şekil 1. Ülkemizde büyükşehir statüsüne sahip kentler (23.07.2004 tarihinde yürürlüğe giren 5216 sayılı yasaya göre İstanbul ve Kocaeli ilinde, büyükşehir belediye sınırı, İl mülki sınırdır).

rece önemli bir katkı sağlamıştır. Büyükşehirlerin kuruluşu, büyükşehir statüsüne sahip kentlerin sınırlarının belirlenmesi ve planlama açısından 3030 sayılı yasaya göre daha somut ve anlaşılır ölçütlerin ortaya konduğu 5216 sayılı yasa ise ülkemizde büyükşehir yönetimine ilişkin bir diğer önemli yapı taşıdır. Son 6 yıl içerisinde büyükşehir yönetimine ilişkin kuramsal ve uygulama içerikli birçok çalışmanın da konusunu oluşturan 5216 sayılı Yasa, sürecin özellikle kent planlama boyutuna yönelik önemli değişiklikler getirmiştir. Bu çerçevede, çalışmanın çıkış noktasını oluşturan “büyükşehirlerin sınırlarının belirlenmesine” ilişkin hükümler yanında, büyükşehir belediyelerinin kurulmasına ilişkin

getirilen hükümlerin de (Yasa öncesi ve sonrası temel alınarak karşılaştırmalı biçimde) ortaya konması çalışma açısından önem taşımaktadır (Tablo 2).

Tablodan da izlenebileceği üzere, 2004 yılına kadar yürürlükte kalan 3030 sayılı yasa kapsamında, büyükşehir belediyelerinin kurulmasına ilişkin herhangi bir nesnel ölçütün bulunmadığı, buna karşın, 5216 sayılı yasa büyükşehir yapılanmasına ilişkin asgari koşulların tanımlanmaya çalışıldığı gözlenmektedir. Ancak, yasa tanımlanan “nüfus” ve “yerleşmeler arası uzaklık” ölçütleri metropoliten kent sınırlarının belirlenmesinde yeterli bulunmamakta, bu değerlendirmede, yerleşmeler arasındaki sosyal ve ekonomik ilişkilerin de göz

Tablo 1. Ülkemizde büyükşehir statüsüne sahip kentler ve bunlara ilişkin yasal düzenlemeler

Yasal dayanak		Yasal dayanak	
İstanbul	3030 sayılı Yasa (1984)	Antalya	504 sayılı KHK* (1993)
Ankara	3030 sayılı Yasa (1984)	Diyarbakır	504 sayılı KHK (1993)
İzmir	3030 sayılı Yasa (1984)	Erzurum	504 sayılı KHK (1993)
Adana	3306 sayılı Yasa (1986)	Eskişehir	504 sayılı KHK (1993)
Bursa	3391 sayılı Yasa (1987)	Kocaeli	504 sayılı KHK (1993)
Gaziantep	3398 sayılı Yasa (1987)	Mersin	504 sayılı KHK (1993)
Konya	3399 sayılı Yasa (1987)	Samsun	504 sayılı KHK (1993)
Kayseri	3508 sayılı Yasa (1988)	Sakarya	593 sayılı KHK (2000)

*Kanun hükmünde kararname.

Tablo 2. 3030 ve 5216 sayılı büyükşehir belediyesi yasalarının karşılaştırılması

Konu	3030 Sayılı Kanun (1984-2004)	5216 Sayılı Kanun (2004 sonrası)
Büyükşehir Belediyelerinin Kuruluş ve Sınırlarına İlişkin Ölçütler	<p>-Büyükşehirlerde, büyükşehirin adı ile bir "Büyükşehir Belediyesi", büyükşehir dâhilindeki ilçelerde ise ilçelerin adını taşıyan "İlçe Belediyeleri" kurulur.</p> <p>-Büyükşehir Belediyelerinin sınırları, ismini aldıkları büyükşehirlerin belediye sınırlarıdır. İlçe Belediyelerinin sınırları, bu ilçelerin, büyükşehir belediyesi içinde kalan kısımlarının sınırlarıdır.</p>	<p>Belediye sınırları içindeki ve bu sınırlara en fazla 10.000 metre uzaklıktaki yerleşim birimlerinin son nüfus sayımına göre toplam nüfusu 750.000'den fazla olan il belediyeleri, fiziki yerleşim durumları, ekonomik gelişmişlik düzeyleri de dikkate alınarak, kanunla büyükşehir belediyesine dönüştürülebilir.</p> <p>Bu kanunu yürürlüğe girdiği tarihte; büyükşehir belediye sınırları, İstanbul ve Kocaeli ilinde il mülki sınırdır.</p> <p>Diğer büyükşehir belediyelerinde, mevcut valilik binası merkez kabul edilmek ve il mülki sınırları içinde kalmak şartıyla,</p> <ul style="list-style-type: none"> - Nüfusu 1.000.000'a kadar olan büyükşehirlerde yarıçapı 20 km; - Nüfusu 1.000.000'dan 2.000.000'a kadar olan büyükşehirlerde yarıçapı 30 km; - Nüfusu 2.000.000'dan fazla olan büyükşehirlerde yarıçapı 50 km olan dairenin sınırı büyükşehir belediye sınırını oluşturur. <p>Büyükşehir belediyelerinin sınırları, ismini aldıkları büyükşehirlerin belediye sınırlarıdır. İlçe Belediyelerinin sınırları, bu ilçelerin, büyükşehir belediyesi içinde kalan kısımlarının sınırlarıdır. İlçe ve İlk kademe belediyelerinin, büyükşehir belediye sınırları dışında belediye sınırı olamaz.</p>
Planlama Sürecine İlişkin Büyükşehir Belediyesinin Yetkileri	<p>Nazım imar planlarını yapmak, yaptırmak ve onaylamak</p> <p>İlçe belediyelerinin nazım plana uygun olarak hazırlayacakları uygulama imar planlarını onaylamak ve uygulanmasını denetlemek.</p>	<p>Çevre düzeni planına uygun olmak kaydıyla, büyükşehir belediye ve mücavir alan sınırları içinde 1/5.000 ile 1/25.000 arasındaki her ölçekte nazım imar planını yapmak, yaptırmak ve onaylayarak uygulamak</p> <p>Büyükşehir içindeki belediyelerin nazım plana uygun olarak hazırlayacakları uygulama imar planlarını, bu planlarda yapılacak değişiklikleri, parselasyon planlarını ve imar islah planlarını aynen veya değiştirerek onaylamak ve uygulanmasını denetlemek,</p> <p>Nazım imar planının yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde uygulama imar planlarını ve parselasyon planlarını yapmayan ilçe ve ilk kademe belediyelerinin uygulama imar planlarını ve parselasyon planlarını yapmak veya yaptırmak,</p> <p>Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren en geç iki yıl içinde büyükşehirin 1/25000 ölçekli nazım imar planlarını yapmak ve yaptırmak.</p>

önünde bulundurulması gerektiği vurgulanmaktadır (Demir ve ark. 2004).

5216 sayılı yasa ile getirilen düzenlemelere ilişkin önemli bir diğer husus, büyükşehir belediyesi statüsüne sahip kentlerin (yetki) sınırları ile ilgilidir. Kabul edilmesi gerekir ki, ülkemizde, büyükşehir statüsüne sahip kentlerin sınırlarının belirlenmesi açısından yaşanan sorunlar temelinde, 3030 sayılı Yasa ile Büyükşehir Belediyelerine devredilen Nazım Plan Bürolarının bilimsel yöntemlerle saptamış olduğu 'metropolitan yerleşme ve gelişme alanları'nın önemli bir bölümünün, büyükşehir sınırları dışında, bütünden soyutlanmış, bağımsız yerleşmeler olarak bırakılmasından kaynaklanmıştır. Bu anlamda, Ülkemiz büyükşehirlerinde il sınırı, büyükşehir belediye sınırı ve ilçe-ilk kademe belediye sınırı şeklinde tanımlanan sınırların, fiziksel, sosyal ve ekonomik etkileşimleri göz ardı etmesi, bilimsel açıdan metropolitan alan sınırı olarak nitelendirilebilecek bir

sınır oluşumunu güçleştirmiştir. Bu anlamda, 5216 sayılı Yasa ile getirilen ve bu çalışmanın da çıkış noktasını oluşturan, "büyükşehir statüsüne sahip kentlerin sınırlarının belirlenmesi"ne yönelik hükümler önemli bir çabayı yansıtmaktadır.

3030 sayılı Yasada, büyükşehir belediyesi sınırlarının ilgili bakanlıklar ve kurumların yapacağı çalışmalar doğrultusunda belirlenmesi öngörülmüş ve bu yapılmaya ilişkin herhangi bir ölçüt tanımlanmamış olmasına karşın, 23.07.2004 tarihinde yürürlüğe giren 5216 sayılı Yasada büyükşehir belediye sınırlarının tespitine ilişkin olarak nüfus ve merkeze uzaklık ölçütlerini temel alan düzenlemeler yapılmıştır (bkz. Tablo 2). Büyükşehirlerin çeperinde yer alan belediyelerin herhangi bir üst ölçekli plan kurgusuna bağlı olmaksızın ürettikleri planların yarattığı karmaşayı önlenmeyi amaçlayan bu düzenleme ile söz konusu belediyelerin denetim altına alınması öngörülmüştür. Somut ve uygulanabilir kıs-

taslar içeren ve büyükşehir belediye sınırlarının önemli ölçüde genişlemesi sonucunu doğuran bu düzenlemeye yönelik en önemli eleştiri ise metropoliten alan tanımlaması gibi, fiziksel ölçütler yanında sosyal, ekonomik ve yönetim boyutları da olan bir kavramın sadece “nüfus” ve “merkeze uzaklık” ölçütleri ile tanımlanmış olmasıdır. Bu açıdan, Yasa ile büyükşehirlere ilişkin tanımlanan yönetim sınırların metropoliten bölge özelliklerini yansıtmayabileceği ve kentten etki alanlarının belirlenmesinde belirlenen ölçütlerin yetersiz kalabileceği vurgulanmaktadır (Yıldız ve Çıracı, 2006).

İmar Planı Değişikliği Kavramı

5216 sayılı Büyükşehir Belediye Yasası, büyükşehir belediye sınırları içerisinde özellikle planlama konusunda, büyükşehir belediyeleri eliyle iki kademeli hiyerarşik bir yapı ve etkin bir denetim mekanizması oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu çerçevede, 5216 sayılı Yasa ile büyükşehir belediye sınırlarına dâhil edilen belediyelerin, imar planı değişikliklerini algılama ve kullanım biçimlerinde, Yasa öncesine göre herhangi bir değişiklik olup olmadığının saptanması; bu çerçevede, Yasa'nın büyükşehir belediyeleri eliyle ilçe ve ilk kade-me belediyeleri üzerinde kurguladığı denetim ve yaptırım hedeflerine ulaşıp ulaşmadığının sorgulanması bu çalışmanın ana tartışma konusunu oluşturmaktadır.

Bu kapsamda, imar planı değişikliği kavramı çalışmanın üzerinde kurgulandığı kavramlardan biridir. Dolayısıyla, çalışmanın bu bölümünde, imar planı değişikliklerine sebep olan etkenler, imar planı değişikliği hazırlanırken uyulması gereken temel esaslar, imar planı değişikliklerinin amaçları ve imar planı değişikliklerinin türlerine ilişkin genel bir çerçeve oluşturulması çalışma açısından önem taşımaktadır.

Ülkemizde, özellikle 1960'lı yıllardan sonra sosyal ve ekonomik yapıda yaşanan hızlı değişim ve dönüşüm ile beraber artan nüfus ve göç hareketi, kentlerimizde önceden tahmin edilmesi güç gelişmeleri beraberinde getirmiştir. Uzun erimli bir yaklaşımla hazırlanan kent planları da bu hızlı değişim ve dönüşüm süreci içerisinde kente yön verebilmede kimi zaman yetersiz kalmıştır. Kent planlarını, zaman içerisinde, kente yön vermek yerine değişimi yakalama çabalarına dönüştüren bu süreçte (Duyguler;1981), “imar planı değişikliği” kavramı, kentsel mekânda değişimi yönetmenin araçlarından biri olarak yasal düzenlemeler içerisinde yer bulmuştur (Ünlü, 2006).

İmar planı değişikliklerinin tanımı, amacı, nasıl uygulanması ve hazırlanırken hangi esaslara uyulması gerektiği, 2001 yılında son şeklini alan Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmelikte belirtilmiştir. Yönetmeliğin

3. maddesinde imar planı değişiklikleri;

“Plan ana kararlarını, sürekliliğini, bütünlüğünü, teknik ve sosyal donatı dengesini bozmayacak nitelikte, bilimsel, nesnel ve teknik gerekçelere dayanan, kamu yararının zorunlu kılması halinde yapılan plan düzenlemeleridir.”

şeklinde tanımlanmaktadır. Gerek tanımında, gerekse literatürde yer alan çalışmalarda vurgulandığı üzere, imar planı değişikliklerinin kamu yararına ve hukuka uygun olması gerekmektedir (Gök, 1983). Yine söz konusu planların, bilimsel dayanaklarını açıklayan bir raporla gerekçelendirilmesi (Ersoy, 2000), Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmelikte belirtilen teknik koşullara uygun olması ve Yönetmelikte belirtilen yeterlik belgesine sahip uzmanlarca hazırlanması gerekmektedir (Öztürk, 1988; Gök, 1983).

Plan değişiklikleri yasal ve teknik açıdan dayanağı olan bir araç olmasına karşın, imar planlarının olanaklı olduğu ölçüde değiştirilmemesinin temel alınması gerektiğini vurgulamakta yarar vardır. Bu anlamda, planların değiştirilmesi, koşulların zorunlu kıldığı durumlarda, yasa ve yönetmeliklerde öngörülen ilkelerin yerine getirilmesi koşuluna bağlanmıştır (Akış, 1997; TODAİE, 2002). Ne var ki, ülkemizde plan değişikliklerinin arazi sahiplerinin şahsi çıkarlarının korunmasına yönelik müdahalelerle özdeşleştirilmesi ve kentsel ranttan pay almak isteyen çıkar/baskı gruplarının yanlış ve usulsüz taleplerinin meşrulaştıran bir araç olarak görülmesi söz konusudur (Kurt, 2006). Bu da, plan değişikliklerine, çoğu zaman içeriğine bakılmaksızın, şüphe ile yaklaşılmasına neden olmaktadır. Ancak, çalışmanın giriş kısmında da vurgulandığı, bu çalışmanın amacı, üzerinde birçok tartışma yapılmış olan imar planı değişikliği kavramını farklı yönleri ile derinlemesine irdelemek değildir. Çalışma kapsamında, plan değişiklikleri yasal ve kurumsal açıdan birbirinden farklılaşan iki dönemin (5216 sayılı Yasa öncesi ve sonrası) karşılaştırılmasında bir araç olarak kullanılmıştır. Dolayısıyla, çalışma açısından önemli olan plan değişikliklerinin kullanılma amacı ve tiplerine ilişkin bir çerçeve çizilmesidir.

Ülkemizde imar planı değişiklikleri üzerinde yapılan araştırmalar, plan değişikliklerinin üç temel amaç üzerine kurgulandığını göstermektedir. Bunlar (Duyguler, 1981);

- Kişisel yarar sağlanması (yoğunluk artışları, sosyal ya da teknik donatı alanlarının konut veya ticaret alanlarına dönüştürülmesi, vb)
- Toplumsal-kamusal yarar sağlanması (genel ulaşım sistemi ile ilgili düzenlemeler, sosyal ve teknik donatı alanlarının oluşturulması, vb) ve

- Çizim hatalarının giderilmesi ve plan kararlarına uygulama kolaylığı (imar planları hazırlanırken yapılan hata ve eksikliklerin giderilmesi, kadastral sınırlar ile imar planları arasında oluşan uyumsuzlukların çözümü ve plan kararlarına göre yapılaşamayacak duruma gelmiş parsellere yönelik değişiklikler) getirilmesidir.

Plan değişikliği tipleri ise, Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmelik kapsamında da vurgulandığı üzere;

- Sosyal ve teknik altyapı alanlarının kaldırılması, küçültülmesi veya yerinin değiştirilmesi (Tip 1),
- İnşaat emsalinin, kat adedinin ve ifraz şartlarının değiştirilmesi (Tip 2),
- Yolların genişletilmesi, daraltılması ve güzergâhlarının değiştirilmesi (Tip 3) ve
- Sosyal ve teknik altyapı kullanımlarından başka herhangi bir amaca ayrılmış olan bir alanın kullanımının değiştirilmesidir (Tip 4) (Eryaman, 1996).

Çalışmanın saha araştırması ile ilgili bölümüne geçmeden önce imar planı değişikliklerinin yapılma amacı ile ilgili bir noktanın açıklanmasında yarar görülmektedir. Yukarıda vurgulandığı üzere, plan değişiklikleri ülkemizde genel anlamda kişisel çıkar/yarar sağlamaya yönelik bir müdahale aracı olarak değerlendirmektedir. Dolayısıyla, çoğu zaman subjektif değerlendirmelere de konu olan "kişisel yarar sağlama" tanımlamasına açıklık getirilmesi önem taşımaktadır. Literatürdeki çalışmalarda, kişisel yarar sağlama konusuna, "yoğunluk artışları, sosyal ya da teknik donatı alanlarının konut veya ticaret alanlarına dönüştürülmesi, vb" şeklinde genel bir tanımlama getirilmiştir. Ancak, saha çalışması kapsamında incelenen 144 (82+62) imar planı değişikliği, kişisel yarar sağlanmasına yönelik, literatürde tanımlananların yanı sıra, yerleşmelere özgü bazı yaklaşımların da olduğunu göstermiştir. Çalışma kapsamında incelenen ve beş başlık altında sınıflandırılan plan değişiklikleri çerçevesinde;

- Ruhsatsız/imara aykırı bir yapının meşrulaştırılması amacıyla, planda öngörülmuş olan bir imar yolunun daraltılması, güzergahının değiştirilmesi veya tamamen kaldırılması,
- Parsel veya ada bazında (plan bütününde öngörülenden) farklı bir yapılaşma düzeni getirilerek dolaylı olarak yoğunluk artışı sağlanması (ayrık yapılaşma düzeninin bitişik yapı düzenine getirilmesi, çekme mesafelerinin değiştirilmesi, vb),
- Plan bütününde öngörülenden farklı biçimde parsel veya ada bazında yoğunluk artışına gidilmesi,

- İmar planında sosyal/teknik altyapı alanı olarak öngörülmuş bir yerin kullanımının, eşdeğer bir alan oluşturulmaksızın konut veya ticaret işlevine dönüştürülmesi ve
- Su basman kotu ile çatılara ilişkin hükümlerin değiştirilmesi ile dolaylı olarak yoğunluk artışı sağlanması, şeklinde gerçekleşen müdahaleler, kişisel yarar sağlamaya yönelik plan değişiklikleri başlığı altında değerlendirilmiştir.

Saha Çalışması

Elde Edilmesi Hedeflenen Bulgular

5216 sayılı Büyükşehir Belediye Yasası'nın yönetim sınırlarının belirlenmesine yönelik hükümleri, bilimsel açıdan bazı eksiklikler içerse de, önemli bir tartışmayı başlattığı ve fiziksel açıdan köklü değişimler ortaya çıkardığı bir gerçektir. Bu anlamda, söz konusu fiziksel değişimin en belirgin yaşandığı yerlerden biri olan Antalya kenti irdelemeye değer bir süreç yaşamıştır/yaşamaktadır. Yasa öncesinde, büyükşehir belediyesi sınırları 42,000 hektarlık bir alanı kapsarken, yasa sonrasında bu alan 141, 719 hektara çıkmış ve büyükşehir belediye sınırı içerisindeki belediye sayısı 3'ten 14'e yükselmiştir. Ancak, çalışmanın başında da vurgulandığı üzere, temel amacı, büyükşehir çeperindeki belde belediyelerince herhangi bir üst ölçekli plan otoritesinden yoksun ve denetimsiz bir şekilde yürütülen planlama çalışmalarının, büyükşehir belediyelerince denetlenebilmesi ve üst ölçekli planlara uygun bir kentsel gelişme kurgusunun ortaya çıkarılması olan yasa açısından sorgulanması gereken, alan genişlemesinden çok, belde belediyeleri üzerinde istenilen amaca yönelik bir etki yaratılıp yaratılmadığıdır. Bu anlamda, saha çalışması kapsamında, 5216 sayılı yasanın yürürlüğe girmesi sonrasında, Antalya Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisinde dâhil edilen belde belediyelerinin planlama anlayışı üzerinde ortaya çıkan değişimlerin gözlemlenmesi hedeflenmiştir.

Bu çerçevede gerçekleştirilen çalışmada, 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Yasası ile Antalya Büyükşehir Belediyesi Sınırlarına dâhil edilen Aksu, Beldibi, Çalkaya, Çığılık, Doyran, Döşemealtı, Düzlerçamı, Pınarlı, Varsak, Yeşilbayır ve Yurtpınar İlk Kademe Belediyelerince Yasa öncesinde ve sonrasında onanan uygulama imar planı değişiklikleri karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Çalışma kapsamında ortaya konan karşılaştırmalı analiz, imar planı değişiklikleri temel alınarak yapılmasının nedeni, tarihsel süreç içerisinde, plan değişikliklerinin amaçlarına ve tiplerine ilişkin hem mevzuat hem de literatür açısından somut bir tanımlamanın ortaya çıkmış olmasıdır. Dolayısıyla, plan değişikliklerinin ya-

pılış amacı ve tiplerini temel alan bir analizin, 5216 sayılı Yasa ile statüleri değişen belde belediyelerinin planlama yaklaşımının, Yasa öncesi ve sonrasına göre olası değişimini gözlemlenmede somut kanıtlar sunacağı öngörülmüştür.

Antalya Kentinde Belediye Yönetimi ve Kent Planlarının Gelişimi

Antalya Kenti 1950'lere kadar büyük ölçüde tarımsal faaliyetlerin belirleyici olduğu bir merkez iken, 1950 sonrasında kent, turizm sektöründeki gelişmelere bağlı olarak önemli bir nüfus artışı yaşamış ve bu süreçte sosyal ve ekonomik açıdan köklü bir değişime uğramıştır (Mimarlar Odası Antalya Şubesi, 2006), (Tablo 3).

Tablodan da izlenebileceği gibi, yıllık ortalama %4-7 arasında seyreden nüfus artışı ile birlikte kent nüfusu her on yılda bir ikiye katlanmış ve 1950'den 2000 yılına gelinceye kadar kentin nüfusu 22 kat artmıştır.

Söz konusu dönem, hızlı nüfus artışının getirdiği sorunlarla birlikte bu sorunların çözümüne yönelik müdahalelerin de tartışıldığı bir süreçtir. 1957 yılında İller Bankası'nca kentin ilk imar planının üretilmesi ile başlayan planlama süreci, 1980 yılında gerçekleştirilen kapsamlı bir revizyon çalışması ile devam etmiştir (Can, 1981). 1982 yılında Bakanlıkça onaylanan Çevre Düzeni Planı ise 1986 ve 1992 yıllarında revize edilen ve kenti yönlendirmekten çok, kente göre şekillenen bir plan

Tablo 3. Antalya kentinin nüfus gelişimi

Yıllar	Nüfus (kişi)
1950	27.515
1960	50.908
1970	95.616
1980	173.501
1990	378.208
2000	701.298
2008	955.596

Kaynak: Antalya Büyükşehir Belediyesi, 2008.

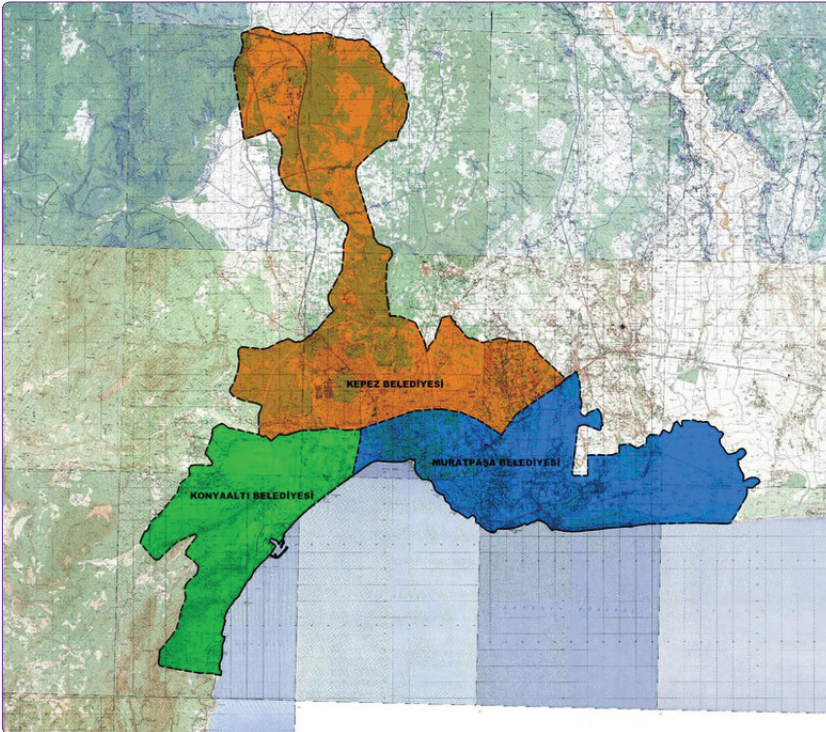
çalışması olmaktan öteye geçememiştir (Eke ve Özdemir, 2004).

1984 yılında yürürlüğe giren 3030 sayılı yasa'nın dayanak oluşturduğu yapılanma içerisinde, kentin yönetim statüsünün değiştiği 1993 yılı, yeni bir sürecin başlangıcı olmuş, 504 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Antalya Belediyesi, büyükşehir belediyesi statüsü almış ve Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisinde Muratpaşa, Kepez ve Konyaaltı olmak üzere üç alt kademe belediyesi kurulmuştur (Şekil 2).

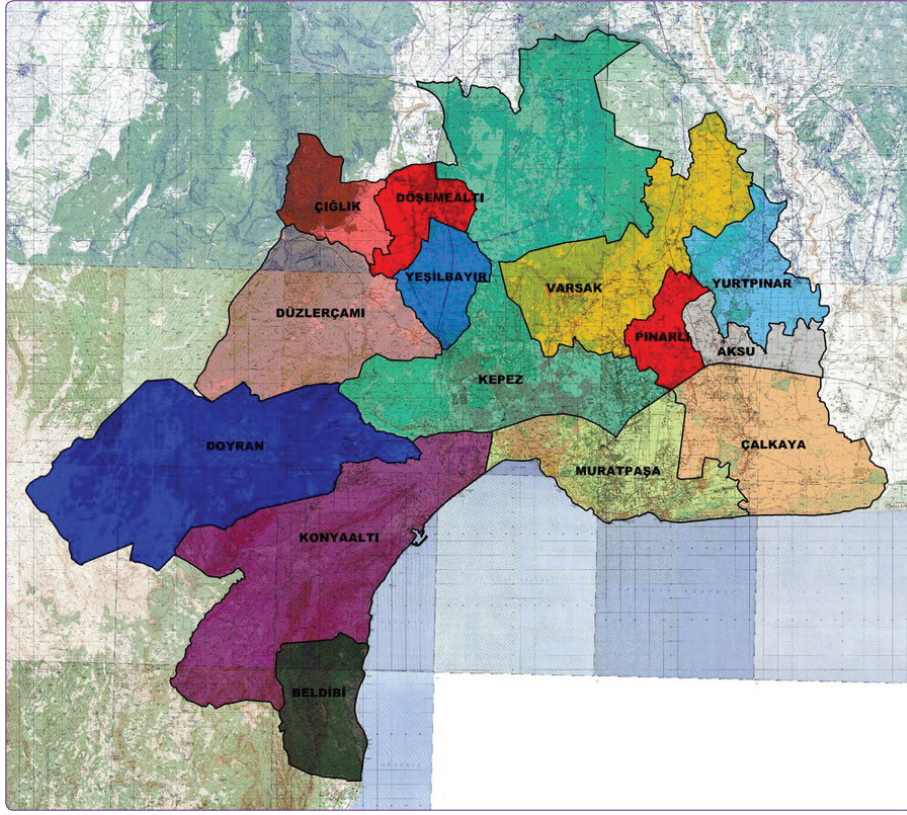
Antalya Kenti'nin büyükşehir statüsünü almasının ardından Antalya Büyükşehir Belediyesi'nce 1/25,000 ölçekli yeni bir planlama çalışması yapılmış ve 21.11.1995

tarihinde onanarak yürürlüğe girmiştir. Bu plan ile büyükşehir belediyesi sınırının kapsadığı alanlar yanında bazı çevre belediyesi ve yerleşmeler de plana dâhil edilmiştir. 1995 Çevre Düzeni Planı'nı esas alınarak hazırlanan ve Antalya Büyükşehir Belediyesi sınırlarının tamamını kapsayan 1/5000 ölçekli nazım imar planı ise 08.11.1996 tarihinde onanmıştır. Ancak, 1998 yılında 1/5000 ölçekli nazım imar planı, 2002 yılında da 1/25.000 ölçekli plan mahkeme kararı ile iptal edilmesi sonrasında, iptale konu alanlar plandan çıkartılarak yeniden onanmıştır (Mimarlar Odası Antalya Şubesi, 2004).

Yapılan planların, planlamadan çok plansızlığı çağrıştırdığı bu süreçte, 03.03.2005 tarihinde Bayındırlık ve İskân Bakanlığınca onanan 1/50.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı, 15.07.2005 tarihinde de Antal-

Şekil 2. 5216 sayılı yasa öncesi Antalya Büyükşehir Belediyesi sınırları.

Şekil 3. 5216 sayılı yasa sonrası Antalya Büyükşehir Belediyesi sınırları.

ya Büyükşehir Belediyesi'nce onanan 1/25.000 Ölçekli Nazım İmar Planı yürürlüğe girmiştir. Ancak, kentin yönetimi ve planlaması açısından köklü bir değişim ortaya çıkaran 5216 sayılı Yasa'nın, büyükşehirin yönetim sınırlarını düzenleyen hükmünün uygulanması ile son plan çalışmaları da güncelliğini yitirmiştir.

Bu çalışmanın da çıkış noktasını oluşturan söz konusu düzenleme, Antalya Büyükşehir Belediyesi sınırları açısından ciddi bir değişim ortaya çıkarmıştır.

5216 sayılı Yasa öncesinde, Muratpaşa, Kepez ve Konyaaltı Belediyelerinin oluşturduğu büyükşehir belediyesi alanı 42,000 hektarlık bir sahayı kapsarken, bu alan, Yasa'nın öngördüğü düzenleme ile 141,719 hektara çıkmıştır. (Valilik binasını merkez kabul eden ve yarıçapı 20 km olan daire ile tanımlanan) yeni sınırla, Muratpaşa, Kepez ve Konyaaltı Belediyelerine, Aksu, Beldibi, Çalkaya, Çiğlık, Doyran, Döşemealtı, Düzlerçamı, Pınarlı, Varsak, Yeşilbayır ve Yurtpınar Belediyeleri de eklenmiştir (Şekil 3) (Tablo 4).

Belde Belediyelerinin Planlama Anlayışları ve 5216 sayılı Yasanın Etkisi

5216 sayılı yasa ile son şeklini alan Antalya Büyükşehir Belediye Sınırlarına göre yeniden hazırlanan

1/50.000 ölçekli Çevre Düzen Planı 27.11.2006 tarihinde Antalya Büyükşehir Belediyesi ve İl Genel Meclisinde; 1/25000 ölçekli Antalya Büyükşehir Bütünü Nazım İmar Planı ise 15.02.2008 tarihinde Antalya Büyükşehir Belediyesi'nce onanarak yürürlüğe girmiştir. Bu süreç içerisinde tüm bölgeyi kapsayan (Antalya-Burdur Planlama Bölgesi) 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı da 14.01.2008 tarihinde Çevre Bakanlığınca onaylanmıştır.

Tablo 4. 5216 sayılı yasa ile Antalya Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisine dahil edilen belediyeler ve kuruluş yılları

Belediye	Kuruluş yılı
Aksu	1977
Beldibi	1994
Çalkaya	1977
Çiğlık	1998
Doyran	1999
Döşemealtı	1977
Düzlerçamı	1998
Pınarlı	1999
Varsak	1973
Yeşilbayır	1994
Yurtpınar	1992

Tablo 6. Çalışma kapsamında incelenen imar planı değişikliklerinin yapılış amacı ve tiplerine göre sınıflandırılması

Plan değişikliğinin amacı	Plan değişikliği tipleri									
	5216 öncesi					5216 sonrası				
	Tip 1 (n, %)	Tip 2 (n, %)	Tip 3 (n, %)	Tip 4 (n, %)	Toplam (n, %)	Tip 1 (n, %)	Tip 2 (n, %)	Tip 3 (n, %)	Tip 4 (n, %)	Toplam (n, %)
Kamusal	1 1	1 1	10 12	9 11	21 25	1 2	1 2	2 3	12 19	16 26
Kişisel	8 10	19 23	8 10	14 17	49 60	1 2	3 5	3 5	8 13	15 24
Uyg. Kol.	1 1	7 9	2 2	2 2	12 15	6 10	14 23	6 10	5 8	31 50
Toplam	10 12	27 33	20 25	25 30	82 100	8 13	18 29	11 18	25 40	62 100

İmar plan değişikliklerinin genel anlamda irdelendiği bir önceki bölümde vurgulandığı üzere, plan değişikliklerinin yapılış amacı ve yönetmelikte tanımlanan tiplerine ilişkin ortaya konan sınıflamalar, 5216 sayılı yasa ile Antalya Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisine alınan belde Belediyelerinin planlama anlayışı üzerinde ortaya çıkan farklılaşmaların saptanmasına yönelik bir araç olarak kullanılmıştır. Bu çerçevede yapılan ve çalışmanın bulgular başlığı altında ortaya konan saptamalar, 5216 sayılı yasa ile idari statüleri değişen belde belediyeleri açısından plan değişikliklerinin yapılış amacı ve tiplerine ilişkin önemli bir değişim yaşadığını açıkça göstermektedir.

Bulgular

5216 sayılı yasa ile Antalya Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisine dâhil edilen belde belediyelerinin, idari statülerinin değişmesi öncesinde, ilgili belediye meclislerinde karara bağlanan 1/1000 ölçekli imar planı değişiklikleri ile belde belediyelerinin idari statülerinin değişmesi sonrasında üretilen imar planı değişikliklerinin yapılış amacı ve tiplerine ilişkin sınıflandırma Tablo 6'da yer almaktadır.

Çalışma ile elde edilen bulgular çerçevesinde vurgulanması gereken en önemli nokta, kişisel yarar sağlanmasına yönelik üretilen plan değişikliklerindeki azalmadır (Tablo 7). Belde belediyelerinin Antalya büyükşehir sınırları içerisine dâhil edilmesi öncesinde %60 oranda gerçekleşen bu tür plan değişikliklerinin, 5216 sayılı yasa kapsamında yapılan düzenleme sonrasında %24'e düşmesi önemlidir. Benzer biçimde, yasa öncesi plan değişikliklerinin %15'ini oluşturan "çizim hatalarının giderilmesi ve plan kararlarına uygulama kolaylığı getirilmesine" yönelik plan değişikliklerinin, belde belediyelerinin Antalya Büyükşehir sınırları içerisine dâhil edilmesi sonrasında yapılan plan değişikliklerinin %50'sini oluşturması da kayda değer bir bulgudur.

Bu anlamda, imar planları açısından temel ilkenin "değiştirmeme" olduğu (Akış, 1997), plan değişikliklerinin zorunlu hallerde başvurulması gereken bir işlem olduğu göz önüne alındığında, büyükşehir sınırları içerisine dâhil edilen belediyelerin ürettiği plan değişikliklerindeki, kişisel yarar sağlanmasına yönelik değişikliklerin ciddi biçimde azalırken, çizim hatalarının giderilmesi ve plan kararlarına uygulama kolaylığı getirilmesine" yönelik değişikliklerin oransal olarak artması, sürecin hukuki ve teknik açıdan işleyişinin doğru yönde evrildiğini göstermektedir.

Belde belediyelerinin planlama yaklaşımına ilişkin değerlendirmeyi daha somut hale getirme adına, üretilen plan değişikliklerinin tipleri de irdelenmiştir. Bu irdeleme çerçevesinde ulaşılan temel bulgular, Tablo 6 ve 8'den izlenebileceği üzere şu şekildedir (Özdemir, 2008):

Tablo 7. İmar planı değişikliklerinin yapılış amacı

Amacı	5216 öncesi		5216 sonrası	
	Sayı	%	Sayı	%
Kamusal	21	25	16	26
Kişisel	49	60	15	24
Uyg. Kol.	12	15	31	50
Toplam	82	100	62	100

Tablo 8. İmar planı değişikliği tipleri

Tipi	5216 öncesi		5216 sonrası	
	Sayı	%	Sayı	%
Tip 1	10	12	8	13
Tip 2	27	33	18	29
Tip 3	20	25	11	18
Tip 4	25	30	25	40
Toplam	82	100	62	100

- Sosyal ve teknik altyapı alanlarının kaldırılması, küçültülmesi veya yerinin değiştirilmesi (Tip 1) ve inşaat emsalinin, kat adedinin ve ifraz şartlarının değiştirilmesine (Tip 2) ilişkin plan değişikliklerinin, (Yasa öncesi ve sonrası dönemde) toplam içerisindeki oranı ciddi düzeyde değişmesine karşın; bu tip plan değişikliklerinin kişisel yarar sağlanmasına yönelik kullanımında ciddi bir azalma yaşanmıştır.
- Yolların genişletilmesi, daraltılması ve güzergâhlarının değiştirilmesine (Tip 3) yönelik plan değişikliklerin toplam içerisindeki oranı %24'ten %18'e gerilerken, bu tip plan değişikliklerinin, Tip 1 ve 2'ye benzer biçimde, kişisel yarar sağlanması amacıyla kullanımı azalmıştır.
- Yine, sosyal ve teknik altyapı kullanımlarından başka herhangi bir amaca ayrılmış olan bir alanın kullanımının değiştirilmesine yönelik plan değişikliklerinin toplam içerisindeki oranı %31'den %40'a yükselmiş; bu tip plan değişikliklerinin, kişisel yarar sağlanmasına amacıyla kullanımı azalırken, toplumsal-kamusal yarar sağlanması ve çizim hatalarının giderilmesi ve plan kararlarına uygulama kolaylığı getirilmesine yönelik kullanımı artmıştır.

Sonuç

Ülkemizde planlama süreci açısından yaşanan birçok soruna, 3194 sayılı yasa ile belde belediyelerine verilen yetkilerin temel oluşturduğunu söylemek zor değildir. Başlangıçta, yerel yönetimleri güçlendirme ve sorunların yerel ölçekte çözümlenmesine olanak tanıma amacıyla yola çıkılmasına karşın, bu süreci yönetecek yerel idarelerin, yetişmiş işgücüne, mali kaynaklara ve kurumsal yapılanmaya olan ihtiyaçlarının göz ardı edilmiş olması bugün yaşanan birçok soruna zemin hazırlamıştır.

İlçe ve belde belediyeleri açısından yaşanan sorunların, asıl vurgulanması gereken boyutu ise bu yapılanmanın, bütüncül planlamayı güçleştiren (kimi zaman olanaksızlaştıran) tarafıdır. Özellikle büyükşehirlerin (metropollerin) bitişğinde veya yakınında yer almasına karşın, bağımsız biçimde imar planlarını hazırlama ve onama yetkisine sahip belde belediyelerin, bütüncül bir planlama süreci ve anlayışına karşı yarattığı açmazlar, bugünkü planlama gündeminin önemli konularından birini oluşturmaktadır. Bu çerçevede, 2004 yılında yürürlüğe giren 5126 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nda, büyükşehir statüsüne sahip kentlerin sınırlarına ilişkin getirilen düzenlemeler, yukarıda orta-

ya konan sorunun çözümüne yönelik bir çabayı yansıtmaktadır. Çalışma kapsamında vurgulandığı üzere, fiziksel ölçütler yanında sosyal, ekonomik ve yönetim boyutları da olan "metropolitan alan" kavramını, sadece "nüfus" ve "merkeze uzaklık" ölçütleri ile tanımlamaya çalışan düzenlemenin, bilimsel açıdan ciddi bir eksiklik içerdiği açıktır. Ancak, bu çalışma kapsamında elde edilen bulgularla da doğrulandığı üzere, büyükşehirlerin çeperinde yer alan belediyelerin herhangi bir üst ölçekli plan kurgusuna bağlı olmaksızın ürettikleri planların yarattığı açmazı ortadan kaldırmayı amaçlayan bu düzenleme, ortaya konan "denetim" amacının gerçekleştirilmesine yönelik önemli bir işlev görmüştür (Ersoy, 2006).

Çalışma kapsamında irdelenen belde belediyelerinin, Antalya Büyükşehir Belediyesi sınırı içerisine dahil edilmeleri sonrasında, planlama anlayışı açısından ciddi bir değişime uğraması çalışma ile elde edilen en önemli bulgudur. Öncelikle, ortaya çıkan bu durumun, belde belediyelerini ya da büyükşehirleri yöneten siyasi iradeden çok, büyükşehirlerin teknik personel, kurumsal ve planlama süreci açısından sahip oldukları birikimin bir sonucu olduğunu; ayrıca, plan değişikliklerinin kullanılma biçimi açısından gözlemlenen olumlu yöndeki değişime karşın, söz konusu değişikliklerin kamu yararına olmayan düzenlemeler için de kullanılmaya devam ettiğini ve bu yapının farklı denetim ve yaptırımları gerektirdiğini vurgulamakta yarar vardır. Çalışma ile ulaşılan bulgular açısından üzerinde durulması gereken asıl nokta ise, büyükşehirlerin kurumsal ve teknik açıdan sahip olduğu birikimin, belde ve ilçe belediyelerinin denetiminde etkin hale getirilmiş olmasıdır. Bu çerçevede, büyükşehirlerin yönetim sınırlarının belirlenmesinde, nüfus ve merkeze uzaklık ölçütleri ile birlikte, metropolitan alan kavramına ilişkin diğer temel ölçütlerin de dikkate alındığı bir yapılanmanın ortaya konması durumunda, 5216 sayılı yasa ile üretilen çabaların, kentleri parçacı ve günlük politikalarla yöneten yaklaşımların aksine, üst ölçekli planlama çalışmalarına önemli katkılar sağlayacağı bir gerçektir.

Bu çalışma, Serkan ÖZDEMİR tarafından Yrd. Doç. Dr. Mehmet Çağlar MEŞHUR'un danışmanlığında Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı'nda tamamlanmış olan "5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu İle Yetki Alanı Genişletilen Büyükşehir Belediyelerinin İmar Planı Değişiklikleri Açısından İrdelenmesi" adlı yüksek lisans tezinin (YÖK Tez No: 178227) saha araştırmalarına dayanmaktadır.

Kaynaklar

- Akış, E., (1997), "Belediyenin İmar Planını Değiştirmesi ve Hukuki Sonuçları", Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 4, s. 45-51.
- Can, Z., (1981), "Antalya Planlama Çalışması", Türkiye Birinci Şehircilik Kongresi, 2. Kitap, ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Ankara.
- Demir, N.Ö., Nurhan, A.R., Ölkebaş, A., Özden, P.P., Saraçlı, C., Turgut, A., Turgut, S., Yakar, H., (2004), Gündemdeki Yasa Taslakları Üzerine Görüşlerimiz, TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi, İstanbul.
- Duyguluer, F., (1981), "İmar Planında Değişiklik Yapılması İle İlgili Talepler", Türkiye Birinci Şehircilik Kongresi, II. Kitap, ODTÜ, Ankara.
- Eke, A.E., (1985), "Anakent Yönetimi ve Yönetimlerarası İlişkiler: Batı Deneyimi ve Türkiye", Amme İdaresi Dergisi, Cilt:18, Sayı: 4, s. 41-62.
- Eke, F., Özdemir, N., (2004), Antalya'da Konut Stoğu ve Nitelikleri, Gazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi, Proje Kod No: 06/2001-25, TMMOB Mimarlar Odası Antalya Şubesi Yayını, 10/2, Antalya.
- Ersoy, M., (2000), "İmar Planı Değişiklikleri ve Yargı Denetimi", Mekân Planlama ve Yargı Denetimi, Yargı Yayınevi, Ankara.
- Ersoy, M., (2006), "İmar Mevzuatımızda Planlama Kademeleri ve Üst Ölçekli Planlama Sorunu", ODTÜ, www.tepav.org.tr/sempozyum/2006/bildiri.
- Eryaman, Ş., (1996), "Belediye Meclisinin İmar Planı Değişikliği Kararları", İller ve Belediyeler Dergisi, Mart-Nisan, s. 157-171.
- Geray, C., Keleş, R., Hamamcı, C., (1995), Büyükşehir ve İlçe Belediyesi Araştırması, Mahalli İdareler Eğitim Araştırma Geliştirme Merkezi Yayını, Ankara.
- Göçer, O., (1990), Metropoliten Planlama, Yıldız Üniversitesi Matbaası, Fakülte Yayın No. MF-SBP 90.001, İstanbul.
- Gök, T., (1983), İmar Kararları ve Yargı Denetimi, ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Ankara.
- Keleş, R., (1985), "Türkiye'de Anakent Yönetimi", Amme İdaresi Dergisi, Cilt: 18, Sayı: 2, 9-82.
- Keleş, R., (2000), Yerinden Yönetim ve Siyaset, Cem Yayınevi, İstanbul.
- Keleş, R., (2006), Kentleşme Politikası, İmge Yayınevi, Ankara.
- Kurt, H., (2006), "Türkiye'de Kent Planlarının Siyasal Amaçlarla Yozlaştırılması: Ankara Örneği". Mersin Üniversitesi İİBF Kamu Yönetimi Bölümü, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, ISSN:1304-0278, Cilt: 5, Sayı: 15, www.e-sosder.com.
- Mimarlar Odası Antalya Şubesi, (2004), 50 Yılda Antalya'da Planlama-Kentleşme ve Mimarlar Odası, TMMOB Mimarlar Odası Antalya Şubesi Yayınları: 10/3, Antalya.
- Mimarlar Odası Antalya Şubesi, (2006), Çevre Düzeni Planına Doğru, TMMOB Mimarlar Odası Antalya Şubesi Yayını, Antalya.
- Özdemir, S., (2008), "5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu İle Yetki Alanı Genişletilen Büyükşehir Belediyelerinin İmar Planı Değişiklikleri Açısından İrdelenmesi", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Konya.
- Öztürk, A., (1988), "Kent Planlaması ve İmar Kararlarının Yargısal Denetimi" Şehircilik, Hukuk ve Yönetim İlişkileri, Türkiye 12. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumunu, AÜSBF Basımevi, Ankara.
- Tekel, A., (2002), "Metropoliten Planlamanın Önemi ve Gerekliliği Üzerine", Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 1, s. 42-55.
- Tekeli, İ., (1998), "Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde Kentleşme ve Planlaması", 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Tekeli, İ., Ortaylı, İ., (1978), Türkiye'de Belediyeciliğin Evrimi, Türk İdareciler Derneği, Ankara.
- TODAİE, (2002), İmar İşleri El Kitabı, Yerel Yönetimler Araştırma Merkezi, Yayın No: 310, Ankara.
- Turak, E., (1978), "Metropoliten Alanlar", Türkiye'de Metropoliten Alan Planlaması Deneyimler ve Sorunlar Kolokyumunu, Ankara.
- Turgut, S., (2004), İstanbul'un Yönetimi: Bir Kent Planlama Yönetimi Denemesi, Kent ve Çevre Dizisi, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul.
- Ünlü, T., (2006), "Kentsel Mekânda Değişimin Yönetilmesi", ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi, Cilt: 23, Sayı: 2, 63-92.
- Yaşamış, F.D., (1993), "Belediye Reformu", Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, Cilt:2, Sayı: 2, s. 19-20.
- Yıldız, R., Çıracı, H., (2006), "5216 Sayılı Yeni Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun Stratejik Mekânsal Planlama Yaklaşımı Açısından Değerlendirilmesi", İTÜ Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 2, s. 197-206.
- Yücel, A., (1971), Metropoliten Planlama, Devlet Planlama Teşkilatı, Yayın No: 1027, Ankara.

Mekansal Deneyimin İlk Yıl Mimarlık Öğrencilerinin Tasarımları Üzerindeki Etkileri

The Effects of Spatial Experience on the Designs of First Year Architecture Students

Yasemin ERKAN YAZICI,¹ Meral ERDOĞAN²

Mimari tasarım sürecinde tasarımcılar, tasarım problemlerinin çözümlerine ulaşmak için çoğu zaman geçmiş deneyimlerine başvurmaktadır. Geçmiş mekansal deneyimlerden çağrılan bilgiler, yeni karşılaşılan tasarım probleminin çözümünde kullanılacak kavramsal çerçevenin oluşturulmasında önemli rol oynamaktadır. Söz konusu bilgiler, benzer bir tasarım probleminin çözümüne ulaşmakta kullanılan yöntemler ve çözümlerin belli yönleri ile ilgili olabilmektedir. Ancak hatırlanan bilgiler her zaman eldeki problemin çözümü için uygun olmayabilmektedir. Bundan dolayı, mekansal deneyimlerden elde edilen bilgilerin, özellikle deneyimsiz tasarımcıların tasarım süreçleri üzerinde tasarımda sabitleme gibi olumsuz etkileri görülebilmektedir. Bu çalışmada, ilk yıl mimarlık öğrencilerinin katıldığı ve mekansal deneyimlerden elde edilen bilgilerin tasarım üzerinde yaratabileceği olumsuz etkileri ortaya çıkarmayı amaçlayan deneysel bir çalışmanın sonuçları bildirilmektedir.

Anahtar sözcükler: Mekansal bellek; mekansal deneyim; tasarımda sabitlik etkisi.

Designers often call on their past experiences in order to solve new design problems. Information recalled from the memories of past spatial experiences play an important role in the establishment of the framework to be used when solving the current design problem. However, recalled information may be related to methods or certain aspects of the previous solutions of similar design problems which may not always be appropriate to the problem at hand. Therefore, such remembered spatial experiences may have adverse effects on the design process, for instance in the form of design fixation, a difficulty which may be more pronounced for inexperienced designers. This paper reports the findings of an experimental study which was devised to expose the possible adverse effects of previous spatial experiences on the designs of first year architecture students.

Key words: Spatial memory; spatial experience; design fixation.

Giriş

Her tasarımcının kendine özgü bilişsel süreçleri, tasarım sürecinde farklılaşmaya neden olmaktadır. Tasarımcının, mekanı duyum aşamasıyla başlayıp, algılaması ve bellekte kodlamasıyla gelişen mekansal bellek, zamanın etkisiyle mekansal deneyime dönüşmektedir.

Kişinin sahip olduğu mekansal deneyim tasarım problemlerine yaklaşımında farklılıklara neden olmaktadır. Bu farklılaşma, tasarım sürecini, kimi zaman olumlu yönde etkilerken, kimi zamanda olumsuz yönde etkilemektedir. Özellikle mimarlık formasyonu almamış, mimarlık eğitiminin ilk yılındaki öğrenciler, mekansal de-

¹Istanbul Kültür Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, İstanbul;

²Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, İstanbul

¹Department of Architecture, Istanbul Kultur University Faculty of Architecture, Istanbul;

²Department of Architecture, Yıldız Technical University Faculty of Architecture, Istanbul, all in Turkey

neyimlerinin yaratacağı olumsuzluklardan daha çok etkilenebilirler. Bu etkileri belirlemek için, ilk yıl mimarlık öğrencilerinin katıldığı deneysel bir çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışmada, aynı problem, “Mekan Tabanlı Tasarım” (MTT) olarak adlandırılan, mekansal deneyimi açığa çıkaran yöntemle ve “Kod Tabanlı Tasarım” (KTT) olarak adlandırılan, mekansal deneyimi açığa çıkarmayan yöntemle, öğrencilere uygulanmış, elde edilen sonuçlar değerlendirilerek, mekansal deneyimin, ilk yıl mimarlık öğrencilerinin tasarımları üzerindeki etkisi saptanmaya çalışılmıştır.

Mekansal Bellek

Tasarımcıların nasıl tasarladıklarına ilişkin yapılan araştırmalar, bilginin, kişinin belleğine ilk kodlanmasından bellekten geri çağırılmasına kadar olan süreçleri içeren bilgi işleme süreçlerinin, tasarım problemlerinin çözümü üzerinde etkisi olduğunu göstermektedir. İnsan, çevresinden farklı duyumlarla aldığı bilgileri belleğinde saklamakta, gerektiğinde de bu bilgileri geri çağırarak kullanmaktadır.¹

Biliş biliminde, insan belleğindeki bilgilerin nasıl depolandığını ve geri çağırıldığını açıklayan çeşitli modeller geliştirilmiştir.

Atkinson ve Shiffrin (1968) tarafından öne sürülen modelde bellek, duyu belleği, kısa süreli bellek ve uzun süreli bellek olarak üç grupta tanımlanmaktadır.²

Son derece ilkel ve kısa süreli (bir veya iki saniye) olan duyu belleği, duyu sinyallerini olduğu gibi saklayarak biliş sistemine iletmektedir. Kısa süreli bellek, ‘kullanılmakta’ olan bilgileri hatırlatır. Bu belleğin kapasitesi oldukça kısıtlıdır. Kısa süreli bellekte bilgiler, yaklaşık 30 saniye kadar saklanmaktadır. Kısa süreli bellekte daha sonra kullanılacak bilgiler tekrarlama ve gruplama yollarıyla uzun süreli belleğe aktarılmaktadır. Uzun süreli belleğin bilgi kapasitesi oldukça yüksektir.³

Uzun süreli bellek, örtülü bellek ve açık bellek olmak üzere iki alt grupta incelenebilir. Açık bellek içerisinde geçmiş olaylar ve kişisel yaşantıları içeren bilgiler, olumsal bellek içerisinde saklanmaktadır. Bağlamdan, ne zaman, nerede, nasıl kazanıldığından, bağımsız olan genel ve tanımsal bilgiler, açık bellek içerisinde bulunan anlamsal bellekte saklanmaktadır. Kelimeler, anlamlar, ilişkiler, nitelikler, kavramlar, kurallar, stratejiler anlamsal bellekte saklanan bilgi tiplerine örnek gösterilebilir. Belli bir zaman-mekan bağlamında öğrenilen veya

yaşanan şeylere ilişkin bilgiler ise, açık bellek içerisinde bulunan olumsal bellekte saklanmaktadır. Bireylerin geçmiş yaşantıları ile ilgili zaman, mekan veya bağlam gibi bilgileri aktarmakta kullandığı bellek biçimi açık bellektir. Örtülü bellek ise bilinçli hatırlamaya ve sözel bileşenlere dayanmayan bilgileri içeren; genellikle motor becerilere, alışkanlıklara ve işlemlere ilişkin uzun süreli bellektir. Hatırlama sıklıkla otomatiktir, bilinçli çaba gerektirmez; bilinç düzeyinde incelemeye açık değildir.³

Bilişsel yanılsamaların birçoğu, örtülü belleğin başarı bir şekilde çalışırken açık belleğin hatalı olarak çalışmasından kaynaklanmaktadır. Başka bir deyişle, örtülü bellek aracılığıyla getirilen bir bilginin veya anının kaynağı, açık hafıza tarafından tanımlanamayabilmektedir. Böyle durumlarda, bireyler söz konusu anıların kaynağı ve bağlamı hakkında bilgileri çıkarsama yoluyla üretebilmektedirler. Çıkarsama yoluyla üretilen bu bilgiler, doğru veya yanlış olabilmektedir. Yanlış çıkarsamalar biliş yanılsamaları ile sonuçlanmaktadır. Örtülü bellek süreçleri üzerine kelime tamamlama gibi dolaylı ölçümlerle yapılan araştırmalar, örtülü bellek süreçlerinin bilişsel engellerin oluşmasına zemin hazırladıklarını göstermektedir. Örtülü bellek süreçleri yakın zamanda karşılaşılan bilgilerin yeniden kullanımını kolaylaştırabilmesine rağmen, orjinal bilginin, karşılaşılan yeni bir işi gerçekleştirmekte kullanılacak bilgilere benzer fakat uygun olmadığı durumlarda, performansı düşürebilmekte veya engelleyebilmektedir.⁴

Özak ve Gökmen (2009), mekansal belleğin, mekanın duyum aşaması, mekanın algılanması ve mekanın bellekte kodlanması olarak üç süreçte oluştuğunu öne sürmüştür. Mekanın duyum aşamasında insan, görme, işitme, koklama, tat alma, dokunma ve denge gibi duyumlar aracılığıyla, mekanın fiziksel bileşenleri, mekanın içinde gerçekleşen olguları ve tüm bağlamı duyumsar. Mekanın algılanması sürecinde, birey, duyum sürecinde elde edilen verileri kendi değerlendirme sürecinden geçirerek bir takım yargılara erişir ve öznel mekan algısını oluşturur. Mekanın algılanmasında bireysel farklılıklar öne çıkabilir.

En son, mekanın bellekte kodlanması aşamasında, algılanan mekan ilişkilendirme, eşleştirme, karşılaştırma, yönelme gibi işlemlerle uzun süreli belleğe kodlanmaktadır.⁵

Uzun süreli bellekteki bilgiler, uzun süre saklanabilmekte ve kullanılmaları gerektiğinde geri çağırılarak kısa süreli belleğe aktarılmaktadır. Ancak, uzun süreli bellekte bulunan bilgi ve deneyimlerin, değişmez bir şekilde saklanmadığı, zaman içerisinde başka bilgi-

¹ Bayazıt, 2004.

² Atkinson ve Shiffrin, 1968.

³ Budak, 2001.

⁴ Smith, 2008.

⁵ Öymen Özak ve Pulat Gökmen, 2009.

lerle birleştirilerek yenilendiği veya değişime uğradığı bilinmektedir.³ Tüm bu değişimlerle birlikte, mekana dair bilgiye ulaşmada algının yerini, çok katmanlı mekan oluşumunu temsil eden mekansal deneyim kavramını alır.⁶

Mekansal Deneyim ve Tasarımda Sabitlik Etkisi

Mimari tasarım sürecinde tasarımcılar, tasarım problemlerinin çözümlerinde geçmiş deneyimlerinden de yararlanmaktadır. Geçmiş mekansal deneyimlerden kaynaklanan bilgiler, benzer bir tasarım probleminin çözümüne ulaşmakta kullanılan yöntem, problemin doğrudan çözümü veya çözümün belli yönleri ile ilgili olabilmektedir. Söz konusu bilgiler, yeni karşılaşılan tasarım probleminin çözümünde kullanılacak kavramsal çerçevenin oluşturulmasında önemli rol oynamaktadır.⁷ Ancak, yeni karşılaşılan tasarım problemi ile tasarımcının belleğinde bulunan geçmiş deneyimler ve çözümler arasında benzerliklerin kurulması tuzaklarla dolu bir süreçtir. Herşeyden önce sınırları hayal gücüyle belirlenen benzerliklerin keyfi olmak gibi bir tehlikesi vardır. Yeterli zamanın ve uğraşının ortaya koyulmasıyla herhangi iki olgu arasında benzerlik kurmak mümkündür.

Bunun yanında, tasarım problemleri oldukça karmaşık bir yapıya sahiptir ve doğal olarak farklı tasarım problemleri arasında gizli veya benzerlik yoluyla ele alınmayan birçok önemli farklılıklar olabilmektedir.³ Bu nedenle, geçmiş mekansal deneyimlerin bellekte işleme süreçlerinin, yeni karşılaşılan bir tasarım probleminin benzerliğe dayalı akıl yürütme yoluyla çözümü üzerinde olumlu veya olumsuz etkileri olabilmektedir.

Mekansal deneyimler, yeni karşılaşılan tasarım problemlerinin çözümü için bir başlangıç noktası oluşturmakta ve yukarıda da belirtildiği gibi tasarımcıların problemin çözümünde kullanacakları kavramsal çerçevenin oluşturulmasında yardımcı olmaktadır.⁸ Ancak bazı durumlarda bu etki çok kuvvetli olabilmekte ve tasarımcılar varolan problemlerin çözümlerinden etkilenebilmektedir. Bu nedenle, yeni bir problemle karşılaştıklarında, fonksiyonel gereksinimleri karşılamak için yeni yollar aramak yerine eski çözümlere ait ilkelere veya özellikleri yeni çözümlerinde de uygulamaya yönelebilmektedirler.⁹

Tasarımda sabitlenme konusunda yapılan deneysel çalışmalar da, bu olguları desteklemektedir. Söz konusu deneysel çalışmalarda, verilen örnek çözümler-

den yararlanarak çözüme ulaşmaları istenen deney gruplarının oluşturduğu tasarımların, verilen örneklerle oldukça yakın olduğu görülmüştür. Jansson ve Smith (1991), problem çözümü için verilen örneklerin mühendislik tasarımı problemlerinin çözümünde de benzer sabitlik etkilerini oluşturabildiğini bildirmiştir.

Deney gruplarında yer alan tasarımcıların, yol göstermek amacıyla verilen yetersiz tasarım örneklerinden etkilenecek şekilde verilen örnekteki çözümlerin zayıf yönlerini kendi tasarımlarına kattıklarını belirtmiştir.¹⁰

Tasarımda sabitlenme etkisi, sadece geçmiş tasarım çözümlerinden veya tasarım örneklerinden kaynaklanmamaktadır. Geçmişte kullanılan problem çözme yöntemleri ve yaklaşımlarından doğan bir takım kısıtlayıcı örtülü varsayımlar da tasarım üzerinde sabitlenme etkileri yaratabilmektedir. Örtülü varsayımlar hakkındaki en kritik nokta ise, söz konusu varsayımların tanım itibarıyla bireyin bilincinde saklı olmalarıdır.

Gereç ve Yöntem

Mimarlık eğitiminde, ilk yıl mimarlık öğrencilerinin tasarıma yaklaşımları, tasarım becerileri ve ulaştıkları çözümler üzerinde mekansal deneyimin etkisini ölçmek için İstanbul Kültür Üniversitesi, Mimarlık Bölümü, 1. sınıf öğrencilerinden oluşan 20 kişilik bir grupla deneysel bir çalışma yapılmıştır. Deneysel çalışmada problem alanı, öğrencilerin yaşamları boyunca deneyim içinde oldukları, herbirinin farklı mekansal deneyimlere sahip olduğu, konut olmuştur. Sonuçta bu farklı deneyimlerin öğrencilerin tasarımlarıyla kuracakları ilişkileri de farklılaştıracığı varsayılmıştır.

Deney, “verilen kütleleri aşağıdaki kurallara uyarak ilişkilendirerek, bir mekan ilişki düzeni / konut mekan ilişki düzeni oluşturunuz” tasarım problemi üzerinden yürütülmüştür. Deneyde, mekansal deneyimin etkisini ölçmek için, kod tabanlı tasarım olarak adlandırılan mekansal deneyimin etkili olmadığı yöntem ile mekan tabanlı tasarım olarak adlandırılan mekansal deneyimin etkili olduğu yöntem, aynı tasarım probleminin çözümü için kullanılmıştır. Öğrencinin kendisini kısıtlanmış olarak hissetmemesi için çalışma süre ile sınırlandırılmamıştır.

Bu çalışmada, 5x5x5 cm ölçülerinde, 8 adet küp kullanılmıştır. Tasarımda farklı algılara neden olmamak için küplerin boyutları ve renkleri aynı tutulmuştur. Tek değişken, üzerlerinde yazan kod/mekan isimleridir. Kodlar/mekanlar arasındaki geçiş ilişkileri önceden belirlenerek öğrenciye verilmiştir. Öğrencilerden, kuralara göre, mekanlar arasında ilişki kurması ve ilişkilendirilen mekanlar arasındaki bağlantıyı gösteren bir eti-

⁶ Aydın, 2009.

⁹ Perttula ve Sipilä, 2007.

⁷ Mubarak, 2004.

¹⁰ Jansson ve Smith, 1991.

⁸ Downing, 1992.

ketlendirme sistemi uygulamaları istenmiştir. Mekanlar arasındaki yakınlık-uzaklık, bağlantı şekline öğrencinin karar vermesi istenmiştir.

Öğrenci, deneye başlamadan önce, kendisine çalışma ile ilgili açıklama yapılmıştır. Deneye, öğrencinin mekansal deneyimini geri çağırmadan, yalnızca kodlar ve ilişkiler üzerinden yürüteceği kod tabanlı tasarım çalışmasıyla başlanmıştır. Bunun nedeni, mekansal deneyimin etkili olduğu mekan tabanlı tasarımla başlanması durumunda, öğrencinin mekan deneyimini, mekan algısını ve bilgisini karşılaştıracağı ve bunun deneysel çalışmayı olumsuz yönde etkileyeceğinin düşünülmesidir.

Her deneyin sonunda, ulaşılan çözümlerin fotoğrafları çekilmiştir. Deney süresince çalışmalar, video kameralarla kayıt edilmiştir. Video kayıtları, çalışma sonunda, öğrenciyle birlikte izlenmiştir. Öğrenci bu kayıtları seyrederken kendi tasarım sürecini, neler düşündüğünü, yaptığı değişikliklerin nedenlerini sözlü olarak açıklamıştır. Bu sözlü ifadeler, yazılı kayıtlara dönüştürülmüştür.¹¹

Literatürde bu konuda yapılan uygulamalara bakıldığında, bazı tasarımcıların tek bir tasarım çözümü üzerinde durduğu, bazı tasarımcıların ise ilk aşamada çok sayıda tasarım seçeneği ürettiği ve daha sonra bu seçenekler arasında uygun olmayanları eleyerek en uygun tasarım çözümüne ulaştıkları görülmektedir.¹²

Heylighen, Deisz, and Verstijnen (2007), deneysel bir çalışma ile bu iki yöntemin öğrenci tasarımları üzerindeki etkilerini araştırmışlardır. Öğrencilerin sınırlı bir süre içerisinde belirli elemanları kullanarak kompozisyonlar yaratmaları istenmiştir. Yapılan değerlendirmede, çok sayıda tasarım çözümü elde edilmesi yerine, belirlenen tek bir tasarım çözümünün detaylandırılmasına çalışılmasının, daha özgün kompozisyonların ortaya çıkmasını sağladığı sonucuna ulaşılmıştır.¹³ Bu makaledeki deneysel çalışmada da, öğrencilerden denedikleri farklı alternatifler içerisinde en uygun olduğunu düşündükleri tek bir çözüm üretmeleri istenmiştir.

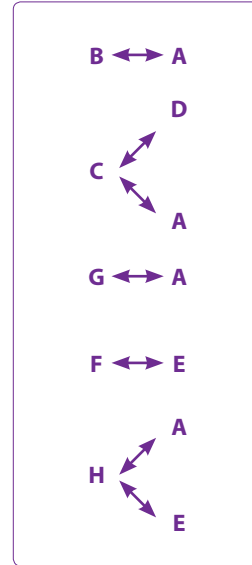
Kod Tabanlı Tasarım

Deneyin birinci adımında yer alan, Kod Tabanlı Tasarım çalışmasında, öncelikle, öğrencileri soyut düşünmeye yönlendirmek hedeflenmiştir. Bunun için, öğrencinin mekansal deneyimine ve belleğine başvurmadan soyut ve ilişkisel düşünmeye yöneleceği bir uygulama tasarlanmıştır. Bu uygulamanın konut ile ilgili olduğu belirtilmemiş, yalnızca kodlanmış mekanlar arasında belirli kurallar ile mekanları ilişkilendirmeleri ve mekanlararası ilişki düzenini oluşturmaları istenmiştir. Bunun için mekanların bir araya gelişlerine dair kural-

lar verilmiştir. İlişkili mekanlar, bir mekandan diğerine geçişi gösteren bir etiketlendirme sistemi ile ifade edilmiştir.

Mekansal deneyimin tasarımları etkileyip etkilemediğini belirlemek için, öğrencinin mekansal deneyimlerine dair çağrışımlar uyandıracak mekan isimleri; giriş holü, mutfak, yaşama mekanı, yemek odası, yatak odası, banyo, WC ve koridor kullanılmamış, çağrışım kurulmasını engellemek için; giriş holü (A), mutfak (B), yaşama mekanı (C), yemek odası (D), yatak odası (E), banyo (F), WC (G) ve koridor (H) ile temsil edilmiştir.

Kod Tabanlı Tasarım çalışmasında kodlar arasında tanımlanan ilişkiler, Mekan Tabanlı Tasarım çalışmasında belirlenen ilişkilere göre düzenlenmiştir. Bu düzene göre,

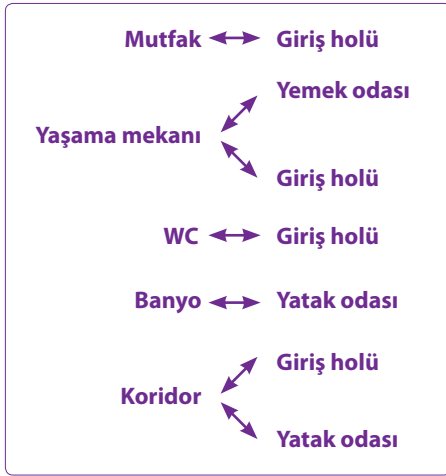
birbirleriyle ilişkili olacak şekilde tanımlanmıştır.

Mekan Tabanlı Tasarım

Deneyin ikinci adımında yer alan, Mekan Tabanlı Tasarım çalışmasında, öğrencilerin bugüne kadar yaşadıkları mekansal deneyimlerin tasarım süreçleri üzerindeki etkilerinin ölçülmesi hedeflenmiştir. Öğrencinin kendi mekansal deneyiminin etkili olduğu bu uygulama, bugüne kadar yaşadığı veya deneyime girdiği konutlarda yer alan yaşama mekanı, yemek odası, mutfak, yatak odası, banyo kavramlarını düşünmeye ve bu mekanları yeniden tanımlamaya zorlamaktadır. Uygulamada, geçmiş mekansal deneyimlerin öğrencide oluşturduğu mekansal bellek kullanılarak, isimleriyle adlandırılmış konuta ait mekanlar arasında, bir ilişki düzeninin tanımlanması ve mekana dayalı algılama süreçlerinin belirli bir sistematik içerisinde, çalışma için gerekli "tanımlı bilgiye" dönüştürülmesi istenmiştir.

Mekanların bir araya gelişlerine dair kurallar bu adımda da önceden verilmiştir. Kurallara göre ilişkilendirilen mekanlar, birinci adımda olduğu gibi, bir mekandan diğerine geçişi gösteren bir etiketlendirme sistemi ile ifade edilmiştir.

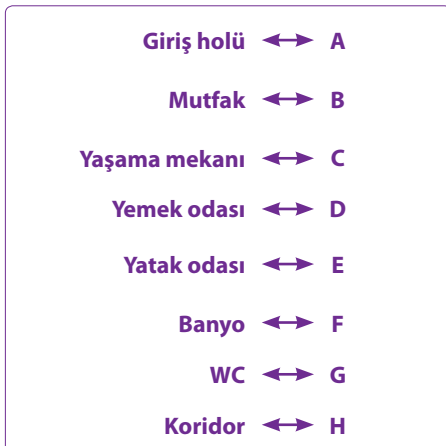
Deneyisel çalışmanın mekanlar arasındaki ilişki kurallarının belirlenmesinde, konutu oluşturan mekanların, konuttaki ana eylem gruplarına göre oluşturdukları düzenden yararlanılmıştır. Buna göre, yaşama bölümünde, yaşama mekanı, mutfak ve yemek odası; yatak bölümünde, yatak odası ve banyo; ortak bölümlerde ise, giriş holü, koridor ve WC yer almaktadır. Bu düzene göre,

birbirleriyle ilişkili olacak şekilde tanımlanmıştır.

Mutfak ve yemek odası, banyo ve WC arasında ilişki tanımlanmamıştır. Bu mekanların yakın ya da uzak olarak tanımlanması öğrenciye bırakılmıştır.

Mekan Tabanlı Tasarım çalışmasında belirlenen mekanların Kod Tabanlı Tasarım çalışmasındaki karşılıkları;

olacak şekilde tanımlanmıştır.

Deneyisel Çalışmanın Değerlendirilmesi

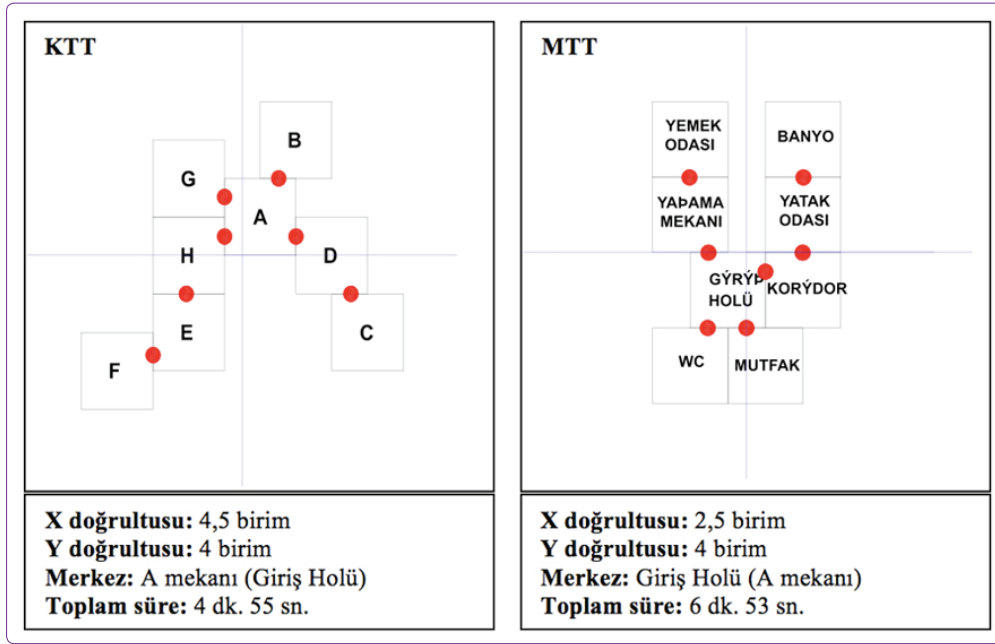
Yapılan deneyisel çalışmanın sonunda, öğrencilerin KTT ve MTT çalışmalarının sonuç görselleri karşılaştırılmış ve çalışma sonunda öğrencilerle yapılan görüşmelerden elde edilen verilerle birlikte değerlendirilmiştir.

Yapılan görüşmelerde, 20 öğrenciden 14'ünün çalışmasında mekansal deneyimlerin etkisi olduğu görülmüştür. Sadece 2 öğrenci (6. ve 9. öğrenciler) MTT çalışmasında, verilen kurallar dışında kurmaya çalıştığı ilişkileri, KTT çalışmasında da kurmuştur. Bu makalede mekansal deneyimlerin tasarımlar üzerinde yaptığı etkiler, MTT ve KTT çalışmalarında verilen kurallar dışındaki ilişkileri aynı kuran iki öğrenci (6. ve 9. öğrenciler) ile aynı kurmayan iki öğrenci (geri kalan 12'den rastgele seçilen 1. ve 12. öğrenciler) üzerinden tartışılmıştır.

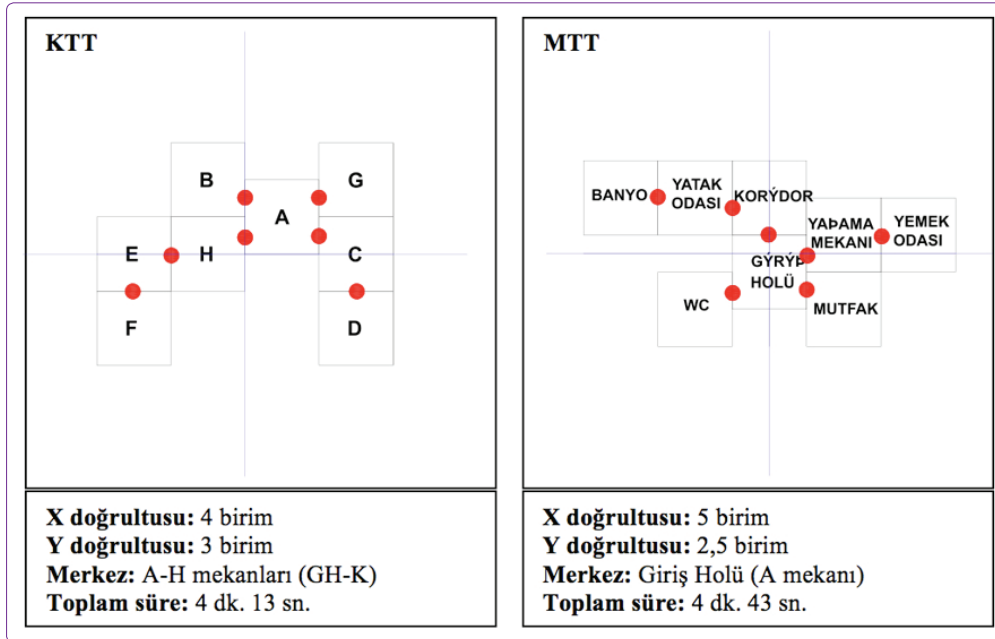
Çalışmalar sonunda oluşturulan diyagramlar ve 3 boyutlu modeller çözümlendiğinde;

1. öğrenci, görüşmede belirttiği gibi, MTT çalışmasında konutu iki bölüme ayırmıştır. Öğrenci mekanları ilişkilendirmeye başlarken gece ve gündüz kullanımını ayırmayı hedeflemiştir. Bu düşünce öğrencinin mekansal deneyimlerinden, yaşadığı evlerden, yaşam tarzından kaynaklanmış olabilir. KTT çalışmasında, iki bölüm arasında mekansal dağılımda dengeye daha çok önem verilmiş, x ve y doğrultusunda neredeyse eşit sayıda birimler kullanılmıştır. MTT çalışmasında, KTT çalışmasındaki gibi bölümler arası mekan dağılımında denge arayışına girilmemiş, y doğrultusunun uzunluğu x doğrultusuna göre 1,5 kat daha uzun olmuştur. Bu da, öğrencinin öngördüğü gece-gündüz kullanımını ilişkilisel tasarımın başında ayırmaya çalışmasından kaynaklanmaktadır. Her iki çalışmada A mekanı (giriş holü) merkeze yerleştirilmiştir. Çalışmalar süre açısından karşılaştırıldığında, KTT çalışması MTT çalışmasına göre daha kısa sürede tamamlanmıştır (Şekil 1).

6. öğrenci, görüşmede belirttiği gibi, MTT çalışmasında mutfak ve yemek odasını birbirine yakın, WC ve mutfak zıt yönlerde yerleştirmiştir. Öğrenci ilişkilendirme yaparken, yaşadığı-gördüğü bir mekandan etkilenmediğini ancak MTT çalışması için verilen kurallar dışında birtakım kurallar belirlediğini belirtmiştir. Bu da öğrencinin, tam olarak ne olduğunu tanımlayamasa da, bilinçaltındaki mekansal deneyimlerden etkilendiğini göstermektedir. KTT çalışmasında dengeye daha çok önem verilmiş, x ve y doğrultusunda eşite yakın birimler kullanılmıştır. MTT çalışmasında x doğrultusunun uzunluğu y doğrultusuna göre 2 kat daha fazla olmuştur. Her iki çalışmada ortak olarak A mekanı (giriş holü) merkeze yerleştirilmiş, ayrıca KTT çalışmasında H mekanı (koridor) merkezde yer almıştır. Çalış-

Şekil 1. 1. Öğrencinin KTT ve MTT çalışmalarının diyagramları.

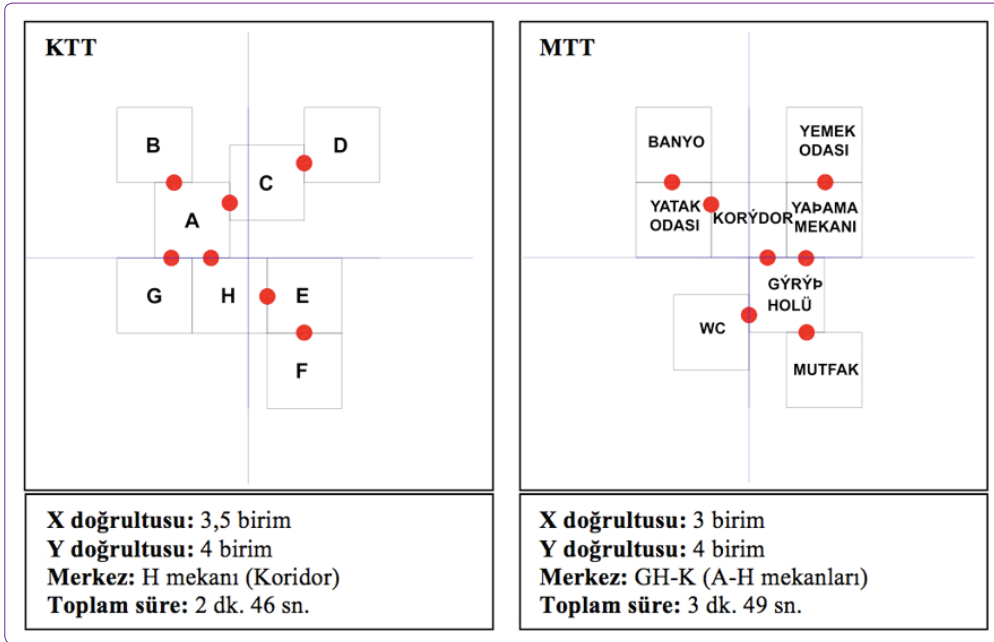

Şekil 2. 6. Öğrencinin KTT ve MTT çalışmalarının diyagramları.

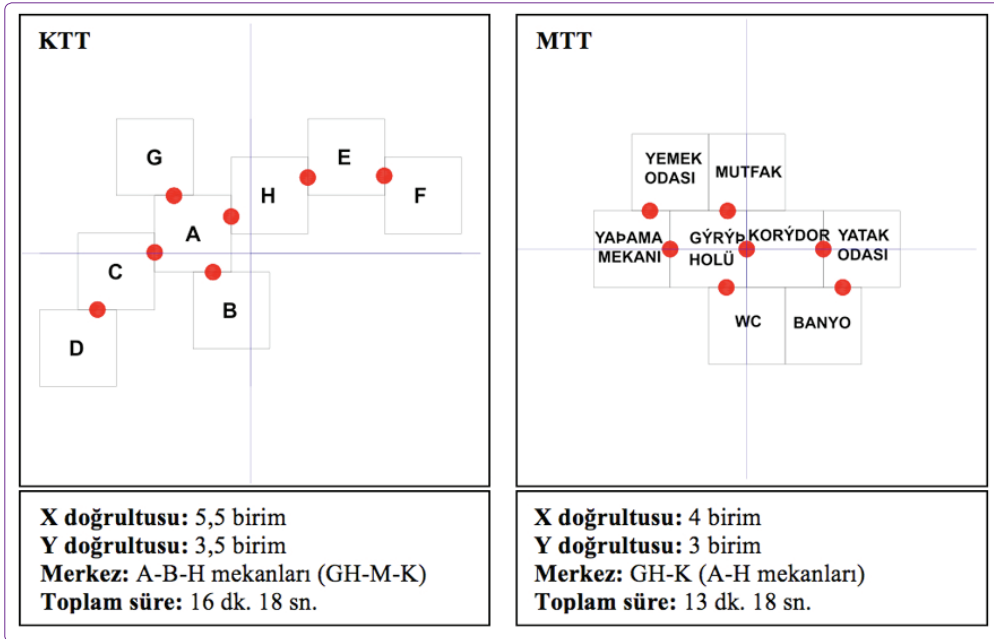
malar süre açısından karşılaştırıldığında, KTT çalışması MTT çalışmasına göre daha kısa sürede tamamlanmıştır (Şekil 2).

9. öğrenci, görüşmede belirttiği gibi, MTT çalışmasında, giriş holünün bir yanına mutfak, diğer yanına ise WC'yi yerleştirmiştir. Giriş holü-koridor-yatak odası bağlantısı L şeklinde olmuştur. Öğrenci mekanları ilişkilendirmeye ve kurguya başlarken, daha önce projesini

gördüğü bir evden etkilendiğini ve mutfak ile WC'yi bu şekilde konumlandıracağını ve kendi evinde yatak odaları daha gizli bölümde olduğu için, giriş holü-koridor-yatak odası bağlantısını L şeklinde yapacağını belirtmiştir. Her iki çalışmada da x ve y doğrultusunda eşite yakın birimler kullanılmıştır ve ortak olarak H mekanını (koridor) merkeze yerleştirilmiş, ayrıca MTT çalışmasında A mekanı (giriş holü) merkezde yer almıştır. Çalış-

Şekil 3. 9. Öğrencinin KTT ve MTT çalışmalarının diyagramları.

Şekil 4. 12. Öğrencinin KTT ve MTT çalışmalarının diyagramları.

malar süre açısından karşılaştırıldığında, KTT çalışması MTT çalışmasına göre daha kısa sürede tamamlanmıştır (Şekil 3).

12. öğrenci, görüşmede belirttiği gibi, MTT çalışmasında giriş holü ve koridor arasında doğrudan bağlantı kurmuş, banyo ve WC'yi yan yana ve mutfaktan uzağa yerleştirmiş, mutfak ve yemek odasını yan yana getirmiştir. Öğrenci ilişkisel tasarıma başlarken, daha önce

projesini gördüğü bir evden, yaşadığı ve gördüğü evlerden etkilendiğini ve örneklerdeki gibi banyo ile WC'yi tesisat açısından uygun olması için aynı doğrultuya getirmeyi ve yemek odası ile mutfak arasında servis bağlantısı kurmayı hedeflediğini belirtmiştir. KTT ve MTT çalışmasında, x doğrultusunun uzunluğu y doğrultusuna göre 1,5 kat daha fazla olmuştur. Her iki çalışmada ortak olarak A mekanı (giriş holü) ve H mekanı (kori-

dor) merkeze yerleştirilmiş, ayrıca KTT çalışmasında B mekanı da (mutfak) merkezde yer almıştır. Çalışmalar süre açısından karşılaştırıldığında, KTT çalışması MTT çalışmasına göre daha uzun sürede tamamlanmıştır. MTT çalışmasında öğrenci, uygulamayı daha önceki deneyimlerinden hareketle ele aldığı için, daha hızlı olabilmiş, KTT çalışmasında ise soyut ilişkileri düşündüğü için sonuca daha uzun sürede ulaşmıştır (Şekil 4).

Genel olarak yapılan çalışmalara bakıldığında;

Çalışmalar süre açısından karşılaştırıldığında, MTT çalışmasının KTT çalışmasına göre, öğrencinin verilen kurallara uymasının yanısıra kendisinin oluşturduğu kuralları da uygulamaya geçirmeye çalışması nedeniyle daha uzun süre aldığı görülmüştür.

Çalışmalar süreç açısından karşılaştırıldığında, KTT çalışmasında görsel dengeye daha çok önem verilmiş, MTT çalışması ise mekansal deneyimlerin etkisiyle şekillenmiştir.

Tartışma

Her insan, mekansal deneyimlerine bağlı olarak, belleğinde farklı imgeler taşımaktadır. Bu imgeler tasarım sürecine katkı sağlayabileceği gibi, özellikle mimarlık eğitiminin başında olan ilk yıl mimarlık öğrencilerinin tasarım süreci üzerinde olumsuz etkiler oluşturabilir. Öğrenciler tasarım eylemine başlarken belleklerinde bulunan bu imgelerden soyutlanmakta zorlanabilirler. Bunun sonucu olarak kendi mekansal deneyimlerini bu çözümlere taşıyıp bunun dışında yeni çözümler üretmekte güçlük çekebilirler.

Mekansal deneyimin ilk yıl mimarlık öğrencilerinin, tasarımları üzerindeki etkilerini ölçmek üzere yapılan deneysel çalışmaya göre, mekansal deneyimin kişinin tasarımını etkilediği söylenebilir. Bu etkiler, yaratıcılığın açığa çıkarılamaması, alternatifli ve esnek düşünememe, belirli bir fikre sabitlenme şeklinde kendini gösterebilir. Bu etkiler yok sayılarak tasarım yapılmaz. Önemli olan bu etkilerin varlığını yok edecek yöntemler deneyerek tasarım yapmak değil, bunların tasarımını ne kadar etkileyeceğinin farkında olmaktır. Özgün bir tasarım yapabilmesi için kişinin öncelikle kendini tanıması, kendi tasarım sürecini etkileyen kriterleri bilmesi gerekmektedir. Özellikle ilk yıl mimari tasarım eğitiminde, tasarım problemlerinin ve çözüm yöntemlerinin bu etkiler dikkate alınarak tanımlanması ve öğrencilerin mekansal deneyimlerinin tasarımları üzerinde oluşturabileceği etkiler ile ilgili farkındalık yaratacak tasarım yaklaşımları geliştirilmelidir.

Mimari tasarım eğitiminin diğer bir çok disiplinlerden farklı olarak küçük gruplar halinde yürütülmesi, ta-

sarım eğitiminin kitlelilikten bireysel, kişiye özgü, birbir eğitime doğru evrilmesini olanaklı kılmaktadır. Birbir eğitim yöntemlerinde kişinin potansiyelleri daha çok açığa çıkarılabilir. Bu nedenle, tasarım yürütücülere, öğrencilerin kendilerini daha iyi tanımalarını sağlayacak, tasarımda öğrencilerin mekansal deneyimlerinden kaynaklı çözüm önerilerini değerlendirebilecek tasarım problemleri tanımına, problem çözümünde kullanılacak yöntemlere ve öğrenme psikolojisine gitmelidirler. Bu bağlamda, ilk yıl mimarlık öğrencilerinin yaratıcılıklarını açığa çıkarabilmeleri, geçmiş deneyimlerinin etkilerinden olumlu yönde faydalanabilmelerini sağlamak için öğrencilerin bilişsel düzeyleri dikkate alınarak eğitim programlarının yapılandırılması gerekmektedir.

Bu makale ilk yazar tarafından, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Bilgisayar Ortamında Mimarlık Programında hazırlanan "Bilişsel Farklılıkların ve Mekansal Deneyimlerin İlk Yıl Mimarlık Öğrencilerinin Tasarım Süreçlerine Etkilerinin Araştırılması" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

Kaynaklar

- Atkinson, R.C., Shiffrin, R.M., (1968), "Human Memory: A Proposed System and its Control Processes", in Spence, K.W.; Spence, J.T. (Eds.) The Psychology of Learning and Motivation. New York: Academic Press., 2: p. 89-195.
- Aydınlı, S., (2009), "Mekandan Mekansal'a: Mekanın Zamansallığı/Zamanın Mekansallığı", Felsefe Ekibi Dergisi, 13.
- Bayazıt, N., (2004), Tasarlama Kuramları ve Metotları, Birsan Yayınevi.
- Budak, S., (2001), Psikoloji Sözlüğü, Bilim ve Sanat Yayınevi.
- Downing, F., (1992), "Image Banks: Dialogues Between the Past and the Future", Environment and Behavior, 24: p. 441-70.
- Erkan Yazıcı, Y., (2010), "Bilişsel Farklılıkların ve Mekansal Deneyimlerin İlk Yıl Mimarlık Öğrencilerinin Tasarım Süreçlerine Etkilerinin Araştırılması", Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Heylighen, A., Deisz, P., Verstijnen, I., (2007), "Less is more original?", Design Studies, 28(5): p. 499-512.
- Jansson, D.G., Smith, S., (1991), "Design Fixation", Design Studies, 12(1):3-11.
- Lawson, B., (2005), How Designers Think: The Design Process Demystified, Architectural Press, 4th Edition.
- Mubarak, K., (2004), "Case Based Reasoning for Design Composition in Architecture", PhD Dissertation, School of Architecture, Carnegie Mellon University, Pittsburgh, Pennsylvania, USA.
- Öymen Özak, N., Pulat Gökmen, G., (2009), "Bellek ve Mekan İlişkisi Üzerine Bir Model Önerisi", İTÜ Dergisi, 8(2):145-55.

Perttula, M., Sipila, P., (2007), "The Idea Exposure Paradigm in Design Idea Generation", Journal of Engineering Design, 18(1): 93-102.

Smith, S.M., (2008), "Invisible Assumptions and the Unintentional Use of Knowledge and Experiences in Creative Cognition", Lewis and Clark Law Review, 12(2): 509-25.

Turizm Amaçlı Değişen Tarihi Bölge Talimhane'nin Sokak Cephelerinde Mimari Kimliği Oluşturan Verilerin İncelenmesi

Architectural Identity in Changing Historical Areas: The Street Facades in Talimhane

Selin YILDIZ,¹ Funda ÖZTÜRK KERESTECİOĞLU¹

Turizm tarihi kent mekânlarındaki kültür varlıklarının yeni nesle aktarılması ve dünyaya tanıtılması açısından önemli bir araçtır. Turizmin tarihi kent dokularındaki olumsuz çevresel etkilerinden birisi de; sokağın verilerini oluşturan, tarihi ve korunması gereken bina cephelerinin yeni fonksiyonu doğrultusunda değiştirilmesi veya yokolmasıdır. Bu problem bağlamında tarihi kent dokusundaki olumsuz değişimi örneklemek amacıyla Talimhane çalışma alanı olarak seçilmiştir. İstanbul-Beyoğlu'nda konumlanan Talimhane, fiziksel biçimi ile çevresinden ayırt edilir bir dokuya sahiptir.¹ Cumhuriyetin erken dönemlerindeki yapılanması ile önemli yapı mirası barındırmaktadır. Tarih içinde yaşadığı dönüşümler ve 2004 yılında turizm amaçlı değişim yaşayan Talimhane'nin sokak cephelerindeki olumsuz değişim bölgenin tarihsel değerinin geleceğe iletilmesinin önünde bir engel oluşturmaktadır. Bu çalışmanın amacı, turizm amaçlı dönüşen ve yapı mirası olan mekânların korunmasına ve devamına izin veren yaklaşımlarda cephe ölçeğinde kararlar alınırken dikkat edilmesi gereken veriler üzerine çalışmaktır.

Anahtar sözcükler: Art deco; cephe; Talimhane; tarihi kent; turizm; sokak.

Tourism is an important way of presenting a city's cultural assets to the outside world and assisting in transferring such cultural wealth to new generations. However, a negative environmental effect of tourism is the changing of a street's historical building facades due to new functions required of it by the industry. Talimhane district is selected as a key study to exemplify the adverse effects of building alterations in the historical areas. Talimhane is an area in which Early Republican buildings can be found and it has a special pattern that differs from surrounding areas. Changes over time and the conversion in exchange for the benefits of tourism in Talimhane's streets are the barriers to maintaining the historical value of the area. The purpose of this study is to analyse data on building facades for the approaches of maintaining the integrity of architectural heritage spaces which are being transformed by tourism.

Key words: Art deco; facade; Talimhane; historical city; tourism; street.

¹Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Bina Bilgisi Anabilim Dalı, İstanbul

¹Department of Architecture, Yıldız Technical University, Faculty of Architecture, Istanbul, Turkey

Bu makale 1. yazarın 2. yazar danışmanlığında Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi'nde 2008 yılında gerçekleştirdiği yüksek lisans tez çalışmasından üretilmiştir.

This paper reveals some of the findings of 1st authors's master thesis research at Yıldız Technical University, Department of Architecture supervised by 2nd author.

Giriş

Turizm, tarihi kent mekânlarındaki kültür varlıklarının yeni nesle aktarılması ve dünyaya tanıtılması açısından önemli bir araçtır. Turizmin, “kültür varlığı”^a olan tarihi kent dokularındaki olumsuz çevresel etkilerinden² birisi de; sokağın verilerini oluşturan, tarihi ve korunması gereken bina cephelerinin yeni fonksiyonu doğrultusunda değiştirilmesi veya yokolmasıdır. Tarihi kent dokularında sokağı oluşturan bina cephelerindeki bu olumsuz değişimler, kent yaşamının önemli bir verisi olan sokağı olumsuz yönde etkilemektedir.

Tarihi kent dokularındaki sokak, kentli ve turistin kenti tanımları açısından önemlidir. “Sokaklar yayanın kentle ilgilenmesini sağlar.”¹ Mevcut kentsel tarihi doku kentin bir parçası olduğu gibi kültürel hafızanın korunarak gelecek nesillere iletilmesi gereken bir veridir.

Kent belleği, kentin yaşadığı dönüşümlerin izlerini biriktirir. Kentin yaşadığı farklı dönemlerin izlerinin yokedilmesi, kentin bu dönemleri hiç yaşamamış gibi gösterilmesidir. Bu izlerin ilk algılandığı yer sokak mekanıdır. “Ayrıca sokak, Avrupa’da (Fransa, İtalya, İskoçya, Almanya, Avusturya, Polonya) eski kent karakterini yaratan temel veri olarak kabul edilmektedir.”³ Talimhane’de turizm amaçlı değişen tarihi cepheler ve eklenen yeni binaların oluşturduğu sokaklar kent belleğinin⁴ devamının önünde bir engel oluşturmaktadır. Bugün turizm amaçlı yerleşme olarak düzenlenen Talimhane’de, 1930’ların Art Deco apartmanları (büyük) çok yataklı otel gereksinmelerini karşılamayacağı gerekçesiyle hızlı bir biçimde yıkılıp, yerlerine tasarım niteliği oldukça düşük olan büyük boyutlu oteller yapılmakta ve böylece bölgenin özel karakteri tamamen değişmektedir.”⁵ Tarihi bir doku olan Talimhane’de yapılan yeni yapılarda, sokağın bütünlüğünün korunmaması (bina - cephe - sokak - senaryosu içinde sokağı ele alma ve yaya-sokak ilişkisi konuları), tarihi dokudan re-

Şekil 1. Beyoğlu'nun İstanbul'daki konumu (Sky life dergisi, Temmuz 2009) (Derleyen: Yıldız S. 2009).

feranslar alınmaması ve tek tipleşmeye yönelik tasarım yaklaşımları gözlemlenmektedir. Bu makalenin amacı, Talimhane örneği üzerinden, turizm amaçlı dönüşen tarihi çevredeki yapıların cephelerinin tasarımında dikkat edilecek veriler üzerine çalışmaktır.

Talimhane Bölgesi, Konumu ve Barındırdığı İşlevler

Talimhane Bölgesi, tarihsel niteliği, konumu, ulaşım ilişkileri fonksiyonu, İstanbul turizmindeki yeri açısından önemli bir yere sahiptir. Avrupa Yakası'nda konumlanması, İstanbul Boğazi'ne, Kongre Vadisi'ne ve İstiklal Caddesi'ne yakınlığı, işlevsel yapısı (konaklama merkezi) ile stratejik bir noktada yer almaktadır ve kongre turizmine de hizmet vermektedir. Talimhane'yi ayrıcalıklı kılan bir diğer özelliği sokaklarıdır. Bu sokaklardaki binalar hem yeni işlevleri (otel) kentin turizmi açısından hem de barındırdığı Art Deco ve erken modernist mimarisinin İstanbul'un tarihindeki yeri açısından dikkat çekicidir. Cumhuriyet'in erken dönemlerine ait izler taşıyan Talimhane'nin tarihsel süreç içinde değişime uğramış olması bazı problemleri de beraberinde getirmiştir (Şekil 1, 2).

Talimhane'nin Tarihsel Gelişimi

“Talimhane, adını Osmanlı Dönemi'nde bugünkü Taksim Gezi Parkı olan Topçu Kışlası'ndaki askerlerin talim yaptığı alandan alır”.^{b5} “1930'larda bölge, kentin hareketli ve eğlenceyi barındıran bir bölgesi haline gelir. İlk modernist yapılardan biri olan Taksim Kristal Gazinosu bu bölgenin çevresinde yapılmıştır (Şekil 3). 1938 yılında modern bir kent planlaması için ülkeye davet edilen Henri Prost, Topçu Kışlası'nın yıkılmasını da içeren önemli müdahalelere imza atmıştır. 1925 ta-

^a Korunması gerekli varlıklarla ilgili tanımlar 14/7/2004 tarihli ve 5226 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası'nın 1. maddesinde yer alır. Bu maddede kültür varlığı 'tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yeraltında veya su altında ki bütün taşınır ve taşınmaz varlıkları' olarak tanımlanmıştır. (<http://www.kultur.gov.tr>)

^b 1925-26 tarihli ve 1/500 ölçekli Pervittich haritasında da Talimhane'nin yeri 'Champs de Mars' (Savaş Alanı) olarak belirtilmiştir (Şekil 4).

¹ Kerestecioğlu ÖF ve ark., (2006), s. 205-12.

² Kerestecioğlu F, (2001).

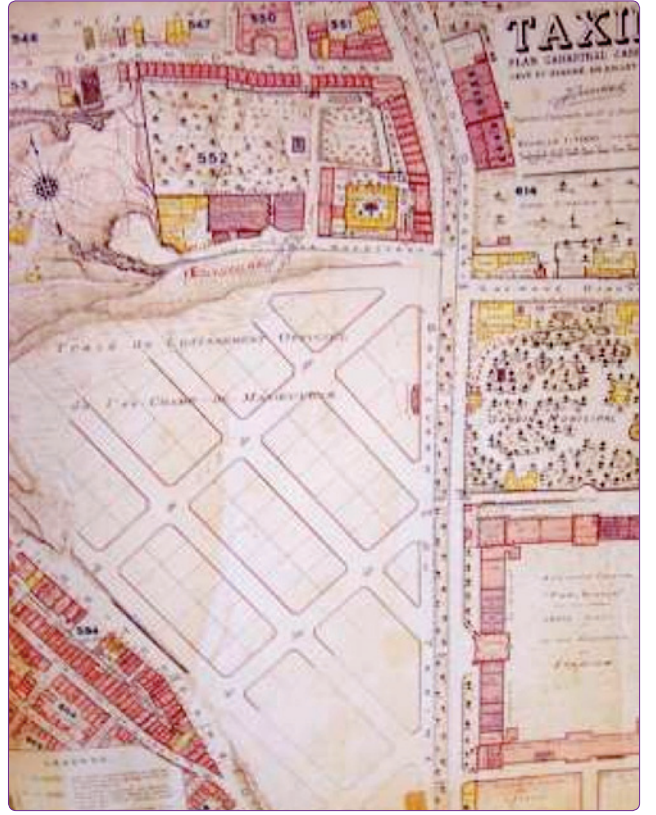
³ Kuban, D, (2006).

⁴ Kerestecioğlu, F ve ark. (2009).

⁵ Akin, N., (2005), s. 84-88.

Şekil 2. Talimhane'nin Beyoğlu'ndaki konumu (Emir (Yıldız), S, 2007).

Şekil 4. Champs de Mars (Savaş Alanı) (Pervititch Harita 2 1925. 1/1000 (Tarih Vakfı Yayınları, 2003:81).

Şekil 3. Taksim Cumhuriyet Meydanı: Kristal Gazinosu (Tarih Vakfı Yayını, 2003:122).

rihli ve 1/1000 ölçekli haritalarda belirli yol genişliğiyle ayrılmış 6-7 yapı adası görülen boş alan, (Şekil 4) kışlanın yıkılıp Gezi Parkı yapılmasıyla dönemin Art Deco üslubunu sergileyen apartmanlar ile izgara dokuda, neredeyse birbirine eş büyüklükte parseller ile 19. yy. ikinci yarısında dünya ve ülkemizde yaygınlaşan, imar mevzuatına uygun konut yerleşimine dönüşmüştür.⁵

“1930-55 yılları arasında kentin en gözde semtlerinden biri olan Talimhane, 6-7 Eylül 1955 olaylarından sonra göçle gelen alt gelir grubunun bölgenin kullanıcı kimliğini oluşturmasıyla özgün kullanıcılarının bir bölümünü kaybetmiştir.”^{5,6}

1970-80 arasında Talimhane bölge oto yedek parçacıları gibi işlev değişimleri ile nitelik kaybına uğramıştır.⁵ 1986 yılında Tarlabası Bulvarı'nın açılması amacıyla hızlı bir biçimde gerçekleşen yıkımlar Talimhane'yi de önemli ölçüde etkilemiştir. 1988 tarihinde bulvarın açılmasıyla bölgenin güney kısmındaki iki ada yokolmuş ve Talimhane'yi İstiklal Caddesi'nden keskin bir biçimde ayırmıştır. İstiklal Caddesi prestij kazanırken bu dönemde Talimhane çöküntü bölgesi haline gelmiştir.⁵ Bulvarın açılması ve onu takip eden projeler tarihteki yıkımların aksine bölgeye yeniden format getirmek üzere uygulanmış fakat Talimhane'de başarıya ulaşamamıştır.

1990'lı yıllardan itibaren bölgede turizm faaliyetleri başlamıştır. 1994 yılında “Oteller Bölgesi” olarak Bakanlar Kurulu kararı ile “Turizm Alanı” ilan edildikten sonra İstanbul 1 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını

Koruma Kurulu'nun 15.12.1999 tarihli ve 11437 sayılı kararı ile "kentsel sit alanı" c ilan edilmiştir. "Özgün parselasyonu ve mimari kimliğini yitirmeye başlamasıyla Talimhane'yi oluşturan 12 yapı adası için, 1999 yılında 1 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu bölgedeki bazı yapıların 662 sayılı ilke kararında tanımlanan "Erken Cumhuriyet dönemi yapıları" niteliği taşımaları ve 663 sayılı ilke kararı uyarınca tek parsel ölçeğinde karar alınmadan önce bütünlüğü verecek yapı adası ve sokak ölçeğinde alanın tescil edilmesi kararı almıştır."⁶

Bölgede hizmet veren otellerin inşası 2004 yılında "Talimhane Bölgesi Yayalaştırma Projesi'nin" turizmi ön plana çıkaran yeniden işlevlendirilmesi ile hız kazanmıştır. Talimhane'de elektrik, su, doğalgaz gibi altyapı inşaatı, sert zemin kaplamaları, aydınlatma (İstiklal Caddesi'ndeki gibi katenar sistem denilen direksiz aydınlatma) ve çevre düzenleme çalışmaları yapılmıştır. İhtiyaç durumunda kazı yapılmadan altyapı değişikliğini sağlayan, boş boru uygulaması gerçekleştirilmiştir. Ayrıca bölgedeki yapı cephe düzenlemeleri, yenileme ve temizlikleri yapılmıştır. Bölgede 2004 tarihli tespit çalışmasına göre 27 otel bulunmaktadır. Bunlardan 1'i 5 yıldızlı, 12'si 4 yıldızlı, 2'si butik, 2'si 3 yıldızlıdır. 2007 yılındaki verilere göre artan konaklama hizmeti ile 6000 yatak kapasitesi aşılmıştır. (e-kaynak 3-TUROB Başkanı Timur Bayındır) 2010 yılında Beyoğlu Belediye Başkanı Ahmet Misbah Demircan'a göre Talimhane'deki yatak sayısı 10.000'e ulaşmıştır. (e-kaynak 4).

Erken Cumhuriyet Dönemi'nde İstanbul; Art Deco ve Erken Modernist Yapı Karakterinin Oluşumu

Türkiye Cumhuriyet yönetimine geçtikten sonra Türk toplumunun sosyal yapısında savaşların da etkisiyle büyük değişimler yaşanmıştır. Birçok üst düzey bürokrat ve asker kesimindeki üst düzey yöneticiler lüks yaşam tarzını benimsemişler ve genel toplum yapısından farklı yaşam sürmüşlerdir. Burjuva sınıfı yaratılarak bir nevi üst düzey beğeni sınıfı oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu kişiler daha çok Taksim çevresinde yeni gelişen Ayaspaşa, Cihangir, Talimhane, Şişli gibi semt-

lerde yeni yapılan apartmanlarda yaşamaya başlamıştır. 1930'lardan sonra, genelde seçkin çevrelerin sınırlarında kalan, uluslararası modern üsluba eklenme arayışlarıyla şekillenen modern konutlar inşa edilmiştir.⁷ Batılı yaşam tarzı, gelişen cephe düzenlemesi ve iç dekorasyonla her alanda bu kesimi etkilemiştir. Özellikle Avrupa ile ilişkisi olan varıl gayrimüslimler konutlarını bezeme ağırlıklı Art Deco üslubunda yaptırmıştır. Toplum içinde ekonomik gücü barındıran küçük bir kesim, ekonomik gücünü sanat çalışmalarıyla yansıtmak istemiş ve Avrupa'daki sanat faaliyetleriyle ortaklıklar yakalamıştır. Art Deco sanatının başlangıcını oluşturan Fransa'da el sanatı, dekoratif çalışmalar, mimarlık, dekorasyon ve plastik sanatlar alanında yaygınlaşmaya başlamıştır. Türkiye'de de Art Deco etkisini gündelik yaşama kadar göstermeye başlamıştır.⁸

"1930'lar yani Türkiye için "Erken Cumhuriyet Dönemi" (1928-1938) olarak adlandırılan dönem ve Art Deco'nun Türkiye'deki yansımalarını izlediğimiz dönemler Talimhane' de hissedilmektedir."⁹ "Arkitekt dergisinde yayımlanan tanıtım metninde Talimhane dokusunu oluşturan yapıların Art Deco ve Art Deco ile modernizmin arakesitindeki apartman tasarımlarına eklenen nitelikli örnekler olduğu belirtilmiştir."⁶ Burada "Vedat Tek (Pertev Apartmanı), Seyfi Arkan¹⁰ (Ayan Apartmanı), Sedat Hakkı Eldem (Ceylan Apartmanı) gibi dönemin ünlü mimarlarının eserleri bulunmaktadır."⁵ 1930 döneminin modernist yaşamı ülkemizde bu dönemde inşa edilmiş diğer Art Deco üslubundaki konutlara da yansımıştır. Yeni yaşam tarzının benimsenmesi ile planlarda; konut tasarımlarında misafir odasının konutta ayrı kapısı olması, hizmetçiler için ayrı bir servis odasının varlığı, salonların sokağa çıkma- lar vermesi, apartman içlerinde oluşturulan şaftlar ile kapıcının dairelere hizmet vermesi, çamaşırların ayrı bir katta yıkanıp kullanıma hazır hale getirilmesi gibi planlarda biçimsel ve işlevsel benzerliklere gidilmiştir.⁹ "Bu apartmanlar Türk konut mimarisinin içe dönük, yüksek avlu duvarlı düzenine karşı, geniş cam yüzeyleri ve farklı plan düzeniyle dışa dönük yapılar oluşturmuştur."¹¹ "Bu konutların tercih edilmesinin sebebi kullanım kolaylığıdır. Bir diğer nedeni de diğer geçmiş konut yapılarına göre daha konforlu olmasıdır."¹² Konutların sokağa yönelişi yaşama birimlerinin çıkma- lar ile biçimlenmesi şeklindedir. Özellikle plan tipi açısından, sokağa bakan cephelerinin ardında yaşama ünitelerinin oluşu ve bu ünitelerin sokağa doğru yaptığı köşeli veya dairesel biçimde çıkma- ları dikkat çekicidir (Şekil 5). Bu tarz biçimler köşe biçimlenmeleri için de geçerlidir ve "Şişli Nişantaşı gibi 1930-40'ların yeni gelişen konut alanlarının kentli, modern dokusuna katkıda bulunmuştur."⁶ (Şekil 5).

⁶ Kentsel sit alanı: Tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli medeniyetlerin ürünü olup, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan kent ve kent kalıntılarının bulunduğu alanı (<http://www.kultur.gov.tr>) Kültür ve Turizm Bakanlığı web sayfası.

⁷ Polat Omay, E., Polat M., (2006).

⁸ Kayın, E., (2008)

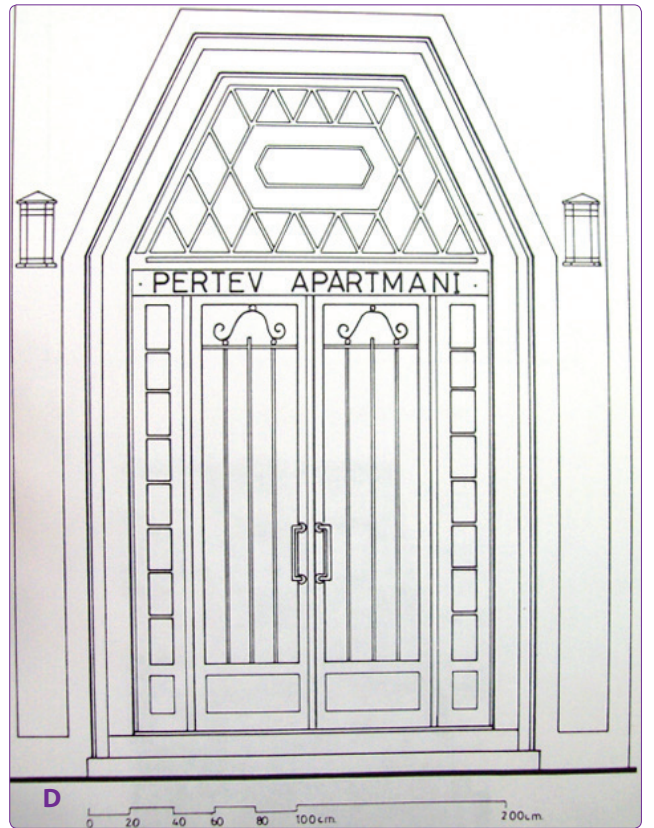
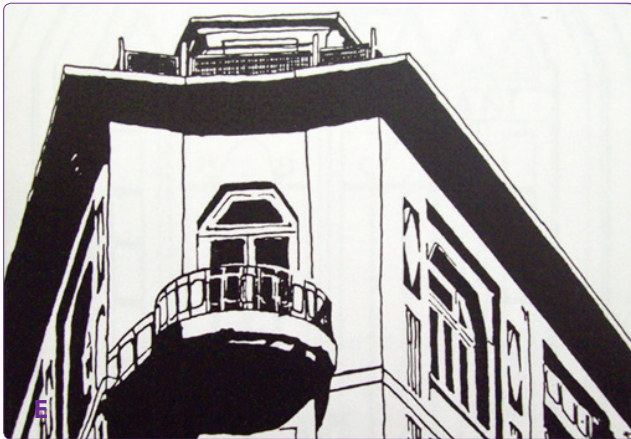
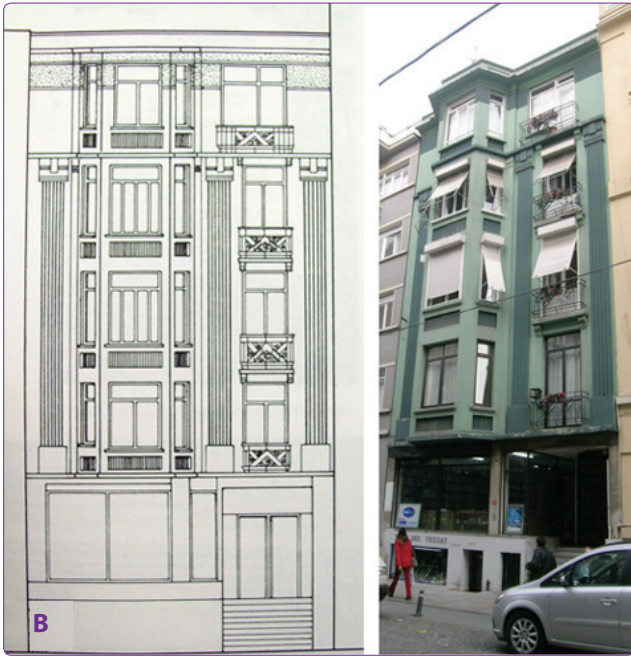
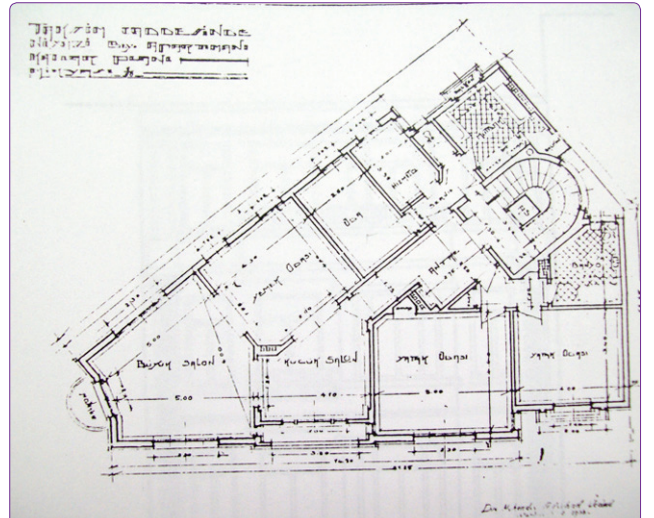
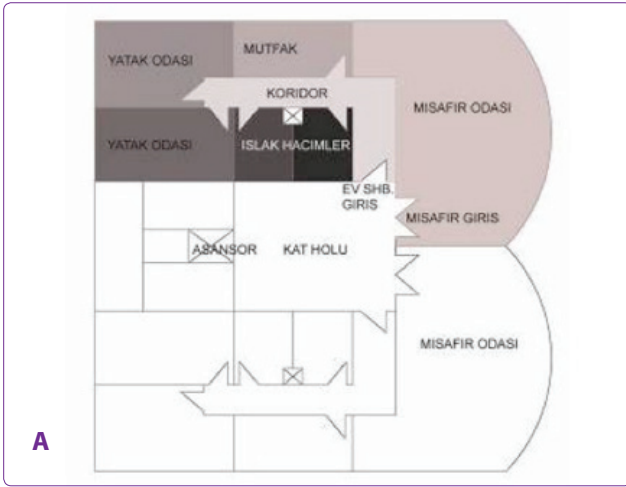
⁹ Hasbora, H., (1998)

¹⁰ Batur A., (1994).

¹¹ İmamoğlu B., (2010).

¹² Aslanoğlu İ., (1980), s. 65.

¹³ Gülbahar, I., (1995).

Şekil 5. A TAŞ Apt. plan krokisi (Şehit Muhtar Cad.) (Emir (Yıldız), S, 2006). B Divan Apt. Cehesi (Gülbahar, I., 1995, s. 159). C Pertev Apt. Planı (Gülbahar, I., 1995, s. 126), Talimhane'deki yeri, fotoğrafı. D Pertev Apt. Giriş Kapısı (Gülbahar, I., 1995, s. 125). E Pertev Apt. köşe biçimlenmesi (Gülbahar, I., 1995, s. 124).

Günümüzde Talimhane Sokaklarındaki Değişimler

“Kentsel sit” olan Talimhane’de, turizm amaçlı dönüşüm yaşanırken, Art Deco ve erken modernist miras⁶ olan yapılar otel fonksiyonunu karşılayamadığı gerekçeyle yıkılmaktadır. Yeni inşa edilen yapıların cephelelerinde biçimsel mirasın izlerini taşıma ya da tescilli yapılarla uyumlu olma endişesi yoktur. Böylelikle cephelerin oluşturduğu sokak, kentlinin kentleşme sürecini¹ ve kentin biçimsel hafızasını yok ederek sokağın özelliğini kaybetmesine neden olmaktadır. Tarihi yapı stoğu nedeni ile “kentsel sit alanı” olan Talimhane bölgesi bu nedenle turizmin baskısı altındadır. Turizmin Talimhane’de tarihsel yapı biçimine olumsuz etkileri görülmektedir. Tarihsel cepheleri ile ayrıcalıklı bir doku olduğu belirlenen Talimhane’de oluşan mimari sorunlara Funda Öztürk Kerestecioğlu ve diğerlerinin 2006 yılında hazırladığı bildiri¹ yer verilmiştir:

1. Parsel yapısının değişimi,
2. Bina yüksekliklerinin değişmesi, uygulayanların ve tasarlayanların yayanın bu yükseklikler altında ne hissedeceği konusunda biçimsel bir endişe taşımamaları,
3. “Sokak katı” nda Art Deco üslubunun hissedilmemesi,
4. Sokak zemini ile yapıların kat organizasyonu ilişkisinin değişmesi ya da eski yapısını yansıtmaması,
5. Giriş cephelerinde yapıların içini göstermeyen cam malzemenin kullanılması,
6. Yapı önlerinin yaya kullanımı dışında işgali,
7. Bölgenin yayalaştırılmasına rağmen araçların sokağı işgal etmesi, denetimli trafik uygulamasına rağmen otopark sorunu ve yaya kullanımı problemi,
8. Katı atık yönetiminin yetersizliği,
9. Sokakların tam olarak kimler tarafından kullanılacağına belirlenmemesi,
10. İşletmelerin bölgenin karakterine uygun bir cephe düzenlemesi endişesinin olmaması,
11. Yapı adası ölçeğinde servis sorunlarını çözmek için binalar arasında ortaklık tesis edilmemesi,
12. Otel işlevine rağmen, yazın gece saat 10’dan sonra kışın akşam saat 8’den sonra bölgenin yalnızlaşması,

⁶ Eskiden Bedaş Elektrik İdaresi’nin önünde yer alan otobüs durakları, Turizm Binaları Dersi tespitleri (2003-2006).

⁶ Polat Omay, E., Polat M., (2006).

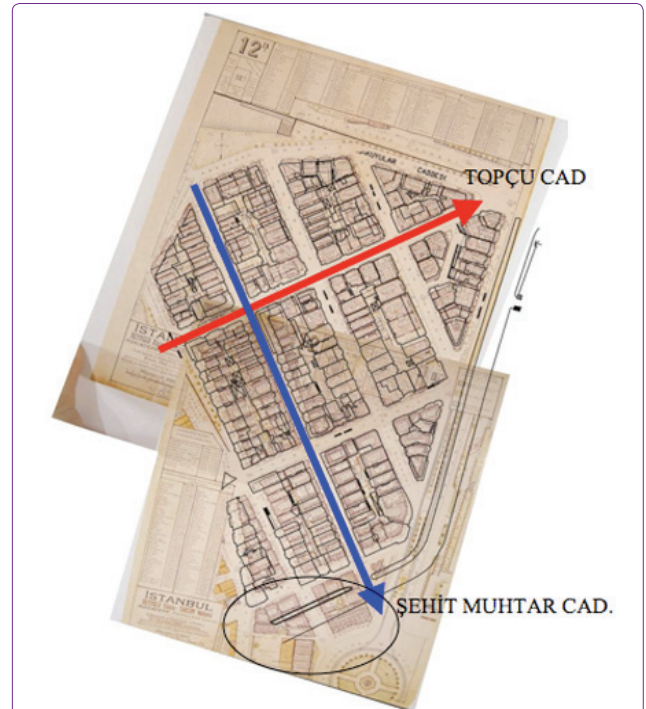
¹ Kerestecioğlu, Ö.,F., ve ark. (2006), s. 205-12.

13. Turizmin bu bölge için tek çekim noktası gibi gösterilmesi.

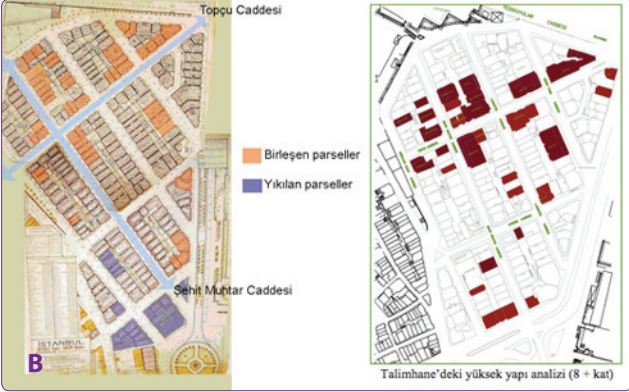
Bölge geçmişinde Türkiye’nin ilk modern apartmanlarını barındıran özgün bir nitelik barındırmaktadır. Talimhane Bölgesi’nde koruma tek yapı ölçeğinde değil, sokak ölçeğinde düşünülmüştür.⁶ Fakat uygulamalar bu sisteme ters bir düzende gelişmektedir. Bölgenin yerel yönetim tarafından sadece ‘Otellere Bölgesi’ olarak anılması, alanı sadece turistlerin kullandığı bir yer olarak düşündürmekte ve kentlinin dokudan uzaklaşmasına sebep olmaktadır. 20 Nisan 2006 tarihli habere göre Talimhane’deki yapıların geneli otele dönüştürülmekte ve esnaf sadece bu otellere gelen turistlere endeksli gözükmektedir (e-kaynak2). Ayrıca bölgenin çevresindeki durak^c yerlerinin değiştirilmesi de kentlinin dokudan uzaklaşmasına neden olmuştur.

Talimhane Sokak Cepheleindeki Biçimsel Veriler

Talimhane sokaklarındaki değişimler cephe verileri açısından biçimsel olarak incelenmiştir. Talimhane’deki gözlemlerden sonra iki sokak inceleme alanı olarak seçilmiştir. İncelenen sokaklar; en güçlü yaya aksı olarak saptanan, tarihi yapıların yoğun olarak bulunduğu Şehit Muhtar Caddesi ile yeni yapılaşmaların en yoğun olduğu aks olan Topçu Caddesi’dir (Şekil 6).

Şekil 6. Pervittich ile hâlihazır haritanın çakıştırılması, yokolan adalar (Emir (Yıldız), S., 2006).

Şekil 7. A Şehit Muhtar Caddesi'nin karşılıklı iki cephesinden örnek (Sağdaki resim Point Otel cephesi) (Foto: Yıldız, S. 2008). B Pervetitch'ten günümüze kadar Talimhane'deki değişim (Yıldız, S. 2008).

1. Parsel yapısı analizi

Talimhane sokakları Tarlabası Bulvarı'nın açılmasıyla değişime uğramıştır. Talimhane'nin Taksim Cumhuriyet Meydanı ile kopmasına sebep olan yoğun trafik yolu, Talimhane'nin güney bölgesindeki iki parseli ve binalarını yoketmiştir. Alanda turizm amaçlı kullanımlar artmaya başlayınca parsellerin genişliği binaların fonksiyonuna cevap vermemeye başlamış ve parseller birleştirilerek daha büyük kütleler oluşturulmuştur. Bu büyük kütlelerin sokak cephelerindeki etkisi, Talimhane'nin özgün parselasyonunu bozmakta ve Cumhuriyet'in erken dönemlerinden kalma Art Deco imajının kaybolmasına neden olmaktadır (Şekil 7).

2. Bina yükseklikleri ve sokak genişliği analizi

Oran, biçim veya mekânın boyutları arasındaki düzenlenmiş matematiksel ilişkiler bütünü olarak tanımlanmaktadır.¹³ Sokağın en-boy oranı ve binaların yük-

^d Birbirine eş yükseltideki paralel konumlanan kütleler yerleştikleri sokak boyunca rüzgâr koridorları oluşturur. Kütlelerin parçalanması durumunda rüzgâr dalgaları da parçalanır ve çevreye yayılabilir, etkisi azalır. (Carmona., vd., 2003:186).

¹³ Ching, F.D.K., (2002), s. 313.

¹ Kerestecioğlu, Ö.,F., ve ark., (2006), s. 205-12.

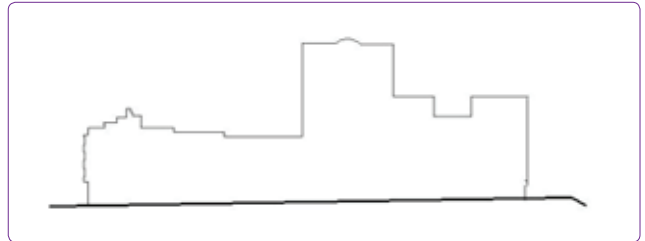

Şekil 8. Talimhane-Şehit Muhtar Caddesi'nde bina yüksekliği-sokak genişliği oranı analizi (Emir (Yıldız), S., 2007).

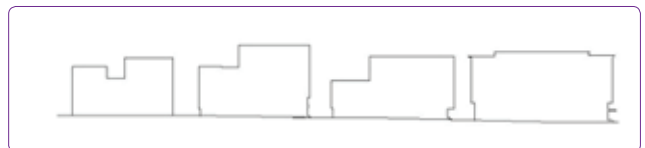
seklği ile sokağın eni arasındaki oran sokak yaşamı ve kullanımı açısından önem taşımaktadır. Sokağın koruyuculuğu ve sınırlayıcılığı bu oranların yanlış kullanılmasıyla sekteye uğrayabilir. Talimhane'deki tarihi binalar 5 katlıdır (Şekil 8). Sokak genişliği ile yapı yüksekliği oranı ise 1/2 ye yakındır. Fakat yeni yapılan oteller gittikçe yükselmekte ve bu oranı 1/4 lere taşımaktadır (Şekil 8). Sokak ve bina oranlarının değişmesi sokakların daha az ışık almasına, rüzgâr koridorlarının oluşmasına, sokağın kullanıcıları için konfor koşullarının olumsuz etkilenmesine ve daha fazla enerji tüketimine sebep olmaktadır. Talimhane'deki bina cephelerinin yaya seviyesinden algısı zayıflamakta ve ilgi çekici özelliğini yitirmektedir.¹

3. Bina yüksekliği analizi

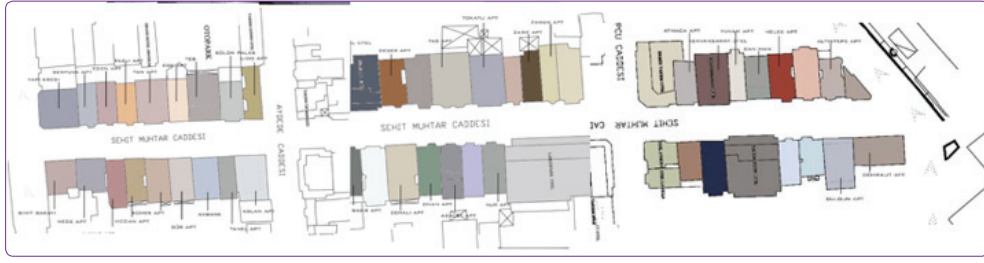
Talimhane'deki Art Deco ve erken modernist binalar 5 katlı iken, yeni yapılan binaların (özellikle otellerin) yüksekliklerinin 10 kata kadar çıktığı gözlemlenmektedir. Bu yükseklik farkları sokak bütünlüğünü bozmakta, tarihi binaların karakteristik özelliklerinin yitirilmesine sebep olmaktadır. Topçu Caddesi'nin analizinde yeni yapıların daha yoğun oluşu gerek parsel genişlikleri gerekse bina yüksekliklerinden okunmaktadır (Şekil 9, 10).

Şekil 9. Talimhane-Şehit Muhtar Caddesi'nde bina yüksekliği analizi (Emir (Yıldız), S., 2007).

Şekil 10. Talimhane-Topçu Caddesi'nde bina yüksekliği analizi (Emir (Yıldız), S., 2007).

Şekil 11. Bina renklerinin vaziyet planında gösterimi (Çizimler: Emir (Yıldız), S., 2004).

4. Bina renkleri

Sınırlayıcı öge olarak kabul edilen sokağın farklı nitelik kazanmasında etken olan veriler arasında “renk” sayılabilir. Diğer etkenler ise boşluk, doluluk oranları, yapı malzemesidir. Yapı düzlemlerindeki bu veriler mekânın zenginleşmesinde, çekicilik ve ilginçlik kazanmasında rol oynar (Şekil 11).¹⁴

Talimhane’de restore edilen binaların cephe renklerinde dış cephede kullanımına uygun olmayan (kırmızı, mor, yeşil) renkler kullanılmaktadır. Beyoğlu Belediyesi Kentsel Tasarım Atölyesi bölgedeki binaların cephe boyları için bazı renkler belirlemiştir. Ancak bunları bölgedeki binalara uygulamada zorluk çekmektedirler.¹⁵ Uygulanan renkler ise bölgedeki apartmanların cephe özelliklerinin algılanmasını zorlaştırmaktadır.

Sonuçlara bakıldığında, bu konuda yeterli denetim sağlanmadığı ya da oluşturulan renk kartelasında yanlışlıklar olduğu düşünülmektedir.¹⁵

5. Dolu boş analizi

Art Deco cephelerin tipolojisinin içerdiği “düz, çıkmalı, balkonlu, farklı kat özellikli ve parçalı” e cephe-lerin Talimhane’de çeşitliliği gözlemlenmektedir. Yeni binalarda çeşitlilik minimuma indirgenmektedir. Bina cepheleri daha uzundur ve masif kütle etkisi veren aynı ritimde pencereler kullanılmaktadır (Şekil 12A, B).

Oteldeki yatak odalarının cephe ritmi, parçalı cephelerle oluşan dinamik sokak etkisini bozmaktadır. Farklı boyutlar ve düzenler içeren cepheler bu durgun ve sıkıcı etkinin yıkılması açısından da önemlidir.

Daha çok Art Deco binalara örnek sayılabilecek binaların yoğunlukta bulunduğu Şehit Muhtar Caddesi’nde

dar ve uzun, simetrik ve asimetrik düzende pencere boşlukları, yeni otellerin yapılandığı Topçu Caddesi’nde ise kare ve kareye yakın formlardan oluşan ve monoton düzende pencere boşlukları gözlemlenmektedir. Dolu boş düzeni en çok giriş katlarında farklılaşmaktadır.

6. Çıkma analizi

Çıkımların yerleşim düzeni Art Deco binalarda çeşitlidir; bazı binalarda çıkma orta aksta konumlanırken bazılarında bina bitişlerine yakın olarak tasarlanmıştır.

Şekil 12. A Talimhane-Şehit Muhtar Caddesi’nde dolu-boş analizi. B Talimhane-Topçu Caddesi’nde dolu-boş analizi. C Talimhane-Şehit Muhtar Caddesi’nde karşılıklı cephelerdeki çıkma analizi. D Talimhane-Şehit Muhtar Caddesi’nde karşılıklı cephelerdeki çıkma alt seviyesi (Emir (Yıldız), S., 2007).

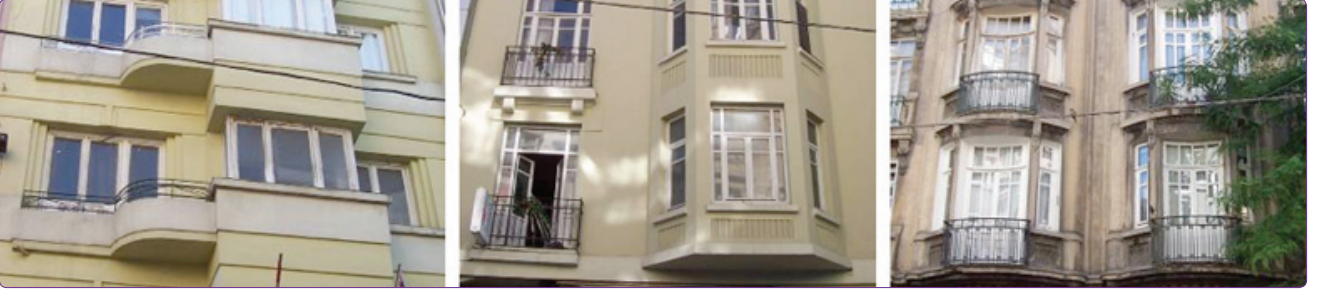
⁶ Hatice Hasbora’ya ait “Art Deco Mimarisinde Apartman Cephe Tipolojisi” adlı doktora tezindeki sınıflandırmadan yararlanılmıştır.

¹⁴ Giritlioğlu, C., (1991).

¹⁵ Turan İ, Sarıcı S ve Verimli C ile 2006 yılında yapılan görüşme sonucu elde edilen bilgi.

⁵ Akin, N., (2005), s. 84-8.

¹ Kerestecioğlu, Ö.,F., ve ark., (2006), s. 205-12.

Şekil 13. Talimhane-Şehit Muhtar Caddesi'nden balkon örnekleri (Foto: Yıldız, S. 2008).

tır. Bu oluşum binaların iç planı hakkında da bilgi sahibi olunmasını sağlamaktadır. Talimhane'de parsel birleştirme nedeni ile yeni binaların sokak cepheleri eskilere göre daha geniştir. Yeni yapılan binalarda, eski-lerin aksine, belli çıkma ritmi olmayan bina yüksekliği ve genişliği arasında oranı olmayan çıkmalar mevcuttur (Şekil 12C).

7. Çıkma alt seviyesi analizi

Talimhane'deki tarihi binaların çıkma alt kotları analiz edildiğinde birbiri içinde uyumlu olduğu görülür. Fakat yeni yapılan binalarda bodrum kat kullanılmama-

sı ve özellikle otellerde giriş kat tavan kotlarının yüksek olması yüzünden çıkma hizalarının yatay çizgisi bozulmuştur. Yayanın göz seviyesinde sokak mekânını tamamlayan yatay çıkma çizgisi süreklilik arz etmemektedir (Şekil 12D).¹

8. Balkon analizi

Talimhane'deki binaların Fransız balkonları veya normal balkonları vardır. Odaların Fransız balkonu olması cepheye zenginlik kattığı gibi binaların içinden dışarıya zengin bir bakış imkanı sağlar. Yapılan görüşmeler sonucu^f yatak odalarında daha çok Fransız balkonu tercih sebebidir. Yeni yapılan binalarda kullanıcı tercihi ve mevcut çevredeki yapılaşma gözönüne alınırsa büyük cam cepheler yerine Fransız balkonları kullanılabilir (Şekil 13).

9. Giriş kat cephe analizi

Talimhane sokakları yalnızca bir sirkülasyon veya bağlantı öğesi olarak düşünülmemelidir. Tarihi binaların cephelerinin şekillendirildiği sokak Talimhane'yi özel bir mekân yapmaktadır. Bu duvardaki hareketlilik, biçimlerin gölgeleri ve renkler bu duyguyu artırıcı etkenlerdir. Talimhane sokaklarını özel yapan öğelerin kullanımı ile ilgili veriler, belirlenen iki caddede (Topçu ve Şehit Muhtar) giriş cepheleri ve önleri olarak incelenmiştir.

a. Giriş kat cepheleri (Şekil 14)

Talimhane'deki Art Deco bina tipolojisi zengin bir

Şekil 14. Talimhane-Şehit Muhtar Caddesi'nde giriş kat cephe analizi (Emir (Yıldız), S. ,2007).

^f 1-15 Ağustos 2007 tarihleri arasında Talimhane'de 20 kişiye (turistler ve kentliler) 15 soruluk pilot anket uygulanmıştır. Anketteki sorular görsel paftalarla desteklenerek hazırlanmıştır. Ankette Talimhane'deki kentli ve turistin, turizm amaçlı dönüşen sokak ve yapı yüzleri hakkında düşünceleri ve Talimhane'deki sorunlar konusundaki görüşleri sorulmaktadır. Araştırma Beyoğlu Belediyesi, Talimhane bölgesi sınırları içerisindeki birbirleriyle dik kesişen Şehit Muhtar Caddesi ve Topçu Caddesi ile sınırlıdır. Bölgeye gitmeden önce bir görüşme kılavuzu hazırlanmıştır. Talimhane Oteller Birliği Derneğinin haberi dahilinde bu kılavuz eşliğinde yerli ve yabancılarla görüşmeler yapılmıştır. Talimhane'deki sorunlara ilişkin bilgi toplamayı amaçlayan bu pilot çalışmada

- Kişisel bilgileri ve çevreyi ne kadar tanıdıkları,
- Art Deco apartmanlardaki cephe öğelerinden biri olan "Fransız balkonu" konusunda kullanıcı tercihleri,
- Dokuyu kullanmaktaki odak noktası ve imaj öğeleri,
- Tarihi binaların yüzlerinin mi yoksa yeni yapılan binaların mı tercih edildiği,
- Tarihi binaların girişleri konusundaki düşünceleri (tercihleri),
- Tarihi yapı yüzleri hakkındaki görüşleri,
- Talimhane sokakları hakkında kullanıcı görüşleri, gibi ana sorulara cevap aranmıştır. Pilot görüşme sonrası elde edilen dikkat çekici veriler aşağıdaki gibi sıralanabilir:
- Uyuşu TC olanların %85'inin tarihi binaları yeni binalara tercih etmektedir. Uyuşu yabancı olanların %66'sı tarihi binaları yeni binalara tercih etmektedir.
- Bina yüksekliklerinden rahatsız olanların %100'ü Talimhane'ye uygun yapı olarak tarihi binaları tercih etmektedir. Bina yüksekliklerinden rahatsız olmayanların %60'ı Talimhane'ye uygun yapı olarak tarihi binaları tercih etmektedir.
- Talimhane'ye uygun bina olarak tarihi binaları tercih edenlerin %70'i Talimhane sokaklarında gezmekten zevk almaktadırlar. Talimhane'ye uygun bina olarak yeni binaları tercih edenlerin %66'sı Talimhane sokaklarında gezmekten zevk almaktadırlar.
- Odalarında Fransız penceresi isteyenlerin %76'sı tarihi binaları yeni binalara tercih etmektedir. Odalarında giydirmce cephe isteyenlerin %100'ü yeni binaları tarihi binalara tercih etmektedir.

Şekil 15. Talimhane'deki bazı binaların giriş kapıları örnekleri (Foto: Emir (Yıldız), S., 2008).

yapıya sahiptir. Talimhane'de yayanın öncelikle algıladığı kot; balkonlu, parçalı, düz ve köşeli çıkmalı⁹ Art Deco cephe türleri içeren binaların giriş cepheleri olmaktadır. Oysa Talimhane'deki yapılar giriş katlarındaki işlev değişikliği (bak: Zemin kat fonksiyon analizi) sonucu özgünlüğünü kaybetmiştir. Bu katları dönüştüren işletme sahipleri binaların tarihi değerini önemseyen yaklaşımlardan uzak, sadece ekonomik çıkarlarını gözetken biçimleri ve malzemeleri kullanmaya gitmektedir. Örneğin ticaret fonksiyonu dolayısıyla cephede vitrin amaçlı geniş boşluklar açılmış, tarihi cepheye ait payandalar kesilmiş ve bazı pencereler kapatılıp sağır duvar haline getirilmiştir. Yeni yapılardaki iç kısmı göstermeyen cam cephelerle dış mekanın iç mekan ile bağlantısı kesilmiştir. Yeni yapılan cephelere süs amaçlı uygulanan alçı eklemeler çevre ile uyumsuzdur. İşletmelerin cephelere astığı tabelalar düzensiz bir görünüm oluşturmaktadır. Tüm bu değişimler Talimhane'nin yapıldığı dönemdeki halinin kaybolmasına ve kullanımda karmaşaya sebep olmuştur. Tarihi binaların cephelerindeki yaya ölçeğine uygun girişler, bu karmaşanın önüne geçmek için önemlidir.

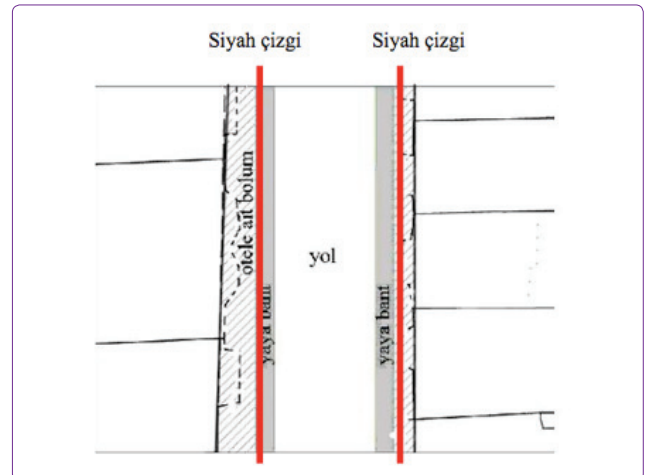
b. Giriş kapıları (Şekil 15)

Art Deco mimarisindeki çeşitli geometrik motifle-

rin kullanıldığı kapılar giriş mekanlarında en ilgi çekici öğelerden biridir. Yaya kotunda kolaylıkla algılanan bu motifler Art Deco üslubunu yansıtan öğeleri barındırarak Talimhane'yi özel yapan nesnelere biri haline gelmiştir.

c. Giriş kat önü kullanımı için belediyenin önerdiği düzen (Şekil 16)

Talimhane üzerindeki yoğun akslarda giriş cepheleri önünde işletmeler için masa konulacak alan ayrıl-

Şekil 16. Beyoğlu Belediyesi'nin Talimhane'deki işletmeler ve yayalar için önerdiği kaldırım düzeni (Emir (Yıldız), S., 2008).

⁹ Gülbahar, I., (1995).

Şekil 17. Talimhane'deki otellerin giriş katı eklentilerinin sokağa taşması (Foto: Yıldız, S. 2008).

rak düzenlenmiş açık oturma, yeme-içme alanları oluşturulmuştur. Bu mekânlar kaldırımda, belediyenin işletmeye özel olarak verdiği ve kiraladığı kısmı oluşturmaktadır. Siyah bir çizgi ile ayrılan kaldırımın diğer kısmı da yayalar için bırakılmıştır.

d. Oteller önündeki kent mobilyaları ve giriş kat cephelerine etkisi (Şekil 17)

Otellerin kaldırımda kiraladıkları bölüme yaptıkları platform üzerindeki yeme-içme-dinlenme mekanları yaya hareketini kısıtlamaktadır. Otellerin ve diğer iş-

letmelerin kaldırıma araç park etmemesi için koydukları nesnelere ve çiçekliklere yayalaştırılmış bu bölgede yayanın hareketini kısıtlamaktadır (Şekil 17).

e. Otellere giriş merdiveni ve giriş saçağı (Şekil 18)

Talimhane'de yeni yapılan otellerin kaldırımın kendilerine ait bölümlerinde giriş merdivenlerini sokağa taşıyarak yapmakta ve yaya hareketini kısıtlamaktadırlar. Ayrıca otellerin bagaj taşıma amaçlı ve engelliler için eğimi uygunsuz ve kullanışsız rampaları kaldırıma taşımakta ve hareketi kısıtlamaktadır.

Oysa, tarihi binalarda giriş mekanının içe çekme veya giriş üstündeki çıkma ile korunaklı bir alan yaratma çözümleri mevcuttur. Yeni yapılan otellerin girişlerinde, daha çok ilgi çekmek amacıyla yapılmış saçaklar kullanılmıştır. Bu saçaklar, tarihi binaların aksine, ait olduğu bina ile uyum endişesi taşımamaktadır. Beyoğlu Belediyesi Kentsel Tasarım Atölyesi'nin önerdiği bordo tentelerin kullanımı ise çok nadir gözlemlenmektedir.⁸ 2010 yılında ise bu tentelerin kullanımı tamamen ortadan kalkmıştır.

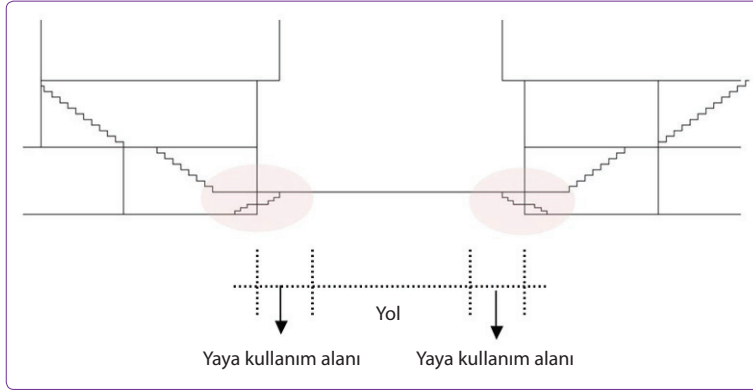
f. Dükkânların bodruma inen merdivenleri (Şekil 19)

Bodrum katındaki işletmeler, girişlerini sokaktan

Şekil 18. Larespark Otel girişi (Foto: Yıldız, S. 2009).

⁸ Turizm Binaları YL Dersi - Yön. Kerestecioglu F. (2004).

Şekil 19. Talimhane-Şehit Muhtar Caddesi'nde bodrum kat merdiven kesiti (Emir (Yıldız), S., 2007).

kullandıkları için bodruma inen merdivenler yapılmıştır. Bu düşey sirkülasyon öğeleri kaldırımları daraltarak, yaya hareketini kısıtlayıcı unsur oluşturmakta ve sirkülasyon açısından tehlike yaratmaktadır. Bölgedeki orijinal yapılar bodrumlarını apartmanların içinden ulaşan merdivenle kullanmaktadır.

g. Çıkmalar (Şekil 17)

Art Deco binaların çıkmaları, balkonları altlarında gölgeli mekânlar oluşturmaktadır. Diğer yandan sokakta yürürken bu çıkmaların yarattığı dinamizm cephele zenginlik katmaktadır. Yeni yapılarda ise sokak kotundaki lokanta mekânlarının üstü şeffaf örtülerle kapatılarak oluşturulan çıkmalarla yataydaki bina bitiş çizgisi kaldırıma taşmaktadır (Şekil 17). Bu çıkmalar yayanın kaldırımdaki hareketini kısıtladığı gibi Talimhane'deki Art Deco binalarla uyumsuz görünüm oluşturmaktadır.

h. Köşe konumlu binalar ve köşe biçimlenmeleri (Şekil 20)

Talimhane'nin ızgara plan yapısına sahip sokakları-

nın kesişim noktalarında binaların girişleri veya restoran girişleri konumlanmaktadır. Köşeye konumlanmış girişler binanın algılanması açısından önem taşımaktadır. Köşe parsellerde yer alacak yeni binaların köşe tasarımlarında Art Deco bina tasarımlarından referanslar alınabilir.

i. Zemin kat kullanımları (Şekil 21)

Zemin katlardaki biçimsel değişikliklerin sebebi büyük ölçüde kullanımdan kaynaklanmaktadır. Bölgede yapılmış olan zemin kat ve üstündeki kat işlev analizine göre %80 e yaklaşık oranda ticaret faaliyeti gözlemlenmektedir.^h Talimhane sokak kotunda kente ticaret ve hizmet fonksiyonu ile katılmaktadır (Şekil 22A, B).

Sonuç

Talimhane'deki sokakların, binaların en önemli görevi kentin geçmişi hakkında bilgi taşıyıcı olmasıdır. Aynı zamanda Talimhane'deki Art Deco ve Erken Modernist cepheler Talimhane için özel bir duvar oluşturup bölgenin imajını belirlemektedir. Talimhane'de sokaklar sa-

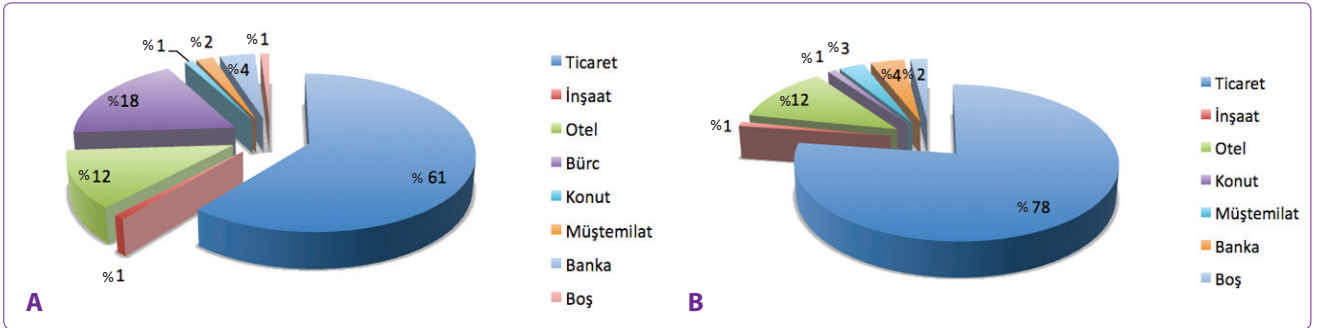

Şekil 20. Talimhane'de köşe konumlu binaların köşe biçimlenmeleri (Foto: Yıldız, S. 2009).

^h Turizm Binaları YL Dersi - Yön. Kerestecioğlu F. (2004).

Şekil 21. B

Şekil 22. A Talimhane'deki binaların zemin kat fonksiyon analizi. B Talimhane'deki binaların 1. kat fonksiyon analizi (Eren, N., Turizm Binaları Dersi 2004).

dece iki nokta arasında bağlantı olarak düşünülmemelidir. Bu sokaklar barındırdığı özgün biçimsel nitelikleri, cephe önlerindeki öğelerin özel mekânlar oluşturması ile kentlinin kentleşme süreci açısından değerlidir. Talimhane'deki cephelerin özgün biçimlerinin korunması ve yeni yapılacak binalarda bu biçimsel verilerin dikkate alınması Talimhane'nin imajının devamlılığı açısından önemlidir. Talimhane'deki Art Deco ve Erken Modernist binaların cephe verileri analiz edildiğinde sokağa ait karşılıklı olarak benzer özellikler saptanmaktadır. Bu verilere göre; çıkma seviyeleri, parsel genişlikleri, bina yükseklikleri, cephe düzenleri (dolu-boş ritmi, çıkma ritmi, Art Deco bina girişleri, Art Deco bina balkonları) ve giriş kat cephe öğeleri açısından (birbiri içinde) uyum sözkonusudur. Bölgede yapılacak yeni uygulamalara bölgeyi ayırt edici kılan bu özelliklerin referansı katkı sağlayacaktır.

Talimhane sokaklarındaki cephelerin tasarımında;

1. Özgün parsel yapısına ait ölçeğin korunması,
2. Yaya ölçeğinin dikkate alınması gerekliliği,
3. Enerjinin korunumu açısından rüzgar ve güneşi engellemeyecek bina yüksekliğinin sağlanması,
4. Renklerde özgün ve uyumlu tonların seçilmesi,
5. Özgün dolu-boş oranlarının zengin tipolojisinin korunması,
6. Çıkmaların oran ve ölçülerinin korunması,
7. Çıkma alt seviyesinin korunması,
8. Fransız balkonlarının tercih edilmesi ve otelleri cazip kılmaları açısından kullanımının artırılması,
9. Giriş kat cephelerinde;
 - a. Tarihi cepheye zarar verilmeden üretilen tasarım kararlarına gidilmesi,
 - b. Giriş mekanlarının korunması ve yeni yapılacak tasarımlarda referanslar alınması,
 - c. İşletmelerin önlerindeki alanların kullanımın-

- d. Kentsel yaşam kalitesi açısından otellerin önündeki kent mobilyalarının yaya kullanım alanlarını işgal etmeyecek biçimde düzenlenmesi ve tasarımı,
- e. Giriş merdivenlerinin yaya sirkülasyonunu engellemeyecek biçimde çözülmesi, engelliler için rampaların doğru çözümü,
- f. Bodrum kotundaki işletmelerin merdivenlerinin kaldırımın kullanımını kısıtlamayacak şekilde çözülmesi,
- g. İşletmelerin önlerindeki yeme-içme mekanlarının binaların algılanması bozmayacak şekilde düzenlenmesi,
- h. İmaj, prestij ve çekicilik açısından binaların köşe biçimlenmelerinde ilginç tasarımların gerekliliği, bunun için Art Deco yapılardan referanslar alınabileceği,
- i. Zemin katlarda fonksiyon dağılımının sonucu olarak daha çok ticaretin olduğu saptanmıştır. Bölgenin kentliye de hizmetinin sürmesi açısından bu fonksiyonun sürdürülmesi, konusunda dikkat edilmesi gerektiği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Talimhane'deki cephelerin tasarlanmasında bu çalışmada araştırılan veriler kentin ve kentleşmenin sürdürülebilirliği açısından önemli olup, bölgedeki yeni tasarımlarda veya Talimhane gibi özel niteliği olan bölgelerde cephe tasarlayanlara girdi oluşturulabilir.

Kaynaklar

1. Dinçer, K., Kerestecioğlu, Ö.,F., Barkul, F., Polatoğlu, Ç., Özkan, Ö., (YTÜ Mim. Böl., BAP YL Programı öğr.: Emir, S., Eren, N., Sevimli, S., Turunç, Z., Doğu, S., Pınar, P., Ceylan, H., Elmas B., Gergün, Y., Çoban F., Yılmaz, F.) (2006) "Taksim Talimhane'de Sokak ve Turizm Mekanı", Antalya Mimarlık ve Turizm Sempozyumu, 28-29 Nisan 2006, Antalya Mimarlar Odası ve Akdeniz Üniversitesi,

- İleti Tanıtım: Antalya, s. 205-12.
2. Öztürk, F., (2001), Turizm Mimarlığı'nın Yarattığı Çevresel Etkilerin Değerlendirilmesi İçin Bir Yöntem, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, yönetici: Prof. Dr. Necati İnceoğlu, Üniversite Yayın No: YTÜ.EN.DR.-98.0386/Enstitü yayın No:EN.FBE-98.019, YTÜ basım-yayın Merkezi/İstanbul-2001, s. 263 (Kitap olarak yayınlandı).
 3. Kuban, D., (2006), "En Kötü Tarih Yorumu İdeolojik Amaçlarla Tahrif Edilendir", Yapı Dergisi sayı 292, İstanbul Müzekent Projesi Bağlamında Gözlemler Eki, Yem Yayınevi, İstanbul, s. 6-10.
 4. Kerestecioğlu, F., Başdoğan, S., Hamamcıoğlu, C., 2009, (ed. E. Özhan) Kıyı Mirası Açısından İstanbul Tarihi Yarımada "Coastal Cultural Heritage and İstanbul Historic Peninsula" 9. International Conference on The Mediterranean Coastal Environment 10-14 November, Cilt 1, 132-145, Sochi-Russia.
 5. Akın, N., (2005), "Talimhane Yayalaştırma Projesi'nin Düşündürdükleri", Arradamento Mimarlık Tasarım Kültür Dergisi Ocak sayısı, İstanbul, s. 84-8.
 6. Polat Omay, E., Polat M., (2006), "Modern Mimari Mirasın Yıkımına Seyirci Kalmak: Talimhane ve Ayhan Apartmanı", Arradamento Mimarlık, Boyut Yayın Grubu, İstanbul.
 7. Kayın, E., (2008), "Türkiye Koruma Tarihindeki Kırılmalar", Mimarlık sayı 343 Eylül Ekim, Mimarlar Odası, 98-105.
 8. Hasbora, H., (1998), "İstanbul Art Deco Mimarisinde Apartman Cephe Tipolojisi", Dr. Tezi, MSÜ, İstanbul. (Danışman: Prof. Dr. Zeynep İnankur)
 9. Batur A., (1994), "Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Cilt2, İstanbul, Ana Basım A.Ş.
 10. İmamoğlu B., (2010), "Modernist Açılımda Bir Öncü: Seyfi Arkan Sempozyumu ve Sergi Üzerine", Mimarlık 352, s.8-9, Mimarlar Odası Genel Merkezi, Ankara.
 11. Aslanoğlu İ., (1980), "1923-1938 Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı", ODTÜ, Ankara, Mimarlık Fakültesi Basım İşliğı.
 12. Gülbahar, I., (1995), Taksim Meydanı Talimhane ve Ayazpaşa'da Art Deco Üslubunu Yansıtan Yapılar, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi.
 13. Ching, F.D.K., (2002), Mimarlık Biçim, Mekan ve Düzen, İstanbul, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları.
 14. Giritlioğlu, C., (1991), Şehirselle Mekan Öğeleri ve Tasarımı, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi Basım İşliğı.
 15. Turan İ., Sarıcı S., Verimli C., (2006), Beyoğlu Beld. Kent-sel Tasarım Atölyesi Personeli ile yapılan görüşme.
- İnternet Kaynakları**
1. <http://www.kultur.gov.tr> Kültür ve Turizm Bakanlığı web sayfası
 2. http://www.yapi.com.tr/turkce/Haber_Detay.asp?NewSID=45249 (erişim tarihi: 20.04.2006)
 3. http://www.turizmdebusabah.com/haber_detay~haberNo~32636.htm (erişim tarihi: 27.04.2007)
 4. http://www.beyoglu.bel.tr/beyoglu_belediyesi/haber_default.aspx?SectionId=143&ContentId=14849 (erişim tarihi: Aralık 2010)
- Şekil Kaynakları**
- (Şekil 3-4) Jacques Pervititch Sigorta Haritalarında İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları, (2003), İstanbul, s. 81 / 122.
- (Şekil 6-7-8-9) Gülbahar, I., (1995), Taksim Meydanı Talimhane ve Ayazpaşa'da Art Deco Üslubunu Yansıtan Yapılar, basılmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi.
- İlgili Kaynaklar**
- Hasbora H., (1998), "İstanbul Art Deco Mimarisinde Apartman Cephe Tipolojisi", Dr. Tezi, MSÜ, İstanbul. (Danışman: Prof. Dr. Zeynep İnankur)
- Turizm Binaları YL. Dersi'nde yapılan tespitlerin sonucu, (2003,2004,2005,2006) Yön: Funda Kerestecioğlu, YTÜ, FBE, Mimarlık ABD, Bina Araştırma ve Planlama LÜ Programı.
- Carmona, M., Heath, T., Oc, T., Tiesdell, S., (2003), "Public Places, Urban Spaces", Elsevier, New York.

Megaron 2011 Yılı 6. Cilt Konu Dizini

- Alanda ölçüm *bkz.* 2011;6(1):21-29
 Algı *bkz.* 2011;6(3):139-150
 Anlamsal faktörler *bkz.* 2011;6(3):139-150
 Antalya *bkz.* 2011;6(3):171-183
 Art deco *bkz.* 2011;6(3):193-209
- Belde belediyeleri *bkz.* 2011;6(3):171-183
 Biçim *bkz.* 2011;6(3):162-170
 Biçimsel ve anlamsal boyut *bkz.* 2011;6(3):139-150
 Bina performans simülasyonu *bkz.* 2011;6(1):1-12
 Bitkilendirilmiş çatı sistemi *bkz.* 2011;6(1):21-29
 Buhar kontrolü *bkz.* 2011;6(1):13-20
 Büyükşehir belediyesi *bkz.* 2011;6(3):171-183
- Cam tipi *bkz.* 2011;6(1):30-38
 Cephe *bkz.* 2011;6(3):139-150
 Cephe *bkz.* 2011;6(3):193-209
- Diyarbakır *bkz.* 2011;6(2):95-108
 Doğal aydınlatma performansı *bkz.* 2011;6(1):39-51
- Eğitim yapıları *bkz.* 2011;6(1):39-51
 Enerji analizi *bkz.* 2011;6(1):1-12
 Enerji tüketimi *bkz.* 2011;6(1):30-38
 Etkin enerji kullanımı *bkz.* 2011;6(1):13-20
- Fiume Veneto *bkz.* 2011;6(1):60-67
- Isı iletimi *bkz.* 2011;6(1):13-20
 Isıl performans *bkz.* 2011;6(1):21-29
- İşitsel peyzaj *bkz.* 2011;6(1):52-59
 İstanbul *bkz.* 2011;6(2):79-94
- Kale *bkz.* 2011;6(2):95-108
 Kapalı mekânlarda akustik konfor *bkz.* 2011;6(1):52-59
 Kent dışı kampüs *bkz.* 2011;6(3):151-161
 Kent içi kampüs *bkz.* 2011;6(3):151-161
 Kent üniversitesi *bkz.* 2011;6(3):151-161
 Kentsel akustik konfor *bkz.* 2011;6(1):52-59
 Kentsel tasarım *bkz.* 2011;6(2):109-122
 Konaklama *bkz.* 2011;6(2):79-94
 Konut çalışmaları *bkz.* 2011;6(2):71-78
 Koruma *bkz.* 2011;6(2):79-94
 Koruma *bkz.* 2011;6(2):95-108
 Koruma-kullanma *bkz.* 2011;6(2):109-122
- Kültür mirası *bkz.* 2011;6(1):60-67
- Mekansal bellek *bkz.* 2011;6(3):184-192
 Mekansal deneyim *bkz.* 2011;6(3):184-192
 Mimari *bkz.* 2011;6(2):79-94
 Mimari tasarım *bkz.* 2011;6(1):60-67
- Olimpiyat oyunları *bkz.* 2011;6(2):123-137
 Olimpiyat yerleşkesi *bkz.* 2011;6(2):123-137
 Otel *bkz.* 2011;6(2):79-94
- Pencere/duvar alanı oranı *bkz.* 2011;6(1):30-38
 Performans değerlendirme *bkz.* 2011;6(1):1-12
 Peyzaj planlama *bkz.* 2011;6(2):109-122
 Plan değişikliği *bkz.* 2011;6(3):171-183
 Planlama *bkz.* 2011;6(2):95-108
- Rejenerasyon *bkz.* 2011;6(2):109-122
- Sıcak-nemli iklim *bkz.* 2011;6(1):30-38
 Sokak *bkz.* 2011;6(3):193-209
 Sürdürülebilir kentleşme *bkz.* 2011;6(2):123-137
 Sürdürülebilir olimpiyatlar *bkz.* 2011;6(2):123-137
 Sürdürülebilirlik *bkz.* 2011;6(2):123-137
- Talimhane *bkz.* 2011;6(3):193-209
 Tarihi çevre *bkz.* 2011;6(2):95-108
 Tarihi kent *bkz.* 2011;6(3):193-209
 Tasarım *bkz.* 2011;6(1):39-51
 Tasarım kılavuzu *bkz.* 2011;6(1):1-12
 Tasarım kuramları *bkz.* 2011;6(3):162-170
 Tasarım süreci *bkz.* 2011;6(3):162-170
 Tasarımda sabitlik etkisi *bkz.* 2011;6(3):184-192
 Temsil, tasarım ortamı ve etkileşim *bkz.* 2011;6(3):162-170
 Turizm *bkz.* 2011;6(3):193-209
- Uludağ *bkz.* 2011;6(2):109-122
- Üniversite planlaması *bkz.* 2011;6(3):151-161
 Üniversitelerde sosyal mekân *bkz.* 2011;6(3):151-161
- Yapı kabuğu *bkz.* 2011;6(1):13-20
 Yoğuşma *bkz.* 2011;6(1):13-20
 Yön *bkz.* 2011;6(1):30-38
 Yüksek performanslı bina tasarımı *bkz.* 2011;6(1):1-12

Megaron 2011 Yılı 6. Cilt Yazar Dizini

- Altan İ *bkz.* 2011;6(3):139-150
Altun MC *bkz.* 2011;6(1):21-29
Aral D *bkz.* 2011;6(1):39-51
Barkul Ö *bkz.* 2011;6(2):123-137
Binan C *bkz.* 2011;6(2):79-94
Can ZY *bkz.* 2011;6(1):52-59
Dinçer İ *bkz.* 2011;6(2):95-108
Doralp B *bkz.* 2011;6(2):123-137
Durmuş Arsan Z *bkz.* 2011;6(1):30-38
Erçevik B *bkz.* 2011;6(3):151-161
Erdoğan M *bkz.* 2011;6(3):184-192
Erkan Yazıcı Y *bkz.* 2011;6(3):184-192
Erlalelitepe İ *bkz.* 2011;6(1):39-51
Erten S *bkz.* 2011;6(2):109-122
Göçer C *bkz.* 2011;6(1):21-29
Göksal Özbalta T *bkz.* 2011;6(1):30-38
Gündüz S *bkz.* 2011;6(2):109-122
Kazanasmaz T *bkz.* 2011;6(1):39-51
Kejanlı DT *bkz.* 2011;6(2):95-108
Meşhur MÇ *bkz.* 2011;6(3):171-183
Mıhlayanlar E *bkz.* 2011;6(1):13-20
Önal F *bkz.* 2011;6(3):151-161
Özçevik A *bkz.* 2011;6(1):52-59
Özdemir S *bkz.* 2011;6(3):171-183
Özer NO *bkz.* 2011;6(1):60-67
Öztürk Kerestecioğlu F *bkz.* 2011;6(3):193-209
Sarioğlu Erdoğan GP *bkz.* 2011;6(2):71-78
Say Özer Y *bkz.* 2011;6(1):60-67
Şenyiğit Ö *bkz.* 2011;6(3):139-150
Turan BO *bkz.* 2011;6(3):162-170
Türkeri N *bkz.* 2011;6(1):21-29
Ulukavak Harputlugil G *bkz.* 2011;6(1):1-12
Umaroğulları F *bkz.* 2011;6(1):13-20
Yakartape EÇ *bkz.* 2011;6(2):79-94
Yıldız S *bkz.* 2011;6(3):193-209
Yıldız Y *bkz.* 2011;6(1):30-38
Zorer Gedik G *bkz.* 2011;6(1):13-20

Information for the Authors

Megaron is an official publication of Yıldız Technical University, Faculty of Architecture. It is an anonymously peer-reviewed e-journal that considers for publication original articles, research briefs, book reviews and viewpoints on planning, architecture, design and construction. Priority of publications is given to original studies; therefore, selection criteria are more refined for reviews. Three issues are published annually. As from 2008 Megaron has been indexed in EBSCO Host Art & Architecture Complete. On 07.04.2008 it was recognised as national refereed journal in the Social Science Data Base of ULAKBİM by TUBİTAK.

Manuscripts may be submitted in English or in Turkish. The preferred length for manuscripts submitted is 7000 words including Notes and References for articles, or 2500-3000 words (including Notes and References) for viewpoints and research briefs. All submissions are initially reviewed by the editors, and then are sent to reviewers. All manuscripts are subject to editing and, if necessary, will be returned to the authors for responses to outstanding questions or for addition of any missing information. For accuracy and clarity, a detailed manuscript editing is undertaken for all manuscripts accepted for publication. Final galley proofs are sent to the authors for approval.

Submission of a manuscript implies: that the work has not been published before; that it is not under consideration for publication elsewhere; and that its publication in Megaron is approved by all co-authors. The author(s) transfer(s) the copyright to Yıldız Technical University, Faculty of Architecture, effective if and when the manuscript is accepted for publication. The author(s) guarantee(s) that the manuscript will not be published elsewhere in any other language without the consent of the Faculty. If the manuscript has been presented at a meeting, this should be stated together with the name of the meeting, date, and the place.

Manuscript preparation: Manuscripts should have double-line spacing, leaving sufficient margin on both sides. The font size (12 points) and style (Times New Roman) of the main text should be uniformly taken into account. All pages of the main text should be numbered consecutively. Cover letter, manuscript title, author names and institutions and correspondence address, abstract in Turkish (for Turkish authors only), and abstract in English should be provided before the main text.

The cover letter must contain a brief statement that the manuscript has been read and approved by all authors, that it has not been submitted to, or is not under consideration for publication in, another journal. It should contain the names and signatures of all authors. Abstracts should not exceed 250 words.

Figures, illustrations and tables: All figures and tables should be numbered in the order of appearance in the text. The desired position of figures and tables should be indicated in the text. Legends should be included in the relevant part of the main text. Authors are themselves responsible for obtaining permission to reproduce copyright material from other sources.

References:

All references should be numbered in the order of mention in the text and should be given in abbreviated form (author, year of publication and page numbers) in footnotes. The style and punctuation of these abbreviated references should follow the formats below:

1 Kuban, 1987, s. 43.

2 Ünsal, 1972, s. 135.

3 Alkım, 1958, s. 201.

4 Having provided an overview of the literature, this section focuses on....

5 Kuban, 2002, s. 97.

The references should be listed in full at the end of the paper in the following standard form. If several papers by the same author and from the same year are cited, a, b, c, etc. should be put after the year of publication.

Journal article;

Andreasyan, H.D. (1973) "Eremya Çelebi'nin Yangınlar Tarihi", Tarih Dergisi, Sayı 27, s. 57-84.

Chapter in book;

Tekeli, İ. (1996) "Türkiye'de Çoğulculuk Arayışları ve Kent Yönetimi Üzerine", Ed.: F.Bayramoğlu Yıldırım (editör) Kentte Birlikte Yaşamak Üstüne, İstanbul, Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi Yayınları, s. 15-27.

Book;

Demircanlı, Y. (1989) İstanbul Mimarisi için Kaynak Olarak Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Ankara, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.

Proceedings;

Kılınçaslan, T. ve Kılınçaslan, İ. (1992) "Raylı Taşıt Sistemleri ve İstanbul Ulaşımında Gelişmeler", İstanbul 2. Kentçi Ulaşım Kongresi, 16-18 Aralık 1992, İstanbul, İnşaat Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi, s. 38-48.

Unpublished thesis;

Agat, N. (1973) "Boğaziçi'nin Turistik Etüdü", Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi.

Internet sources should be listed at the end of the reference list in the following standard form:

<http://www.ia.doc.gov/media/migration11901.pdf> [Accessed 14 April 2008]

Manuscript submission: Please send three copies of your manuscript (including figures and tables) and an electronic copy of them in a CD to: Megaron Journal, Yıldız Technical University, Faculty of Architecture, Merkez Yerlesim, Barbaros Bulvarı, Besiktas, 34349, İstanbul - Turkey. Tel: +90 (0)212 2366537 Fax: +90 (0)212 2610549.

E-mail: megaron@yildiz.edu.tr

